UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Nikola Reindlová

Regionální tisk na Liberecku v roce 1938 na příkladu Severočeského deníku

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Nikola Reindlová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Datum obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

REINDLOVÁ, Nikola. *Regionální tisk na Liberecku v roce 1938 na příkladu Severočeského deníku.* Praha, 2013. 106 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Hlavním cílem mé diplomové práce je zachycení společenské atmosféry na stránkách periodického tisku na Liberecku během několika posledních měsíců před odtržením Sudet od Československa v důsledku mnichovské dohody. Jednalo se o převážně německy obydlený region a mě zajímalo, jak napjaté období roku 1938 vnímala místní česká menšina. Z tohoto důvodu jsem si vybrala jediný česky psaný liberecký deník daného období – Severočeský deník. Začátek práce je věnován krátké rekapitulaci historického vývoje Liberecka. A jelikož česko-německé vztahy nejsou otázkou pouze první republiky, ale jde o několik století trvající soužití, zabývá se další kapitola právě tímto tématem, abychom dokázali události roku 1938 zařadit do správného kontextu. V další části práce jsem se věnovala již samotnému Severočeskému deníku, jeho vydavatelům, tiskárnám, grafické podobě, redakci a také obsahové charakteristice. Poté následuje kvantitativní obsahová analýza listu v poslední fázi jeho existence, tedy od ledna do října 1938. Zajímala jsem se, jakým tématům dávala redakce prostor, kdo dané texty vytvářel, jak byly dlouhé a do jakých rubrik byly řazeny. Zkoumala jsem také, které žánry noviny tvořily a zda se věnovaly regionálním, celostátním či zahraničním událostem. Na závěr práce je zařazena kapitola shrnující další vývoj periodického tisku na Liberecku v období druhé republiky a poté za druhé světové války.

Abstract

The main aim of my diploma thesis is to capture the social atmosphere on the pages of periodicals in the Liberec region over the last few months before the secession of the Sudetenland from Czechoslovakia in the Munich Agreement. It was a predominantly German populated region and I wonder how local Czech minority recognize tense period in 1938. For this reason I chose the only Czech written newspapers in Liberec at this period – North-Bohemian Daily. Start of the work is

devoted to a brief recapitulation of the historical development of Liberec. And next charter deals with Czech-German relations because this topic is not only a question of the First Republic but it is a coexistence lasting few centuries and we could classify the events of 1938 in the correct context. In the next part I have devoted Nort-Bohemian Daily, its publishers, printers, graphic form, editorial and content characteristics. This is followed by a quantitative content analysis in the last stage of existence of newspapers, ie from January to October 1938. I was interested what topics editorial gave space, who created the texts as they were long and to which columns they were sorted. I also examined by genres newspaper formed and whether journalists engaged in regional, national or international events . At the conclusion chapter I am summarizing the further development of the periodical press in the Liberec region during the Second Republic and the World War II.

Klíčová slova

Liberec, Severočeský deník, český regionální tisk, Češi, Němci, Sudety, mnichovská dohoda

Keywords

Liberec, Nort-Bohemian Daily, czech regional press, Czech, German, the Sudetenland, the Munich Agreement

Rozsah práce

132 726 znaků, 73,7 normostran (bez abstraktu a příloh)

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
Reindlová Nikola

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
2011

E-mail diplomantky/diplomanta:
nikola.reindlova@gmail.com

Studijní obor/forma studia:
Žurnalistika/prezenční forma

Razítko podatelny:

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Došlo dne: 30-04-2012 -1-
Čj: 10090 Příloh: Skartační heslo:
Přiděleno:

Předpokládaný název práce v češtině:
Regionální tisk na Liberecku v roce 1938 na příkladu Severočeského deníku

Předpokládaný název práce v angličtině:
Regional Press in Region of Liberec in 1938 on Example of North Bohemian Daily

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*)
(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)
ZS 2013/2014

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):
Ve své práci chci prostudovat československý denní tisk na Liberecku v roce 1938, tedy v období před Mnichovskou dohodou. Rok 1938 byl pro celou československou společnost plný nejistoty a obav z možné války, o to více to platí pro Liberecko, region, kde bylo německé obyvatelstvo většinou a kde v roce 1935 vyhrála volby Sudetendeutsche Partei (SdP) v čele s Konradem Henleinem. Chci tedy zachytit společenskou atmosféru této oblasti v daném období, a to prostřednictvím listu Severočeský deník.
Na začátku práce nejprve vymezím samotný region, načrtnu jeho historický vývoj především v době po založení Československa a poté se budu věnovat jeho situaci politické, ekonomické, demografické i kulturní během první republiky. Zvláštní kapitola bude pojednávat o česko-německých vztazích v pohraničních oblastech po roce 1918. Těžiště práce bude spočívat v charakteristice českého tisku v pohraničních oblastech, především listu Severočeský deník, jeho vývoji, zaměření a redakci.
Severočeský deník: Nezávislý orgán hraničářský, jak zní celý jeho název, vycházel mezi lety 1932 až 1938. Vydavatelem byl Bohumil Kobr v Liberci.
Tématem Severočeský deník v roce 1938 se dosud žádná práce nezabývala. O Severočeském deníku, ale v trochu jiných souvislostech, existuje jedna bakalářská práce - Reakce Severočeského deníku a Reichenberger Zeitung na založení Sudetendeutsche Heimatfront (Jan Sedláček, 2008, FSV UK - Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky).

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):
Cílem práce je zachycení společenské atmosféry na Liberecku v roce 1938 na stránkách Severočeského deníku. Na základě obsahové a historické analýzy jednotlivých článků budu sledovat, jak deník reagoval na dění nejen v regionu, ale také v celém Československu, potažmo Evropě.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):
1.Úvod
2.Historický vývoj Liberecka
3.Česko-německé vztahy za první republiky
4. Liberec a Liberecko v roce 1938
5.Média na Liberecku (tisk a rozhlas) v roce 1938
6. Severočeský deník (1932 – 1938)
7. Reflexe politických, ekonomických i kulturních událostí v Severočeském deníku v roce 1938

8. Tisk na Liberecku za Protektorátu Čechy a Morava
9. Shrnutí reflexí událostí v roce 1938 a jejich vyhodnocení
10. Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):
Severočeský deník (roč. 1932 až 1938 se zvláštním zřetelem na roč.7-1938, od ledna do jeho zákazu po Mnichovské dohodě)

Metody (techniky) zpracování materiálu:
Provedu kvantitativní obsahovou analýzu celého 7. ročníku Severočeského deníku a využiji rovněž historickou analýzu.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

SCHULZ, Winfried: Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum, 2004.
Kniha se věnuje charakteristice metody obsahová analýza mediálního sdělení. Uvádí způsoby a postupy kvantitativní obsahové analýzy a na příkladu zpracování tzv. vánoční krize v České televizi na přelomu let 2000 a 2001 Českým rozhlasem ukazuje konkrétní aplikaci této metody.

TRAMPOTA, Tomáš; VOJTĚCHOVSKÁ, Martina: Metody výzkumu médií. Praha: Portál, 2010.
Kniha přináší přehled nejčastěji užívaných metod zkoumání mediální komunikace nejen se zaměřením na mediální obsah, ale také na úrovni mediální organizace, mediálních příjemců a účinků na ně. Popis každé metody je rozdělen do tří částí: a) teoretického uvedení do tématu, b) popisu aplikace metody v jednotlivých krocích a c) příkladové studie.

KUBÍČEK, Jaromír a kol., Česká retrospektivní biografie. Řada 1, Noviny České republiky 1919-1945. Brno : Lector benevolus : Sdružení knihoven ČR, 2004.
Kniha obsahuje rejstřík všech vydavatelů a novin, které vycházely na území Československa v letech 1919 až 1945.

SEIBT, Ferdinand. Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy.
Praha: Academia, 1996
Kniha popisuje vzájemný vztah české a německé kultury v dějinném vývoji českých zemí v období mezi 10. a 20. stoletím. Koncept spisu je založen na historických esejích. Autor se snaží postihnout co nejobjektivněji a zároveň kriticky česko-německé vztahy a domnívá se, že pochopení této společné minulosti je klíčové pro vzájemné soužití v současnosti.

ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001
Kniha přináší komplexní zpracování dějin Sudet od září 1938 do května 1945, tedy období, kdy byla tato území součástí Hitlerova Německa. Autor se nezaměřuje pouze na politiku, ale postihuje také ekonomický a sociální vývoj. Prostor je věnován roli sudetských Němců v rámci Velkoněmecké říše, ale i jejich postavení jako národnostní menšiny v předválečném Československu.

SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách: Sudetská menšina v českých zemích a Československu 1848–1946. Praha: Pragma, 2002.
Kniha řeší otázku česko-německých vztahů v oblasti Sudet, a to ne pouze v období první republiky, ale již od roku 1848. Závěrečná kapitola je věnována odsunu Němců z Československa po skončení druhé světové války. Autor se sice narodil v Československu, ale v roce 1950 odešel do exilu. Jako emigrant tedy neměl přístup do československých archívů a materiály pro svou práci čerpal ze zahraničních zdrojů.

KARPAŠ, Roman a kol. Kniha o Liberci. Liberec: Dialog, 1996.

Kniha mapuje dějiny Liberce a jeho okolí od založení první osady, která na tomto území vznikla ve 14.století, po událostmi nabyté 19. a zejména pak 20. století. Jde o komplexní obraz historického vývoje města.

KARPAŠ, Roman a kol. Stalo se na severu Čech 1900/2000. Liberec: Nakladatelství 555, 2001.
Kniha přináší přehledně chronologicky řazené významné události, které se během 20. století udály na Liberecku, Jablonecku a Českolipsku. Každý významný mezník má svou vlastní kapitolu a rok 1938 patří k těm nejvíce rozpracovaným.

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře první republiky (1918-1938) - díly I.,II.,III. Praha: Libri, 2000-2003.
Třísvazková publikace podrobně popisuje vývoj Československa v době první republiky. Nejde pouze o zachycení politické situace, ale rozsáhlé kapitoly jsou věnovány také sociálním změnám, hospodářskému vývoji, kultuře a národnostní otázce.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií, Praha: Grada, 2011.
Kniha zachycuje základní linii vývoje českých médií od Gutenbergova vynálezu až po české sdělovací prostředky v 90. letech 20. století. Prostor je věnován sociálnímu kontextu vývoje tisku a posléze i rozhlasu, televize a internetu. Jsou zde chronologicky řazeny všechny zásadní technologické změny a zmíněny důležité osobnosti české žurnalistiky.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010.
Publikace se nezaměřuje pouze na vývoj tisku, rozhlasu a televize, ale speciální kapitoly popisují proměny tiskové agentury ČTK, mediální legislativy, cenzury a novinářské profese jako takové. Záměrem je popsat československá média mezi lety 1918 až 1992. Jinojazyčné sdělovací prostředky působící v Československu jsou zmíněna pouze okrajově.

BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena,RUTTKAY, Fraňo . Dějiny československé žurnalistiky. Díl III. - Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. Praha - Novinář, 1988.
Kniha představuje podrobný přehled periodického tisku vycházejícího v Československu za první i druhé republiky a posléze i za Protektorátu Čechy a Morava.

FIALOVÁ, Ludmila, HORSKÁ, Pavla, KUČERA, Milan, MAUR, Eduard, MUSIL, Jiří, STLOUKAL, Milan. Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha: Mladá fronta, 1998.
Kniha podrobně popisuje demografický vývoj obyvatelstva na historicky vymezeném území českých zemí od pravěku až do konce 20. století. Období první republiky 1918-1938 je věnována samostatná kapitola, na kterou posléze navazuje kapitola popisující demografické změny v kontextu celého 20. století.

KUČERA, Milan. Populace České republiky 1918-1991. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1994.
V knize jsou pospány a vyhodnoceny všechny demografické změny, které sociologové zaznamenali na území Československa mezi lety 1918-1991.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)
Reakce Severočeského deníku a Reichenberger Zeitung na založení Sudetendeutsche Heimatfront (Jan Sedláček, 2008, FSV UK - Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, bakalářská práce)

Datum / Podpis studenta/ky	
30.4.2012	.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám. **Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.** 30.4.2012 .....
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga **Datum / Podpis pedagožky/pedagoga**

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Zároveň také souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. května 2014 Nikola Reindlová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za cenné připomínky a zejména za odbornou pomoc při výběru a studiu archivních materiálů. Děkuji také zaměstnancům Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, kteří mi byli vždy s velkou ochotou a trpělivostí nápomocni a poskytli mi ke studiu všechna potřebná periodika.

Obsah

ÚVOD ... **3**

1. HISTORICKÝ VÝVOJ LIBERECKA ... **5**

1.1 Slovanská a německá osada na Nise ... 5

1.2 Liberecko v období husitských válek ... 5

1.3 Liberec za pánů z Redernu ... 6

1.4 Třicetiletá válka na Liberecku ... 6

1.5 Liberec v 19. století ... 6

2. ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY ZA PRVNÍ REPUBLIKY ... **8**

2.1 Češi a Němci za monarchie ... 8

2.2 Liberečané v 19. století ... 10

2.3 Československo, Deutscheböhmen a negativismus ... 10

2.4 Hospodářský růst a německý aktivismus ... 13

2.5 Ekonomická deprese a Konrád Henlein ... 14

2.6 Liberec 1935-1937 ... 16

3. ROK 1938 ... **19**

3.1 Ujednání z 18. února 1937 ... 19

3.2 Hitlerův projev k Říšskému sněmu ... 19

3.3 Anšlus Rakouska ... 20

3.4 SdP na liberecké radnici ... 21

3.5 Léto 1938 – manifestace a zahraniční delegace ... 22

3.6 Září 1938 ... 23

4. PRVOREPUBLIKOVÝ PERIODICKÝ TISK NA LIBERECKU ... **26**

4.1 Prvorepublikový periodický tisk v ČSR ... 26

4.2 Liberecký tisk mezi válkami ... 27

4.3 Formální podoba Severočeského deníku ... 28

4.4 Tisk a cena ... 35

4.5 Vydavatel Bohumil Kobr ... 37

4.6 Redakce Severočeského deníku ... 38

4.6.1 Vladimír Balthasar ... *39*

4.6.2 Antonín Holzbach ... *41*

4.6.3 Jan Miloslav Bureš *43*
4.6.4 František Koubek *45*
4.6.5 Jan Václav Lebl *45*
4.6.6 Václav Fresl *46*
4.7 Obsahová charakteristika Severočeského deníku 48

5. ANALÝZA SEVEROČESKÉHO DENÍKU 1938 54
5.1 Výzkumná metodika 54
5.2 Výzkumné otázky 55
5.3 Výběrový soubor 55
5.4 Proměnné a kategorie analýzy 56
5.5 Výzkum a prezentace výsledků 58
5.6 Výsledky kvantitativní obsahové analýzy Severočeského deníku 59
5.6.1 VO1: Jaké žánry se v Severočeském deníku vyskytovaly a jak často? *59*
5.6.2 VO2: Jak dlouhé texty v Severočeském deníku vycházely a jak často? *61*
5.6.3 VO3: Jakým tématům dával Severočeský deník prostor a jak často? *62*
5.6.4 VO4: Kteří autoři do Severočeského deníku přispívali a jak často? *70*
5.6.5 VO5: Jaké rubriky se v Severočeském deníku vyskytovaly a kolik textů obsahovaly? *74*
5.6.6 VO6: Jaké bylo teritoriální vymezení obsahů textů Severočeského deníku? *80*

6. LIBERECKÝ TISK ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 81

ZÁVĚR 83
SUMMARY 85
POUŽITÉ ZDROJE 87
SEZNAM PŘÍLOH ..... CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
PŘÍLOHY ..... CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Úvod

Ve své diplomové práci se budu věnovat jednomu z nejzásadnějších období československých dějin - roku 1938. Jde o dobu, kdy se česko-německé soužití v Sudetech vyostřilo ve vyloženě otevřené nepřátelství, období, kdy proběhl anšlus Rakouska a kdy bylo Československo již ze tří stran obklopeno Hitlerovou třetí říší. A zejména je to rok, kdy západní politika appeasementu dosáhla vrcholu v podobě mnichovské dohody.

V československé společnosti se zcela logicky šířil strach, že svět je po dvaceti letech opět na prahu další války a že mladá republika uprostřed Evropy poslouží jako obětní beránek pro zachování míru. Navíc hlasité volání sudetských Němců o připojení k Německu mezinárodní postavení Československa podstatně zhoršovalo. Všechno tohle zcela logicky o to intenzivněji prožívali Češi a demokratičtí Němci, žijící v pohraničí, kde vládla Sudetendeutsche Partei (SdP), obrazy Konráda Henleina lidé věšeli do oken a henleinovci se zdravili zvednutou pravicí.

Jelikož z jedné strany pochází má rodina ze severních Čech, zajímala jsem se zejména o tento pohraniční region, kde žili Češi v početní menšině, byť šlo o území nikoli německého, ale československého státu. Jako studentku žurnalistiky mě přirozeně zajímal zdejší česky psaný tisk v jinak v podstatě německé společnosti. Proto jsem si pro svou diplomovou práci vybrala Severočeský deník (1932-1938), který byl za celou dobu existence první republiky jediným česky psaným deníkem, vycházejícím v Liberci. Cílem mé práce je tedy prostřednictvím tohoto listu zachytit společenskou atmosféru roku 1938, jež vládla mezi libereckými Čechy.

Tento rok lze považovat také za vyvrcholení česko-německých vztahů, které ovšem nejsou záležitostí pouze první republiky. Jde o jednu kapitolu z několika století trvajícího soužití. Stejně tak samotná oblast Liberecka má dlouhou a zajímavou historii. Z těchto důvodů začínám svou práci kapitolami o vývoji Liberce a jeho okolí a také malým exkurzem do historie česko-německých vztahů. Rozsah práce mi sice nedovolil zacházet do větších historických podrobností a zachytit skutečnou hloubku národnostních vztahů na území českého království a posléze Československa, ale pokusila jsem se alespoň vytvořit dostatečně reprezentativní obraz tohoto soužití k pochopení společenské nálady a politických událostí, které na svých stránkách Severočeský deník popisoval a komentoval.

V úvodní kapitole o historii Liberecka mi byla velmi nápomocná monografie Kniha o Liberci, která vznikla pod vedením Romana Karpaše, jenž se ve svých publikacích věnuje téměř výhradně severním Čechám. Ve velmi komplikované otázce česko-německých vztahů jsem čerpala zejména z knih od Václava Kurala, Zdeňka Radvanovského a Jana Křena. Vedle toho mi byly nápomocné také publikace od dalších historiků Ferdinanda Seibta, Volkera Zimmermanna a Milana Sládka. K pochopení první republiky obecně, její politiky, hospodářství a kultury mi poskytla základ trilogie od Zdeňka Kárníka.

Bohatým zdrojem informací o událostech třicátých let, zejména v jejich druhé polovině, mi budou stránky samotného Severočeského deníku, prostřednictvím nichž se budu snažit v kapitole o roce 1938 přiblížit dění několika posledních měsíců existence první republiky.

Před popis a výsledky kvantitativní obsahové analýzy je zařazena kapitola, která shrnuje všechny informace týkající se Severočeského deníku, jeho vydavatelů, grafické a obsahové podoby a v neposlední řadě také redakce. Situaci mi zkomplikovala praxe nesignování novinových zpráv a článků. Přesto se mi podařilo některé novináře identifikovat a následně se pokusit vyhledat jejich jména v archívu.

V následující kapitole budou vybraná čísla Severočeského deníku v roce 1938 podrobena obsahové analýze, abychom zjistili nejen, o čem list psal, ale také, kdo ho vytvářel, jaké žánry a délka textů byla nejčastější, zda redakce ve svých zprávách a článcích referovala vedle Československa také o zahraničí a do jakých rubrik své texty řadila.

Na úplný závěr je poté zařazena kapitola o libereckých novinách za druhé republiky a následně pak za války, která dokresluje vývoj periodického tisku na Liberecku.

Obsah i řazení práce odpovídá schváleným tezím, pouze v případě jednotlivých kapitol jsem trochu pozměnila názvy a z kapacitních důvodů jsem se rozhodla vynechat z vývoje libereckých médií rozhlas. Nicméně název práce samotné, téma, cíl i metodika zůstala nezměněná.

Severočeskému deníku jako takovému, ani jeho obsahu v roce 1938, se zatím žádná práce nevěnovala. V poněkud odlišných souvislostech s listem pracuje bakalářská práce *Reakce Severočeského deníku a Reichenberger Zeitung na založení Sudetendeutsche Heimatfront* (Jan Sedláček, 2008, FSV UK - Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky).

1. Historický vývoj Liberecka

Přestože se ve své práci zabývám obdobím několika posledních měsíců existence první republiky, pokládám za důležité začít o několik století dříve. Liberecko totiž není region, který by vznikl uměle na papíře při vzniku samostatného Československa. Jde o oblast, jež byla po dlouhá staletí integrální součástí českého království.

A stejně tak specifické soužití Čechů a Němců není otázkou 20. století; jeho počátek je nutné hledat v době středověkého osidlování českého pohraničí.

Z těchto důvodů začneme malou dějepisnou odbočkou, abychom si mohli později události před druhou světovou válkou zařadit do správného historického kontextu.

1.1 Slovanská a německá osada na Nise

Díky své zeměpisné poloze byly severní Čechy vždy spojnicí mezi českým vnitrozemím a Horní Lužicí, a to dokonce ještě před příchodem Slovanů. Obchodních cest a stezek bylo více, ale nás zajímá trasa vedoucí údolím Nisy s brodem přes Harcovský potok, kde vzniklo první osídlení na území dnešního Liberce. (Karpaš, 2004)

Přestože první písemnou zmínku o osadě Reychemberg[1] máme až z roku 1352, tedy až poté, co začala vnější kolonizace pohraničí, víme, že u Harcovského potoka bylo osídlení už dříve. Zprvu se severně od brodu usadili Slované, ke kterým se na pozvání českého krále Přemysla Otakara II. přidali během 13. století němečtí osadníci. Ti ale nerozšířili již vzniklou slovanskou osadu, ale založili si sídlo vlastní. Od té doby vedle sebe existovaly osady dvě, slovanská a německá, dolní a horní, Habersdorf (Havlov) a Reychemberg (Liberec). K jejich správnímu spojení došlo až na konci 17. století, kdy přijaly společný název Liberec, tedy pojmenování té známější a ekonomicky významnější z osad. (Karpaš, 2004)

1.2 Liberecko v období husitských válek

Období husitských válek přežilo Liberecko pod vedením katolických Birbnštejnů vcelku poklidně. Liberec samotný čelil vojenskému útoku paradoxně až za vlády Jiřího

[1] Etymologický vývoj názvu Liberec vypadal pravděpodobně takto: Název poprvé doložen r.1352 jako *Rïchenberg* (ze spojení *am rïchen berge* „u bohaté hory“), pozd. *Reichenberg*, lid.něm. výslovností změněný v *Ríberk*; v češtině pak disimilací r – r na l – r vznikl z něho *Liberk,* z jejíž lokálové formy *v Liberce* byl analogií vytvořen *Liberec*. (Lutterer, Kropáček, Huňáček, 1976)

z Poděbrad, kdy se severočeský šlechtický rod postavil na stranu Matyáše Korvína. (Karpaš, 2004)

1.3 Liberec za pánů z Redernu

Po vymření frýdlantské větve Birbnštejnů si jejich panství roku 1558 koupil rod, pod jehož správou zažil Liberec největší rozkvět – Redernové. Byly vydlážděny ulice, začalo se stavět podle územního plánu, byl postaven renesanční zámek, první radnice, špitál, první kamenná stavba (kostel sv. Antonína) a městečko získalo právo várečné. (Karpaš, 2004) *„Byli to již šlechtici nového typu, kteří dosáhli poměrně vysokého vzdělání a jejichž celkový rozhled byl formován cestami po evropských zemích. Ovládali český jazyk, což bylo předpokladem pro přijetí mezi českou šlechtu, a přestože nebyli katolíky, zastávali významné úřady v císařských službách.“* (Karpaš, 2004: str. 18)

Na počátku 17. století stáli luteránští Redernové na straně stavů, takže po bitvě na Bílé hoře přišli o všechny své české državy. Panství Frýdlant a Liberec byly prodány Albrechtu z Valdštejna. (Karpaš, 2004)

1.4 Třicetiletá válka na Liberecku

Dokud liberecké panství patřilo Valdštejnovi, dařilo se místním lidem dobře. Jejich nový pán dokázal svá území udržet mimo válečné střety a díky dodávkám nových uniforem pro vojáky zažilo liberecké soukenictví poměrně velký hospodářský rozmach. (Karpaš, 2004)

Po Valdštejnově zavraždění dostal liberecké i frýdlantské panství jeden z organizátorů jeho vraždy – Jan Matyáš Gallas. Nový pán už ale sever Čech nedokázal udržet z dosahu bitevního pole a začalo rabování a nájezdy Švédů a Sasů. Liberecko bylo totálně zdevastováno, počet obyvatel klesl na třetinu. V době následné rekatolizace navíc ještě řada lidí z protestantského severu odešla za hranice. (Karpaš, 2004)

1.5 Liberec v 19. století

Díky tereziánským a josefínským reformám bylo Liberecko v 19. století připraveno přejít od řemeslné k průmyslové výrobě textilu. Od manufaktur v první třetině století se

místní podnikatelé dostali na prahu 20. století až k největším textilním závodům v habsburské monarchii[2]. (Karpaš, 2004)

Napoleonské války měly pro Liberecko zprvu velmi pozitivní hospodářský vliv; díky blokádě zboží z Británie byla neuvěřitelná poptávka po látkách, čehož samozřejmě využili severočeští mistři soukeníci. Po Napoleonově neúspěšném tažení do Ruska se ale situace změnila a přes Liberecko táhla řada různých armád. Liberec samotný byl dokonce na čas obsazen Napoleonem. (Karpaš, 2004)

Díky ekonomické konjunktuře si mohl Liberec v druhé polovině století dovolit velké stavební úpravy a dostavby a město se tak stalo skutečnou metropolí severních Čech.

Do nového století tak Liberec vstupoval jako architektonicky zajímavé samosprávné město, kde panoval bohatý společenský a kulturní život. Byl to hospodářsky významný region, propojený se zbytkem habsburské říše železnicí. Liberečané měli svá divadla, spolky, muzeum, plynárnu i městkou dopravu v podobě tramvají. (Karpaš, 2004)

Vývoji Liberce a jeho okolí se budeme dále věnovat v následujících kapitolách, a to na pozadí prvorepublikových česko-německých vztahů, jejichž vyhrocení v roce 1938 je ústředním tématem této práce.

[2] Nejvýznamnější byl podnik založený ve čtyřicátých letech 19. století Gründerem Johannem Liebiegem.

2. Česko-německé vztahy za první republiky

Jak už bylo zmíněno v kapitole o dějinném vývoji Liberce, Češi a Němci spolu, respektive vedle sebe, žili na území dnešního Liberecka přibližně od 12. století. Poměrně klidné soužití skončilo v 19. století, a to především v důsledku vzniku hnutí německých nacionalistů.

Z tohoto důvodu považuji za důležité začít tuto kapitolu stručným popisem situace ještě před vznikem Československa, abychom pozdější česko-německé vztahy, které byly v zásadě zformovány během druhé poloviny 19. století, nevytrhávali z kontextu.

2.1 Češi a Němci za monarchie

Dokud Češi bojovali za emancipaci kulturní a jazykovou, nemuselo se to řadě Němců na území českého království líbit, ale neměli potřebu proti takovým snahám nějak plošně protestovat. Necítili se tím ohroženi. Problém ovšem nastal po roce 1848, kdy Češi s již vybudovaným národním kulturním zázemím zatoužili i po nezávislosti politické.

Pokud se podíváme na politická jednání druhé poloviny 19. století, a to až do vypuknutí světové války, musíme objektivně konstatovat, že to byli čeští politici, kteří se snažili postavení svého národa v rámci říše vylepšit, a že to byli nejen rakouští, ale také čeští Němci, kteří všechny tyto snahy chápali jako újmu a ohrožení svého privilegovaného postavení. Při jednáních byli nekompromisní obzvlášť čeští Němci, kteří viděli, že přestávají Čechům stačit ekonomicky, politicky, kulturně, ale i populačně. (Kural, Radvanovský, 2002)

Po neúspěchu pasivní resistence přistoupili čeští politici na tzv. drobečkovou politiku, která přece jenom nějaké úspěchy zaznamenala a navíc byla doprovázena obrovským posílením českého prvku v ekonomice a kultuře. V osmdesátých letech byli Češi již moderní, civilizačně a kulturně vyspělý národ, který nejenže získal sebevědomí, ale začínal být brán vážně i mezi rakouskými politiky. Toto a ochota ministerského předsedy Taafeho vedla k velkému úspěchu v podobě punktací, které sice v omezené míře, ale přece jen by byly dalším krokem k české národnostní nezávislosti. (Kural, Radvanovský, 2002)

V podstatě šlo o rozdělení českých zemí na homogenní oblasti buď české, nebo německé, a obdobné rozdělení zemského sněmu, zemských školních rad, zemědělských úřadů a soudů. Týkalo by se to nicméně pouze Čech bez Slezska a Moravy. Nebral se tedy

v potaz celý český národ, ale pouze území Čech. A stejně tak se nebrali v potaz ani moravští a slezští Němci. (Křen, 2013)

Proti punktacím se proto postavili nejen čeští Němci, ale také mladočeši a nakonec z této vládní snahy zůstalo pouze torzo rozdělující zemské školní a zemědělské rady. (Kural, Radvanovský, 2002)

S koncem 19. století se bojovnost Čechů viditelně uklidnila, ale ne proto, že by se cítili být poraženi, ale právě naopak. Češi už byli integrální součástí státní správy, jejich hospodářská situace se upevnila a česká sociální a kulturní struktura byla již jasně definovaná. Tento vývoj šel však ruku v ruce s celkovou demokratizací Rakouska. (Křen, 2013)

Naopak rakouští i čeští Němci se zatvrdili a odmítali jakoukoliv diskuzi, natož kompromis. Navíc mezi nimi byla stále velmi živá myšlenka velkoněmectví, která vedle připojení k Německu, hovořila také o vyhnání Čechů či jejich odsunu někam na východ, např. do Bosny. (Kural, Radvanovský, 2002)

Zůstává otázkou, jak by se česko-německé vztahy v rámci monarchie vyvíjely dál, kdyby nepřišla první světová válka. *„Válka propukla jako konflikt mezi Rakouskem a Srbskem, ale když Německo, rakouský spojenec, vyhlásilo válku Rusku, které přispěchalo na pomoc Srbsku, stala se válka v očích střední Evropy jasným konfliktem mezi Němci a Slovany.“* (Sládek, 2002: str. 21)

Už od roku 1908, kdy byla anektována Bosna a Hercegovina, se kurz habsburské monarchie postupně vracel k tuhému centralismu a veškeré snahy o česko-německé vyrovnání šlo stranou. Ale ani v této době, kdy byl český zemský výbor anenskými patenty suspendován, Češi monarchii neodmítali. Poté se ovšem spojilo několik faktorů – Češi bojovali na frontě ne za své národní zájmy, ale právě za vytvoření německého prostoru ve střední a jihovýchodní Evropě, do politiky vstoupilo velmi protičeské vojenské velení, které vedlo politické procesy, šikanovalo obyvatele, úředníky apod. a samozřejmě s válkou nastaly obrovské sociální problémy zejména příděly jídla. (Křen, 2013)

„Tím se z propojení národnostních a sociálních příčin obracel i vztah obyvatelstva k mocnářství, aby posléze vyústil doslova v protirakouskou nenávist.“ (Kural, Radvanovský, 2002: str. 19)

Až v tomto okamžiku se česká politika poprvé odklonila od Palackého myšlenky federalizace v rámci monarchie, která nakonec ztroskotala na naprosto nekompromisních postojích rakouských, českých, ale také říšských Němců.

2.2 Liberečané v 19. století

Veškeré události, které jsme zmínili v předešlé kapitole, samozřejmě o to více rezonovaly tam, kde byli Češi menšinou a kde jejich snaha o rovnoprávnost narážela doslova každý den na německou zeď.

„Liberec byl a zůstával po celé 19. století převážně německým městem, a třebaže česká menšina početně sílila, její vliv na správu veřejných záležitostí zůstával nulový." (Karpaš, 2004: str. 154)

Němečtí nacionalisté postupně sílili a jejich strana *Deutschnationalen Verein* (Německý nacionální spolek) byla v 80. letech již v městském zastupitelstvu, na radnici i v říšské radě. Praktická politika nicméně nacionalisty rozštěpila do několika stran a spolků, v jejichž středu stála strana nejpočetnější a také nejvíce protičeská – *Deutsche Volkspartei* (Německá lidová strana). (Karpaš, 2004)

„Život českých obyvatel Liberce v polovině 19. století byl po národnostní stránce neutěšený, téměř zoufalý. Neměli možnost se národnostně projevovat, neměli vlastní školy ani spolky a na české kázání museli docházet dokonce až do Žitavy, kde se s ním ale po roce 1846 přestalo." (Karpaš, 2004: str.155).

Během 19. století se mezi sudetskými Němci začala šířit velmi živá myšlenka na vznik samosprávného území Německé Čechy – Deutschebömen, která stále sílila a po několika neúspěšných snahách ji prosadit, se to nakonec podařilo Seidlerově vládě na úplném sklonku první světové války. Nařízení mělo vejít v platnost 1. ledna 1919, ale to už byly Sudety součástí nového státu Československa, na které se tento zákon nevztahoval. Liberecké Němce to nicméně nezastavilo a i přes vyhlášení republiky, založili nezávislou provincii v čele s Rudolfem Lodgmanem von Auenem. Její existence trvala něco málo přes měsíc. (Karpaš, 2004)

Vedle Deutscheböhmen vznikly ještě další tři provincie – Sudetenland, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau. (Kárník, 2000)

2.3 Československo, Deutscheböhmen a negativismus

Není pravdou, že nově vzniklé Československo nevědělo, co s německou menšinou, žijící podél hranic. Už na úplném začátku Tomáš G. Masaryk jasně definoval postavení Němců ve státě; nebude se na ně pohlížet jako na zvláštní národ, ale jako

na menšinu v československém národním státě, jehož většinou je československý státní národ. Ale zároveň je důležité zdůraznit, že jde o menšinu nejdůležitější, jelikož pouze na uspokojení jejích potřeb stojí stabilita celého Československa. (Kural, Radvanovský, 2002)

Zdá se ovšem, že poválečná snaha českých Němců odtrhnout pohraniční oblasti od ČSR sehrála v česko-německých vztazích klíčovou roli. A o dialog poté nestála ani jedna ze stran. Samozřejmě až na pár výjimek jakou byl například právě prezident Masaryk.

„I když je možno pochybovat o tom, že by jím (tímto krokem Němců) byli prostí, válkou unavení obyvatelé zmíněných oblastí právě dvakrát nadšeni (a totéž lze tvrdit o sudetoněmeckých průmyslnících, obávajících se vyspělejší saské konkurence), stal se daný pokus o podkopání právě vzniklého státu pro ČSR jakýmsi mementem mori a vzbudil u Čechů přesvědčení, že Němcům nelze důvěřovat a že bude nutno ‚držet je zkrátka'." (Kural, Radvanovský, 2002: str. 21)

Německé separatistické provincie byly sice do konce roku 1918 zlikvidovány, ale konflikt pokračoval dál, a to nejen v rámci československé politiky, ale také na mezinárodní scéně. Čeští Němci do poslední chvíle doufali, že na mírových konferencích získají pohraničí pro sebe. *„Za podpory rakouské vlády a velkoněmeckých kruhů v říši byla za přímé účasti Lodgmana i dalších utečeneckých politiků v únoru 1919 ve Vídni dokonce založena centrála s názvem Hilfsverein für Deutschböhmen und Sudetenland, která měla koordinovat akce zahraničního hnutí a řídit ilegální činnost v Československu."* (Karpaš, 2004: str. 275-276)

Problémem sudetských Němců byla nejednotnost. Čtyři různé vlády čtyř různých provincií nemohly mít na mírových jednáních takovou sílu, jako kdyby vystupovaly společně. A právě nejednotnost Němců v očích vítězů války podporovala český požadavek na historické hranice. (Sládek, 2002)

I přes tyto neúspěchy v zahraniční politice se němečtí politici, žijící v Československu, nechtěli jen tak vzdát a snažili se probudit „bojovného německého ducha". Velkou podporu měli mimo jiné u československého německy psaného tisku. *„Přestože všichni liberečtí šéfredaktoři byli už 17. ledna* [1919] *vyzváni, aby se vystříhali jakékoliv agitace proti čs. státu a zabránili propagaci voleb do rakouského parlamentu, dostaly mnohé listy, jako např. Reichenberger Zeitung, za šíření protičeské propagandy výstrahu, a Der Grade Michel byl na čas pozastaven."* (Karpaš, 2004: str. 276)

Tyto negativistické tendence, odmítající všechno české včetně soužití se samotnými Čechy v jednom státě, trvalo přibližně do poloviny dvacátých let. Ale také na druhé straně dostal navrch český nacionalismus v čele s Karlem Kramářem, v jehož důsledku nebyli Němci vůbec pozváni k jednání o nové ústavě. A velká řada práv, které měl prezident Masaryk v úmyslu německé menšině poskytnout, zůstala nenaplněna. (Kural, 2002)

Po zkušenostech s německým odtržením od republiky odmítla československá politická reprezentace, a to včetně vůdce sociální demokracie B. Šmerala, návrh německých sociálních demokratů na rozdělení státních pravomocí mezi dva národy. Výroky politiků typu nacionalisty Rudolfa Lodgmana o rozbití Československa a o nutnosti udržet mezi Čechy a Němci propast české politiky pouze utvrdila v rozhodnutí vytvořit centralistický stát jednoho národa. (Kural, Radvanovský, 2002)

Čeští a němečtí poslanci se nedokázali dohodnout ani na půdě parlamentu a německé strany byly i nadále věrné politice negativismu, která už ze své podstaty popírala spolupráci a klidné soužití dvou národů uvnitř jednoho státu. Vrcholem bylo parlamentní vystoupení vůdce nacistů Rudolfa Junga. Prohlásil, že ta ustanovení mírových smluv, která uznávají Československo jako suverénní stát, jsou ohromnou historickou lží, jež Němci nikdy neuznají. (Karpaš, 2004)

Němci veřejně vystupovali téměř proti všem vládním akcím. Proti ústavě, proti pozemkové reformě, proti organizaci hospodářství. *„Především politici měšťanských stran, podnikatelé a nacionalistický tisk vládě neustále vytýkali, že německou menšinu hospodářsky podporuje nedostatečně, že ji znevýhodňuje při státních zakázkách a ‚čechizuje' její hospodářství.“* (Zimmermann, 2001: str. 38)

Napjatá národnostní situace v parlamentu se logicky odrážela v každodenním životě obyvatel pohraničí. V Liberci například došlo k tvrdému střetu přímo 28. října 1920, kdy starosta Bayer nedovolil českým legionářům vystoupit na radničním balkoně a pronést slavnostní řeč k druhému výročí založení republiky. (Karpaš, 2004)

„Dlouho měli navrch negativisté, což se projevilo např. odmítnutím Masarykovy nabídky ke vstupu německých poslanců do Benešovy vlády (duben 1921) a na získání vysokých úřednických míst některých rezortů.“ (Karpaš, 2004: str. 280) Avšak každodenní hospodářská praxe nakonec vedla ke sbližování podnikatelů obou národností, takže zejména němečtí agrárníci a průmyslníci měnili svůj postoj k republice. Symbolem této změny se stalo sloučení svazů českých a německých průmyslníků v roce 1922. (Karpaš, 2004)

2.4 Hospodářský růst a německý aktivismus

„Přesto však čas smiřování přece jen zrál, a to díky vzrůstajícímu pochopení, že sudetští Němci svým negativismem nedosáhnou ničeho, ale že větší nadějí skýtá společný postup obdobných stavovských frakcí obou národních celků, tedy ve sféře obchodního kapitálu, průmyslu i zemědělství a ovšem též obdobných zájmových skupin dělnických. Rolnických i inteligence.“ (Kural, Radvanovský, 2002: str. 23)

Velkou roli ve zlepšování česko-německých vztahů sehrála samozřejmě také hospodářská konjunktura druhé poloviny dvacátých let, která výrazně snížila nezaměstnanost a zvýšila životní standart jak Čechů, tak Němců. (Seibt, 1996)

I přesto, že separatistické snahy českých Němců během první republiky nikdy nezmizely, ztrácela negativistická politika v době hospodářské konjunktury sympatizanty. A ve volbách 1925 i 1929 byla poražena aktivisty. (Kural, 1993)

Postupně se tedy k hlavnímu slovu dostávaly aktivistické německé strany, které to ovšem neměly zpočátku nijak jednoduché. Premiér Švehla je do vlády nepřizval ani poté, co vytvořily Parlamentní svaz (Deutscher Verband), tehdy už bez nacionalisty Lodgmana, který záhy z vysoké politiky odešel úplně. (Kural, 1993)

Za vrchol německého aktivismu je občas považováno pozvání dvou Němců do vládní koalice - agrárníka Franze Spinu jako ministra veřejných prací a křesťanského sociála Roberta Mayr-Hartinga jako ministra spravedlnosti. Na první pohled by se mohlo zdát, že to byla snaha o národnostní vyrovnání. Skutečný důvod byl ale zřejmě čistě pragmatický; agrárníkům šlo pravděpodobně o vytěsnění socialistů z vlády. (Kural, Radvanovský, 2002)

Volby v roce 1929 byly jednoznačně ve znamení výhry aktivistů nad negativisty. Dr. Spina nadále zůstal ve vládě, tentokrát jako ministr zdravotnictví, a místo Roberta Mayr-Hartinga přišel představitel tehdy nejsilnější německé strany, sociální demokracie, dr. Czech. Přijal místo ministra sociální péče. (Sládek, 2002) *„A tak zatímco v roce 1926 byli v ostré opozici proti vládě 34 němečtí poslanci (komunisté nejsou zahrnuti), v roce 1929 zůstalo neústupných zřejmě pouze 15 poslanců“* (Sládek, 2002: str. 50)

„Sudetoněmečtí aktivisté si zformulovali svou pozici a místo v československé a středoevropské politice jako spojky mezi německým a slovanským elementem – což bylo šťastné.“ (Kural, Radvanovský, 2002: str. 24)

Přestože se hlavní cíl německých politiků nezměnil a zůstávala jím i nadále autonomie, vyhrocená protičeská atmosféra se uklidnila. Vztahy se urovnaly a dokonce by

se dalo říci, že i mezi politiky, zejména agrárníky a sociálními demokraty, převládalo přátelské ovzduší. Byla to totiž právě druhá poloviny dvacátých let, kdy byly oba národy nejblíže vzájemnému vyrovnání. Myšlenka na změnu Československa z národního na národnostní stát se tehdy zdála velmi pravděpodobná. (Kural, Radvanovský, 2002)

Tato celostátní politika a atmosféra se logicky odrážela také na situaci v Liberci a jeho okolí. Starostou byl sice až do roku 1929 Němec Bayer, který rozhodně nebyl příliš nakloněn spolupráci s Čechy, a jím vedená městská rada blokovala například snahu pojmenovat liberecké ulice také česky. Ale poté, co ho ve funkci vystřídal Carl Kostka a na magistrátu byla poprvé městská rada ochotná dialogu s českou menšinou, můžeme i Liberec označit za aktivistický. Starosta Carl Kostka byl jedním z hlavních představitelů strany svobodomyslných demokratů, která upřímně stála o spolupráci s českými politiky, odmítala rasovou politiku a v roce 1938 odmítla vstoupit do SdP. Kostka byl demokraticky smýšlející Němec, jenž se skutečně snažil najít cestu ke spolupráci s českými demokratickými politiky. Ve funkci setrval až do roku 1938, kdy se nervově zhroutil po urážlivých a výhružných akcích SdP. (Karpaš, 2004)

Nové zastupitelstvo ale nenastoupilo do úřadu v příliš příznivé době. Celý svět postupně zasáhla hluboká hospodářská krize, která byla nejen v Československu doprovázena rostoucím vlivem extrémních politických skupin.

2.5 Ekonomická deprese a Konrád Henlein

Největší dopad hospodářské krize na československou ekonomiku byl v letech 1932-33. Důsledky tzv. černého pátku na newyorkské burze se projevily zejména v těch zemích, které byly závislé na zahraničním obchodu, tedy i v Československu. Nejvíce byl u nás zasažen vývoz textilu, skla a porcelánu, tedy hlavní průmyslová odvětví severních Čech. (Karpaš, 2004)

V době ekonomické recese se začaly přiostřovat také politické spory. Již parlamentní a komunální volby 1929 neproběhly v nijak klidné atmosféře. Socialistické strany se totiž ostře vyjadřovaly vůči občanským stranám vedené agrárníky, jejichž vláda přizvala mezi ministry dva Němce. Na Liberecku se tyto spory projevily například nabádáním Národní výzvy severočeské, aby lidé nevolili Němce, i kdyby mělo jít o společnou kandidátku českých a německých stran. (Karpaš, 2004)

Přestože dvě nejvýznamnější nacionalistické strany DNSAP a DNP v roce 1933 zanikly (DNSAP se rozpustila sama 28. září, aby ji nemohly zakázat československé

úřady; za týden 4. října úředníci zakázali DNP), objevila se zde nová platforma a nová osobnost, která dokázala ve volbách 1935 získat 66 % německých hlasů – Sudetendeutsche Partei a Konrad Henlein. (Sládek, 2002)

Henleinovi se poté podařilo během tří let nejen oslabit aktivistické politiky až do stavu naprosté neschopnosti, ale dokonce zničit samotnou republiku. Nic z toho by zřejmě nedokázal, kdyby mu nepomohly dva vnější faktory – hospodářská krize a Hitlerův nástup k moci v Německu. (Sládek, 2002)

Předseda SdP se zpočátku tvářil a vystupoval jako aktivista, nezávislý na žádné z existujících nebo zrušených politických stran. Tvrdil, že se zodpovídá pouze *Sudetendeutsche Heimatsfront* (Sudetoněmecké vlastenecké frontě, SHF), jak se SdP jmenovala od svého vzniku v říjnu 1933 do období těsně před volbami 1935. Odmítal kritiku, že je pouhou zástěrkou pro znovubudování DNP a DNSAP. Na veřejné demonstraci SHF v říjnu 1934 v České Lípě veřejně odsoudil pangermanismus (i panslavismus), fašismus, nacismus a bezbřehý liberalismus. (Sládek, 2002)

Až v roce 1941 přiznal, že skutečným cílem SdP bylo zlikvidovat Československo, jakožto symbol demokracie ve střední Evropě a jako stát nekompatibilní s politikou Německa. (Karpaš, 2004) Tato slova potvrzuje i jeho zpráva pro Hitlera z roku 1937 – *Zpráva pro Vůdce a říšského kancléře o aktuálních otázkách německé politiky v Československé republice.* Henlein německého kancléře ujišťuje o své loajalitě a vyslovuje přání připojit Sudety k říši. Zároveň Hitlera ubezpečuje, že je skutečným stoupencem národního socialismu, ale že to z taktických důvodů musí skrývat. (Zimmermann, 2001)

Věc, která ještě nebyla historiky zcela objasněna, je otázka, odkdy byla SdP ve spojení s Berlínem. I když se Henlein snažil za Protektorátu přesvědčit veřejnost, že už od samotného počátku SdP byla strana finančně podporována z Německa, v norimberských protokolech se hovoří s jistotou až o roce 1935. Tedy až po vítězství SdP v parlamentních volbách. Pokud tedy měl Henlein skutečně vazby na německé nacionalisty už předtím, jednalo se s největší pravděpodobností o vztah velmi volný a neurčitý. (Sládek, 2002)

Svou roli v tom mohl sehrát také fakt, že Henlein skutečně nebyl nijak navázán na DNSAP jakožto její člen (i když řada lidí z DNSAP a DNP přestoupila do SHF a posléze byla jádrem opozice vůči Henleinovi). Mnohem více byl ovlivněn spolkem Svaz kamarádů, *Kameradschaftbund* (KB), jehož cílem bylo vychovat vzdělanou elitní třídu, jež převezme v klíčový okamžik organizaci sudetských Němců. Kroužek mladých Němců byl

založen na idejích vídeňského profesora sociologie Othmara Spanna, jenž se domníval, že je třeba vytvořit stavovský stát. Nižší a vyšší hospodářské stavy má politicky vést speciálně vychovaná elita. (Zimmermann, 2001) Odmítali tedy národní socialismus jakožto materialistické hnutí a měli naopak velmi blízko k Mussoliniho fašismu. Nicméně Kameradschaftbund se v rozhodující okamžik v roce 1933 nezvládlo postavit do čela sudetských Němců. Této role se chopil její bývalý člen, učitel tělocviku a vůdce *Německé turnerské jednoty* (DTV) Konrad Henlein. (Sládek, 2002)

Spojení Berlín-Henlein ale nebylo příliš intenzivní ani v roce 1937, kdy nebyl vůdce SdP prokazatelně informován o Hitlerových plánech ohledně Československa. (Sládek, 2002)

Sudetendeutsche Heimatsfront si dokázala během několika málo měsíců získat tak velké množství příznivců, že se politické špičky v Praze začaly obávat přílišné moci Henleina a jeho spolupracovníků. Nařídily proto SHF změnit název, a to těsně před volbami 1935. Ale straně to evidentně neuškodilo, protože již pod novým názvem *Sudetendeutsche Partei* získala 44 ze všech 66 německých křesel. (Sládek, 2002)

Od té doby, i díky prokazatelnému napojení na německou NSDAP, začala SdP radikalizovat své politické projevy. V nových stanovách strany z roku 1938 se již mluví nejen o vojenských strukturách, ale i o vyloučení neárijců a stranických tribunálech (tak jako tomu bylo u NSDAP). (Sládek, 2002)

2.6 Liberec 1935-1937

Už počátek 30. let ukázal, že negativistické síly jsou v Liberci stále přítomny a že opět získávají podporu německých občanů. V pohraničí šlo až příliš lehce přetransformovat sociální neklid v národnostní nevraživost. Období posledních několika let první republiky se poté již neslo ve znamení stále rostoucí agresivity nacionalistů. *„Při shromáždění henleinovců v liberecké Turnhalle byla při utkání těžkých atletů s italským národním mužstvem pošlapána československá vlajka, provokovalo se při hraní čs. státní hymny, nadšeně byl přijímán henleinovský šlágr Stimmt an mit hellem hohen Klang, vyzývající ke slavnostnímu připojení k říšským soukmenovcům (6. 6. 1935)“* (Karpaš, 2004: str. 347)

Češi žijící mezi henleinovci zažívali teror. Byli napadáni, uráženi, ničil se jim majetek, k obchodníkům nechodili němečtí zákazníci a postupně jim tak likvidovali živnosti apod. Stejně se chovali také k německým demokratům.

Aktivní nebyli pouze němečtí nacionalisté, i Češi a demokraté se snažili nezůstat pozadu. V roce 1935 zorganizovali čeští a němečtí umělci spolu s dělnickými pěveckými soubory v Liberci hudební slavnosti na protest proti násilí a válce. (Karpaš, 2004) *„Závěrečný zpěv bitevní hymny z Wagnerovy opery Rienzi v podání padesáti pěveckých spolků uzavřel slavnost česko-německé solidarity, nemající tehdy obdoby.“* (Karpaš, 2004: str. 347)

Není ovšem pravdou, že jedinými extrémisty byli pouze Němci. Na severu Čech vzniklo například také české nacionalistické sdružení *Národní jednota severočeská*, která byla protipólem SdP a s ničím si se svými německými kolegy nezadala. Pouze extrémně nacionalistických Čechů bylo o dost méně a přirozeně tak byli o dost méně slyšet. (Karpaš, 2004)

Situace v Sudetech začala být skutečně alarmující a československí politici nevěděli, co dělat proti rostoucímu vlivu německých nacionalistů podporovaných Hitlerem. V srpnu 1936 přijel do Liberce sám prezident Beneš a pronesl v němčině projev k otázce německé menšiny v Československu. Uvítalo ho i poměrně velké množství Němců, i když ne všichni vyvěsili čs. vlajku (často je to srovnáváno s volbami 1935, kdy visel téměř v každém druhém okně Henleinův portrét). Základní myšlenkou prezidentova projevu byl požadavek dobré vůle nejen u Němců, ale také u Čechů při řešení národnostních i hospodářských potíží. (Karpaš, 2004)

„Edvard Beneš dal především předákům SdP na vědomí, že podle mezinárodního práva jsou otázky národnostní pro všechny státy bez výjimky záležitostí vnitropolitickou, žádná evropská země nemá právo se do těchto věcí vměšovat a Československo jako suverénní stát, vědomý si své důstojnosti a práv, to za žádných okolností nepřipustí.“ (Karpaš, 2004: str. 349)

Nemůžeme ale generalizovat a tvrdit, že všichni čeští Němci byli nacisté, kteří chtěli rozbít republiku. *„Jednak řádně nastoupili do obou mobilizací, jednak vstupovali do polovojenské organizace Republikánská obrana (Republikanische Wehr), kterou zorganizovali sudetoněmečtí sociální demokraté za podpory komunistů, a která byla za mobilizace včleněna do tzv. oddílů SOS (Stráže obrany státu), bránících zvlášť riskantní předsunutá postavení poblíž hraniční čáry.“* (Kural, Radvanovský, 2002: str. 29)

Tato strana sudetoněmecké mince se mohla stát oním partnerem pro úspěšné česko-německé vyrovnání, ale bylo už příliš pozdě a faktorů proti bylo hodně – nátlak Hitlerova Německa, západní politika appeasementu, šedesátiprocentní a po anšlusu Rakouska dokonce osmdesátiprocentní podpora sudetských Němců pro SdP, ale nutno uznat také

řada chyb československé politiky, pramenících nejen z až úzkostného strachu z války, ale také z ostrého protiněmeckého nacionalismu. (Kural, Radvanovský, 2002)

3. Rok 1938

Rok 1938 je nejenom dobou vyvrcholení sudetoněmeckých iredentistických snah, ale také klíčovým rokem této práce. V kapitole věnované jednomu z nejvýznamnějších roků československých dějin se podíváme na události jak celého Československa, tak Liberce, a to především prostřednictvím lokálního listu Severočeský deník.

3.1 Ujednání z 18. února 1937

Není pochyb o tom, že česká politická reprezentace se skutečně snažila problémy česko-německých vztahů v Sudetech řešit. Došlo to tak daleko, že předseda vládní koalice Rudolf Beran nabídl v lednu 1938 Henleinovi vládní křeslo. Je ovšem nutné dodat, že s rozhodnutím agrárníka Berana nesouhlasila většina českých politických stran a odkazovaly na téměř rok staré vládní ujednání (18. února 1937), kdy politici oficiálně přislíbili národnostní vyrovnání a hospodářskou pomoc pohraničí, ale pouze ve spolupráci s těmi menšinami, které o dohodu stojí. Nicméně v případě henleinovců skutečně nelze hovořit o nějaké spolupráci s československými úřady, ani s Čechy jako takovými. (Kural, 1993)

„*Okresní výbor čsl. státotvorných stran v Liberci žádá, aby český živel v pohraničním území byl soustavně a účinněji než doposud podporován čs. veř. ve vnitrozemí i vládními a politickými kruhy...Varujeme před ukvapeným jednáním o dohodu se sudetoněmeckou stranou Henleinovou, prohlašujíce, že nadbíhání této straně vážně ohrožuje státní i národní zájmy, zejména v pohraničí, a že jednání s ní o podílu na státní moci je v současné době a jistě i v blízké budoucnosti naprosto vyloučeno.*“[3]

3.2 Hitlerův projev k Říšskému sněmu

Bylo to právě 20. února v Krollově opeře, kdy říšský kancléř Adolf Hitler poprvé veřejně prohlásil, že Německo považuje za svou povinnost chránit a podporovat všechny příslušníky svého národa, tedy i sudetské Němce. Pohraniční Češi samozřejmě více

[3] Severočeský deník, roč.VII., č.31., 8.2.1938; Hraničáři z Liberecka proti vyjednávání s henleinovci (autor neuveden), str. 1

než kdo jiný poslouchali tento výhružný projev s napětím a spolu s tím, co v Sudetech dennodenně zažívali, pochopili Hitlerova slova jako jasné a otevřené vyhlášení boje. (Karpaš, 2004)

„Jenom ve dvou státech položených na našich hranicích je přes 10 milionů Němců. Bylo jim proti jejich vůli zabráněno mírovými smlouvami spojit se s říší....Státoprávní oddělení od říše nemůže vést k lidově politické bezprávnosti, to jest ona všeobecná práva národního sebeurčení, která nám ostatně byla slavnostně zaručena ve 14 Wilsonových bodech jako předpoklad příměří, nemohou býti prostě pomíjena jenom proto, že jde zde o Němce.“[4]

Premiér Milan Hodža 4. března tyto pasáže Hitlerovy řeči odmítl jako vměšování do vnitřních záležitostí suverénního státu. *„Vzhledem k tomu však, že pan říšský kancléř mluvil o 10 milionech Němců, položených ve dvou státech u německých hranic, může přece vzniknouti názor, že pan německý říšský kancléř myslí ochranu své říše také vzhledem k Němcům v Československu...Špatně bychom posloužili všemu dalšímu vývoji věcí ve střední Evropě a nejhůře vztahům Československa k Německu, kdybychom velmi jasně neprohlásili, že Československo a jeho lid nikdy za žádných okolností nemůže a nesmí připustiti a nepřipouští zasahování do svých vnitropolitických záležitostí.“*[5]

3.3 Anšlus Rakouska

„V pátek večer bylo ohlášeno, že lidové hlasování je odloženo na neurčito. Hned potom se vzdal kancléř Schuschnigg a na jeho místo nastoupil Hitlerův důvěrník a bývalý ministr vnitra Seyss Inquart. Bývalý kancléř dr. Shuschnigg rozloučil se v rozhlase a svůj projev končil slovy: ‚Bůh ochraňuj Rakousko!' Hned po něm vysílal rozhlas vstupní řeč nového kancléře Seyss Inquarta, který prohlásil Rakousko za nacionálně socialistické.
V sobotu časně ráno překročilo říšskoněmecké vojsko rakouské hranice a několika směry táhne do vnitrozemí. A tak třetí Hitlerova sobota postavila Evropu a celý svět před novou skutečnost: Anšlus Rakouska k Německu.“[6]

Republika byla nyní doslova sevřena Hitlerovým Německem a v pohraničí byl cítit již velmi hmatatelný strach. Ani Češi ani aktivističtí Němci nezůstávali nečinní.

[4]Severočeský deník, roč.VII., č.43., 22.2.1938; Hitler obhajuje nacismus a žádá kolonie (autor neuveden), str. 1-2
[5] Severočeský deník, roč.VII., č.53., 5.3.1938; Československo a jeho lid nepřipustí za žádných okolností zasahování do vnitropolitických záležitostí (autor neuveden), str. 1
[6] Severočeský deník, roč.VII., č.60., 13.3.1938; Konec rakouské samostatnosti (autor neuveden), str. 1

Do kanceláře prezidenta republiky tehdy z pohraničí přicházely dopisy, které odmítaly možnost, že by nakonec nevyhrála dohoda a demokracie. „*Pane presidente,...Bezpodmínečně věříme, že najdete správnou cestu, aby československý národ vyšel z těchto dnů bez pohany a jeho hraničáři bez újmy na jejich zájmech a právech. S nimi tu žijeme, s nimi tu padáme. Nedotknutelnost hranic naší demokratické republiky nechť je věčná a základy republiky nechť jsou pevnější a pevnější.*“[7]

3.4 SdP na liberecké radnici

SdP zcela logicky a nepřekvapivě využila příležitosti a krůček po krůčku ve svých řadách pohlcovala další německé politické strany ve snaze stát se jediným mluvčím sudetských Němců. Jako první se k henleinovcům přidali němečtí agrárníci, které záhy následovala živnostenská strana a křesťanští sociálové. *„Jako zplnomocněnec německé živnostenské strany prohlašuji německou živnostenskou stranu dnešním dnem za zrušenou…Žádám příslušníky své strany, aby vstoupili do sudetoněmecké strany pod vedením Konráda Henleina.*“[8]

Křesťanští sociálové kvůli členství v SdP obětovali dokonce svou přítomnost ve vládě. *„Proto uložilo říšské představenstvo německé křesťansko-sociální lidové strany na podkladě dohody, sjednané se sudetoněmeckou stranou, členům parlamentních klubů poslanců a senátorů..., aby vstoupili do parlamentního klubu poslanců a senátorů sudetoněmecké strany.*“[9]

Splynutí s SdP odmítla pouze Německá demokratická svobodomyslná strana (DAWG) a sociální demokracie. (Karpaš, 2004)

Na přelomu zimy a jara 1938 vyvrcholily útoky proti starostovi Kostkovi. Městská rada sice odmítala všechna henleinovská obvinění ze starostova údajného nedemokratického jednání, ale napadání v tisku, na ulici, zesměšňování na schůzích a obtěžování rodiny nakonec vyústila v Kostkovo zhroucení. Od 4. dubna nastoupil zdravotní dovolenou a 8. července zemřel. Novým starostou se stal bývalý křesťanský sociál Anton Richter, nyní člen SdP. (Karpaš, 2004)

[7] Severočeský deník, roč.VII., č.74., 30.3.1938; Manifestace pro brannost, jakou Liberec nebyl ještě svědkem! (autor neuveden), str. 2
[8] Severočeský deník, roč.VII., č.69., 24.3.1938; Němečtí agrárníci a živnostníci splynou s SdP (autor neuveden), str. 1
[9] Severočeský deník, roč.VII., č.70., 25.3.1938; Němečtí křesťanští sociálové vystoupili z vlády (autor neuveden), str. 1

Přestože se v této době konala řada manifestací českého národa, zdá se jako by nic nemohlo zastavit neuvěřitelně objemnou a útočnou kampaň SdP před nadcházejícími obecními volbami.

Všude visely portréty Konráda Henleina a vlály prapory Sudetendeutsche Partei. Po ulicích se procházeli henleinovci v kožených kalhotách, bílých podkolenkách a se stranickými odznaky na klopách. (Karpaš, 2004) *„Kdejaká vývěsní tabule, plot nebo tyč, vše už je polepeno plakáty.“*[10]

V této společenské náladě, kdy navíc proběhla částečná mobilizace čs. vojska, si Liberečané zvolili novou městkou radu v čele se starostou Eduardem Rohnem. *„Dávno před volbou se tísnilo před libereckou radnicí, ozdobenou dvěma prapory SdP a dvěma státními vlajkami, několik desítek horlivých henleinovců. Trpělivě čekali, až nově zvolený starosta se zástupci Henleinovy strany vypochoduje z radnice, aby mu připravili ovace. Jen několik minut stál ředitel Rohn na prahu radnice, uprostřed vztyčených pravic za zuřivého heilování.“*[11]

Po posledních obecních volbách byla radnice již zcela v rukách henleinovců, v této době může již říci nacistů.

3.5 Léto 1938 – manifestace a zahraniční delegace

Během léta se uskutečnilo velké množství českých i německých protifašistických akcí, jejichž vyvrcholením byl X. všesokolský slet. „*Očekávalo se předem, že slet tento vyzní v mohutnou manifestaci národní jednoty celého národa československého, že před celým světem bude dokumentovat jednotnou vůli celého našeho národa, pracovat a dále budovat na pevnosti základů státu, zvláště pak v dnešních tak vážných dnech, ale to, co se odehrávalo v Praze nyní, to jsme si snad vůbec nedovedli představit, neboť hloubka a ryzost slavností dosáhly takové míry, že sebekrásnější výstižnější slova zůstávají tentokráte slabá, mají-li vystihnouti alespoň poněkud všecku tu náladu jubilejního X. sletu.“*[12]

Ale veřejná vystoupení SdP byla v pohraničí přece jenom více vidět i slyšet. Například na konci července se zúčastnilo přes 40 tisíc československých Němců

[10] Severočeský deník, roč.VII., č.116., 20.5.1938; Česká Lípa se připravuje na volby(autor neuveden), str. 3
[11] Severočeský deník, roč.VII., č.154.,9.7.1938;Henleinovci zabrali libereckou radnici(autor neuveden), str. 1
[12] Severočeský deník, roč.VII., č.153.,8.7.1938; X. slet všesokolský mohutnou všenárodní manifestací síly a zdatnosti (autor neuveden), str. 1

turnerských slavností ve Vratislavi, kde pod tribunou s Hitlerem a Henleinem skandovali: „Wir wollen Heim ins Reich!“ (Chceme domů do Říše!). (Karpaš, 2004)

Během jara a léta 1938 se stala otázka sudetských Němců již tématem mezinárodních diskuzí. A přestože československý protifašistický proud podpořila návštěva členů Labour Party z Británie (červen) i delegace anglické Ligy Společnosti národů (srpen), oficiální představitelé Velké Británie a Francie se nakonec zachovali opačně. Obávali se vypuknutí války ve střední Evropě, která by se mohla lehce přenést na západ a nutili proto čs. vládu k přijetí Henleinových autonomistických požadavků. (Karpaš, 2004)

Symbolem této politiky našich vojenských spojenců byla „nezávislá“ mise lorda Runcimana, jejímž skutečným úkolem nebylo objektivní zhodnocení situace sudetských Němců, ale právě zdůvodnění nátlaku britských politiků na Československo. *„Zdá se, že angličtí vůdcové nabyli nyní přesvědčení, že by bylo nebezpečné držeti rozkolnické živly proti jejich vůli ve společném soužití s Československem.“*[13]

3.6 Září 1938

Problém byl v tom, že už ani Henleinovi nestačilo řešení uvnitř republiky. I přesto, že premiér Hodža v podstatě přistoupil na jeho podmínky, henleinovci je již nechtěli přijmout. (Kural, 1993)

Jaká vládla nálada v Liberci, si můžeme ukázat na příkladu demonstrace z 11. září. Po 18. hodině se na Soukenném náměstí sešlo několik tisíc stoupenců SdP. Skandovali: „Weg mit der Tschechichen Polizei!“ (Pryč s českou policií!), sborově vykřikovali Heil!, zpívali bojové písně, napadali policisty holemi, boxery a kameny, v obchodě Baťa vytloukli výlohy. (Karpaš, 2004) *„Henleinovci zřejmě chtěli vyprovokovat policejní stráž k zákroku. Před palácem pojišť. Dunaj byli napadeni tři strážníci, kterým byly strženy přilby a strážníci zraněni. Dav hromadně volal ‚Sieg heil´ a irredestická hesla.“*[14]

Situace se ještě vyostřila po 12. září, kdy Hitler pronesl na norimberském sjezdu NSDAP řeč, v níž dal jasně najevo, že nadále nebude tolerovat utiskování sudetských Němců, kteří mohou počítat s ochranou Říše. *„Když byl kancléř Hitler probral dějiny své strany a zaujal stanovisko k demokracii vůbec, začal za volání ‚fuj´ hovořiti*

[13] Severočeský deník, roč.VII., č.216.,20.9.1938; Připojení pohraničních okresů k Německu? (autor neuveden), str. 1

[14] Severočeský deník, roč.VII., č.210.,13.9.1938; Provokuje se – zatím bez těžších následků! (autor neuveden), str. 1

o Československu.“[15]

Bezprostředně po tomto projevu byl v Liberci paradoxně klid. Příčinou byl jednak zákaz politických shromáždění, ale zejména pohotovost liberecké posádky 44. pěšího pluku. Henleinovci ovšem nečekali dlouho a na 15. září vyhlásili generální stávku.
Po druhé hodině odpoledne, kdy přestala fungovat městská doprava, se začaly v ulicích shromažďovat davy lidí a hrozily veřejné bouře. Přes snahu nacistů a téměř všech průmyslníků se podařilo Čechům a německým demokratům udržet některé podniky v chodu. (Karpaš, 2004)

Stávku ukončilo v 15 hodin vyhlášení stanného práva. Téměř okamžitě utekla do Německa většina čelních představitelů SdP včetně svého předsedy Henleina. *„Dnešního dne vysílaly říšskoněmecké rozhlasové stanice dva projevy...Projev Konráda Henleina, v němž prohlašuje dohodu s československou vládou za definitivně nemožnou a volá po návratu Němců z Československa do Říše a dále projev vůdců sudetoněmecké strany shromážděných v Aši, ohlašující, že sudetští Němci budou se brániti všemi možnými prostředky a osočující živě, že se na československém území obývanými Němci, loupí a vraždí nevinné německé obyvatelstvo.“*[16]

Poslední nadějí pro zachování Československa byla nová vláda v čele s generálem Janem Syrovým (22. září), která den po svém jmenování vyhlásila všeobecnou mobilizaci a 24. září nařídila ostrahu hranic. (Kárník, 2003)

O osudu ČSR se ale rozhodlo jinde. Třicátého září 1938 Adolf Hitler, Benito Mussolini, Neville Chamberlain a Édouard Daladier podepsali tzv. mnichovskou dohodu o odstoupení československého pohraničí Německu. Poslední vláda první republiky diktát přijala ještě tentýž den a ti obyvatelé Sudet, kteří se nechtěli stát součástí Říše, se museli ze svých domovů vystěhovat. *„Bratři Pražané! Posíláme Vám hraničářský pozdrav: Republice zdar!...Věříme, že jste statečni onou čestnou statečností, která nevyužívá bídy těch, kteří byli nuceni opustiti své domovy v nichž sídlili a svůj majetek a dnes nemají kde hlavy složiti. Věříme, že naopak jste, jako bratři ochotni ujmout se jich a poskytnouti jim své pomoci a rady.“*[17]

V rozhlase po celé republice tehdy zazněl projev generála Syrového: *„Prožívám nejtěžší chvíli svého života, neboť plním svůj nejbolestnější úkol, nad kterým lehčí by bylo*

[15] Severočeský deník, roč.VII., č.211.,14.9.1938;Z Hitlerovy řeči: Německo nemá úmyslu bránit tomu, aby Němci jednali s čsl.vládou o odhodu, (autor neuveden), str. 1
[16] Severočeský deník, roč.VII., č.213.,16.9.1938; Konrád Henlein proti dohodě(autor neuveden), str. 1
[17] Severočeský deník, roč.VII., č.223.,2.10.1938Hraničáři apelují na svědomí Pražanů! (autor neuveden), str. 1

zemřít...V Mnichově sešly se čtyři evropské velmoci usnesly se vyzvati nás k přijetí nových hranic, které odloučí německé kraje od našeho státu. Měli jsme volbu mezi zoufalou a bezvýslednou obranou, která by znamenala oběť nejen celého dospělého pokolení, ale i dětí a žen, a mezi přijetím podmínek, které v bezohlednosti jsouce položeny po nátlaku a bez války, nemají příkladu v dějinách.“[18]

[18] Severočeský deník, roč.VII., č.223.,2.10.1938; Projev předsedy vlády armádního generála Syrového, str. 7

4. Prvorepublikový periodický tisk na Liberecku

4.1 Prvorepublikový periodický tisk v ČSR

Se vznikem nového státu, odtrženého od habsburské správy, se česky psané noviny a časopisy dočkaly nejen změn organizačních (Československá tisková kancelář, legislativa, spolky) a technologických (rozhlas, lepší grafická úroveň), ale do jisté míry i proměn strukturálních a obsahových. Jádrem tisku zůstaly z časů monarchie periodika politických stran, ale rozvinul se do té doby okrajový prvek mediální struktury – bulvár (revolverový, šestákový tisk). A nesmíme také opomenout typický rys první republiky, a tím byla silná role tiskových koncernů. (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011)

Dnes tolik idealizované období Československa ve dvacátých a třicátých letech bylo etapou, kdy periodický tisk podléhal velmi přísným omezením. Ústava z roku 1920 sice zaručovala svobodu tisku, ale v souladu s dalšími zákony, a to zejména s tím tiskovým č.6/1863 ještě z dob Rakouska-Uherska, který přes letité snahy československých novinářů platil po celé období první republiky. Tisk měl tak přesně určeno, co má být uvedené v tiráži a každé periodikum muselo mít tzv. odpovědného redaktora, který nesl trestněprávní odpovědnost za obsah listu. Zároveň musel každý vydavatel předat příslušnému úřadu povinný výtisk, aby ho zkontroloval, a to nejpozději do začátku distribuce periodika. (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011)

Další zákony, které mohly omezit, cenzurovat nebo zakázat tisk, byl především zákon na ochranu republiky č.50/1923, zákon o změně příslušnosti trestních soudů č.124/1924 a zákon o mimořádných opatřeních č.300/1920. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010)

Události 30. let si posléze vyžádaly další legislativní kroky, které byly přímou reakcí na ohrožení republiky ze strany nacistického Německa. *„Jednalo se například o zákon č.124/1933 umožňující zákaz kolportáže tiskovin hanobících či podvracejících samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu nebo demokratický řád Československé republiky či tzv. Malý tiskový zákon č.126/1933, podle něhož mohlo být v době ‚zvýšeného ohrožení republiky' omezeno, nebo dokonce zastaveno vydávání tiskovin.“* (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011: str. 164-65)

4.2 Liberecký tisk mezi válkami

Regionální tisk se na Liberecku objevil poprvé po společenském uvolnění v roce 1848. Šlo o časopis *Reichenberg Wochenbericht aus der Nähe und Ferne* (Liberecký týdenní oznamovatel z blízka i dáli). První deník vyšel v září 1860 a byl rovněž psaný německy – *Reichenberger Zeitung* (Liberecké noviny). Pokusy o česky psané noviny se zde objevily až na samém konci 19. století a prvním skutečně periodickým tiskem psaným česky byl čtrnáctideník *Proletář* Františka Adamce, který ovšem neměl díky svému anarchistickému ladění nijak závratných kvalit. Také vycházel pouze od února roku 1896 do září 1897. (Karpaš, 2004)

Za první republiky nastal nejen na Liberecku, ale v celém Československu tiskový boom. Pokud pomineme celou řadu tehdy populárních časopisů o sportu, módě nebo například skautingu, najdeme v samotném Liberci i rozsáhlou síť politického tisku.

Sociálním demokratům zde vycházely týdeníky *Ještědský obzor* (1907-1938) a *Podkrkonošský obzor* (1933-1938). Ani národní socialisté nevydávali v Liberci žádný deník, zato hned pět týdeníků – *Naše hory* (1919-1938), *Riegrův kraj* (1930-1938), *Český ráj* (1931-1936), *Jablonecký kraj* (1931-1938) a *Frýdlantský hraničář* (1932-1936). Stejně na tom byla živnostenská strana s týdeníky *Severočeský živnostník a obchodník* (1930-1938), *Českolipský kraj* (1931-1938), *Hlasy Turnovska* (1930-1936), *Liberecké listy* (1933-1938), *Semilské rozhledy* (1933-1935) a *Zpravodaj Jablonecka* (1931-1938). (Kubíček, 2. část, 2004)

Pouze národní demokracie a komunistická strana byly jediné, které vydávaly v Liberci nejeden týdeníky, ale také deníky. Právě námi sledovaný *Severočeský deník* (1932-1938), společně s týdeníkem *Český sever* (1928-1936), vycházel v národně demokratické linii, i když oficiálně na žádnou stranu napojen nebyl. Deníky *Vorwärts* (1889-1934), *Der Käpmfer* (1928-1934), *Roter Vorwärts* (1930-1931), *Arbeiterzeitung* (1931-1935) a týdeník *Arbeiter-Zeitung* (1925-1930) vydávala Komunistická strana Československa. Pouze agrárníci a lidová strana neměli na Liberecku svého regionálního novinového reprezentanta. (Kubíček, 2. část, 2004)

Vedle českého tisku samozřejmě na severu Čech vycházelo velké množství německých periodik. Jedním příkladem za všechny může být zřejmě nejvýznamnější německý deník v Liberci *Reichenberger Zeitung*, který vycházel již od roku 1860 a poslední číslo vyšlo krátce po mnichovské konferenci 30. září 1938. (Kubíček, 1. část, 2004)

4.3 Formální podoba Severočeského deníku

Severočeský deník byl politicky orientovaný list s podtitulem *Nezávislý orgán hraničářský*. Vydavatel Bohumil Kobr podal 5. října 1932 oznámení na obvodě státního zastupitelství v Liberci a první číslo vyšlo záhy, 28. října 1932. Na Vrchním státním zastupitelství byl list evidován jako politický deník, jehož náplní je *propagace celostátních a celonárodních zájmů, speciálně hraničářských*.[19]

Za šest let vydávání listu musela redakce celkem čtyřikrát resp. pětkrát změnit obsah některého ze svých článků, z důvodů, které byly uvedeny v kapitole o prvorepublikovém tisku - úřady shledaly jejich obsah za nevhodný:

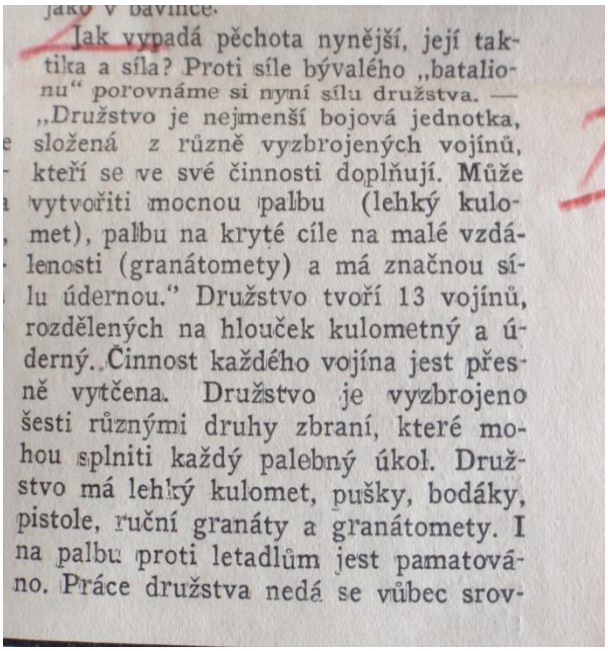

jako v bavlnce.

Jak vypadá pěchota nynější, její taktika a síla? Proti síle bývalého „batalionu“ porovnáme si nyní sílu družstva. — „Družstvo je nejmenší bojová jednotka, složená z různě vyzbrojených vojínů, kteří se ve své činnosti doplňují. Může vytvořiti mocnou palbu (lehký kulomet), palbu na kryté cíle na malé vzdálenosti (granátomety) a má značnou sílu údernou.“ Družstvo tvoří 13 vojínů, rozdělených na hlouček kulometný a úderný. Činnost každého vojína jest přesně vytčena. Družstvo je vyzbrojeno šesti různými druhy zbraní, které mohou splniti každý palebný úkol. Družstvo má lehký kulomet, pušky, bodáky, pistole, ruční granáty a granátomety. I na palbu proti letadlům jest pamatováno. Práce družstva nedá se vůbec srov-

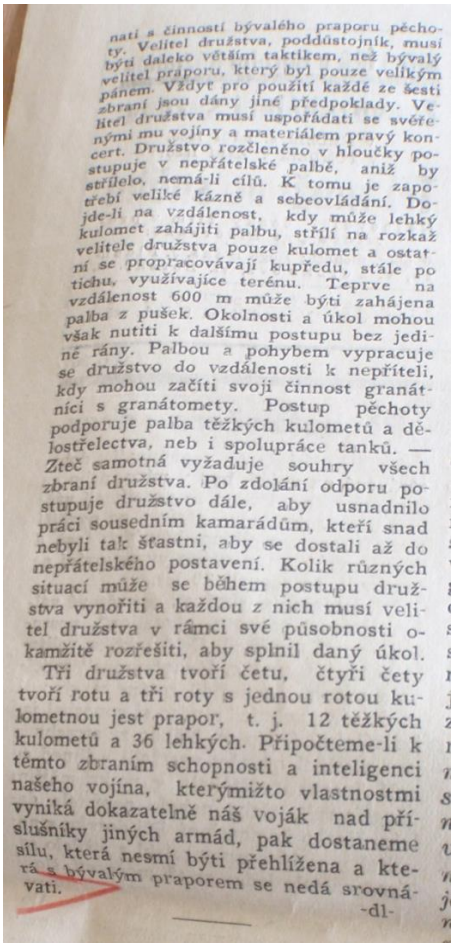

nati s činností bývalého praporu pěchoty. Velitel družstva, poddůstojník, musí býti daleko větším taktikem, než bývalý velitel praporu, který byl pouze velikým pánem. Vždyť pro použití každé ze šesti zbraní jsou dány jiné předpoklady. Velitel družstva musí uspořádati se svěřenými mu vojíny a materiálem pravý koncert. Družstvo rozčleněno v hloučky postupuje v nepřátelské palbě, aniž by střílelo, nemá-li cílů. K tomu je zapotřebí veliké kázně a sebeovládání. Dojde-li na vzdálenost, kdy může lehký kulomet zahájiti palbu, střílí na rozkaz velitele družstva pouze kulomet a ostatní se propracovávají kupředu, stále po tichu, využívajíce terénu. Teprve na vzdálenost 600 m může býti zahájena palba z pušek. Okolnosti a úkol mohou však nutiti k dalšímu postupu bez jediné rány. Palbou a pohybem vypracuje se družstvo do vzdálenosti k nepříteli, kdy mohou začíti svoji činnost granátníci s granátomety. Postup pěchoty podporuje palba těžkých kulometů a dělostřelectva, neb i spolupráce tanků. — Zteč samotná vyžaduje souhry všech zbraní družstva. Po zdolání odporu postupuje družstvo dále, aby usnadnilo práci sousedním kamarádům, kteří snad nebyli tak šťastni, aby se dostali až do nepřátelského postavení. Kolik různých situací může se během postupu družstva vynořiti a každou z nich musí velitel družstva v rámci své působnosti okamžitě rozřešiti, aby splnil daný úkol.

Tři družstva tvoří četu, čtyři čety tvoří rotu a tři roty s jednou rotou kulometnou jest prapor, t. j. 12 těžkých kulometů a 36 lehkých. Připočteme-li k těmto zbraním schopnosti a inteligenci našeho vojína, kterýmižto vlastnostmi vyniká dokazatelně náš voják nad příslušníky jiných armád, pak dostaneme sílu, která nesmí býti přehlížena a která s bývalým praporem se nedá srovnávati.

-dl-

3. září 1936 - článek *Pěchota včera a dnes*[20]

[19] *Národní archív*, fond Vrchní státní zastupitelství- obvod Liberec, sign.Periodický tisk
[20] *Národní archív*, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, kart.1222, sign.8/4/30/31

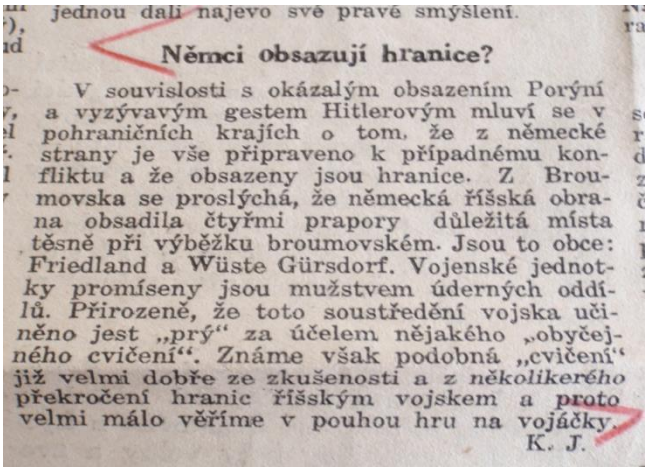

jednou dali najevo své pravé smýšlení.

Němci obsazují hranice?

V souvislosti s okázalým obsazením Porýní a vyzývavým gestem Hitlerovým mluví se v pohraničních krajích o tom, že z německé strany je vše připraveno k případnému konfliktu a že obsazeny jsou hranice. Z Broumovska se proslýchá, že německá říšská obrana obsadila čtyřmi prapory důležitá místa těsně při výběžku broumovském. Jsou to obce: Friedland a Wüste Gürsdorf. Vojenské jednotky promíseny jsou mužstvem úderných oddílů. Přirozeně, že toto soustředění vojska učiněno jest „prý" za účelem nějakého „obyčejného cvičení". Známe však podobná „cvičení" již velmi dobře ze zkušenosti a z několikerého překročení hranic říšským vojskem a proto velmi málo věříme v pouhou hru na vojáčky.

K. J.

3. září 1936 – článek *Němci obsazují hranice?*[21]

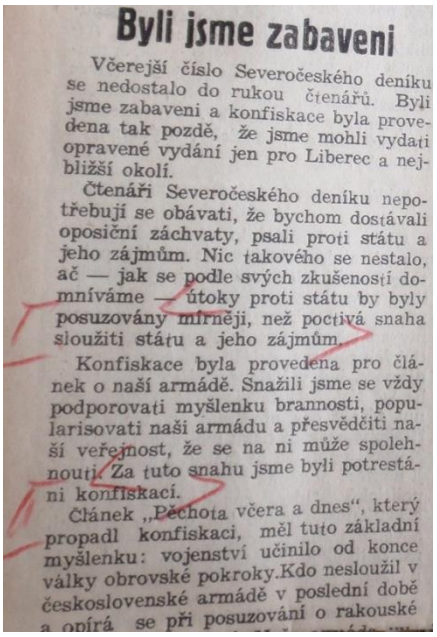

Byli jsme zabaveni

Včerejší číslo Severočeského deníku se nedostalo do rukou čtenářů. Byli jsme zabaveni a konfiskace byla provedena tak pozdě, že jsme mohli vydati opravené vydání jen pro Liberec a nejbližší okolí.

Čtenáři Severočeského deníku nepotřebují se obávati, že bychom dostávali opoziční záchvaty, psali proti státu a jeho zájmům. Nic takového se nestalo, ač — jak se podle svých zkušeností domníváme — útoky proti státu by byly posuzovány mírněji, než poctivá snaha sloužiti státu a jeho zájmům.

Konfiskace byla provedena pro článek o naší armádě. Snažili jsme se vždy podporovati myšlenku brannosti, popularisovati naši armádu a přesvědčiti naši veřejnost, že se na ni může spolehnouti. Za tuto snahu jsme byli potrestáni konfiskací.

Článek „Pěchota včera a dnes", který propadl konfiskaci, měl tuto základní myšlenku: vojenství učinilo od konce války obrovské pokroky. Kdo nesloužil v československé armádě v poslední době a opírá se při posuzování o rakouské

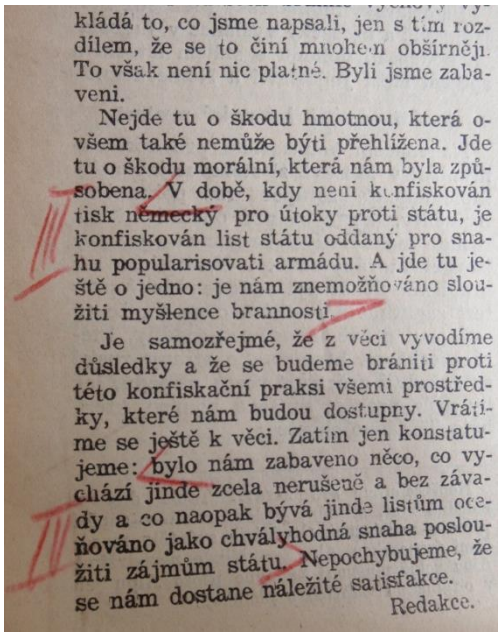

kládá to, co jsme napsali, jen s tím rozdílem, že se to činí mnohem obšírněji. To však není nic platné. Byli jsme zabaveni.

Nejde tu o škodu hmotnou, která ovšem také nemůže býti přehlížena. Jde tu o škodu morální, která nám byla způsobena. V době, kdy není konfiskován tisk německý pro útoky proti státu, je konfiskován list státu oddaný pro snahu popularisovati armádu. A jde tu ještě o jedno: je nám znemožňováno sloužiti myšlence brannosti.

Je samozřejmé, že z věci vyvodíme důsledky a že se budeme brániti proti této konfiskační praksi všemi prostředky, které nám budou dostupny. Vrátíme se ještě k věci. Zatím jen konstatujeme: bylo nám zabaveno něco, co vychází jinde zcela nerušeně a bez závady a co naopak bývá jinde listům odečňováno jako chvályhodná snaha posloužiti zájmům státu. Nepochybujeme, že se nám dostane náležité satisfakce.

Redakce.

5. září 1937 – článek *Byli jsme zabaveni*[22]

Zatýkání henleinovců v Litoměřicích

V Litoměřicích a okolí bylo v úterý a ve středu provedeno státní policií několik zatčení. Příčina těchto zatčení nebyla zatím ještě sdělena. Ani počet zatčených není přesně znám. Hovoří se o sedmnácti zatčených. Mezi nimi je úředník berního úřadu Seifert a také sluha téhož úřadu Janda. Dále byl zatčen číšník z Turnhalle Wikoukal a radniční hostinský Neumann. Jde vesměs o známé stoupence SdP. a usuzuje se, že k zatčení došlo v souvislosti s dožínkovou slavností SdP. v Litoměřicích.

- es -

16. října 1937 – článek *Zatýkání henleinovců v Litoměřicích*[23]

[21] *Národní archív*, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, kart.1222, sign.8/4/30/31
[22] Tamtéž.
[23] Tamtéž.

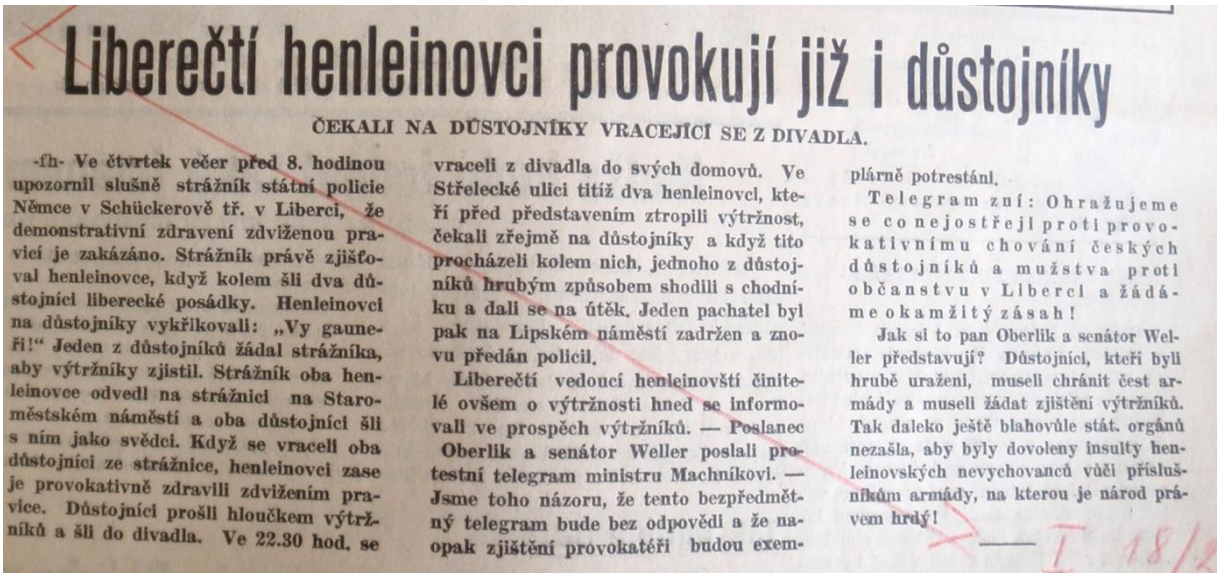

Liberečtí henleinovci provokují již i důstojníky

ČEKALI NA DŮSTOJNÍKY VRACEJÍCÍ SE Z DIVADLA.

-fh- Ve čtvrtek večer před 8. hodinou upozornil slušně strážník státní policie Němce v Schückerově tř. v Liberci, že demonstrativní zdravení zdviženou pravicí je zakázáno. Strážník právě zjišťoval henleinovce, když kolem šli dva důstojníci liberecké posádky. Henleinovci na důstojníky vykřikovali: „Vy gauneři!" Jeden z důstojníků žádal strážníka, aby výtržníky zjistil. Strážník oba henleinovce odvedl na strážnici na Staroměstském náměstí a oba důstojníci šli s ním jako svědci. Když se vraceli oba důstojníci ze strážnice, henleinovci zase je provokativně zdravili zdvižením pravice. Důstojníci prošli hloučkem výtržníků a šli do divadla. Ve 22.30 hod. se vraceli z divadla do svých domovů. Ve Střelecké ulici titíž dva henleinovci, kteří před představením ztropili výtržnost, čekali zřejmě na důstojníky a když tito procházeli kolem nich, jednoho z důstojníků hrubým způsobem shodili s chodníku a dali se na útěk. Jeden pachatel byl pak na Lipském náměstí zadržen a znovu předán policii.

Liberečtí vedoucí henleinovští činitelé ovšem o výtržnosti hned se informovali ve prospěch výtržníků. — Poslanec Oberlik a senátor Weller poslali protestní telegram ministru Machníkovi. — Jsme toho názoru, že tento bezpředmětný telegram bude bez odpovědi a že naopak zjištění provokatéři budou exemplárně potrestáni.

Telegram zní: Ohražujeme se co nejostřeji proti provokativnímu chování českých důstojníků a mužstva proti občanstvu v Liberci a žádáme okamžitý zásah!

Jak si to pan Oberlik a senátor Weller představují? Důstojníci, kteří byli hrubě uraženi, museli chránit čest armády a museli žádat zjištění výtržníků. Tak daleko ještě blahovůle stát. orgánů nezašla, aby byly dovoleny insulty henleinovských nevychovanců vůči příslušníkům armády, na kterou je národ právem hrdý!

21. května 1938 – článek *Liberečtí henleinovci provokují již i důstojníky*[24]

Zpočátku Severočeský deník tiskl a také vydával Bohumil Kobr ve svém závodě Česká knihtiskárna B. Kobra v Horním Růžodole, jež byla jedním z hlavních center česky psané žurnalistiky na severu Čech. Zajímavé je, že vydavatel a tiskař Kobr byl během prvního roku vydávání několikrát uveden také jako odpovědný redaktor. Je tedy zřejmé, že se zpočátku rovněž podílel na samotném obsahu Severočeského deníku.

Periodicita listu byla původně nastavena jako deník, ale od května roku 1933 se změnila na obdeník. List tehdy vycházel pouze třikrát týdně – v úterý, ve čtvrtek a v neděli. Změna periodicity nastala potom ještě jednou, a to ve chvíli, kdy list přešel do rukou nového vydavatele, Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti (12. prosince 1933). Od té doby vycházel Severočeský deník opět každý den kromě pondělí. Poslední číslo vyšlo krátce po mnichovské dohodě - 2. října 1938.

Majitelem Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti byl Rudolf Müller z Prahy. V archívu se nepodařilo dohledat, ve kterém roce byla společnost založena. Ale je zajímavé, že jeden z redaktorů Severočeského deníku, Jan Lebl, je od ledna roku 1933 veden nejen jako redaktor tohoto listu, ale také jako spolumajitel veřejné obchodní společnosti Müller a Lebl. Podle policejního ředitelství měl na starosti *sbírání inzerentů a živnost reklamní*.[25] Stejně tak je Lebl posléze veden jako spolumajitel a jednatel Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti.

[24] *Národní archív*, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, kart.1222, sign.8/4/30/31
[25] *Národní archív*, fond Policejní ředitelství Praha II-všeobecná spisovna-1941-1950, zn.fondu PŘ 1941-1951, kart. 6548, sign. L777/2 Lebl Jan

Lze se tedy domnívat, že redakce deníku byla úzce napojena na samotné vedení vydavatelství.

Podnik oficiálně sídlil v Anglické ulici č. 13 v Praze a pod svou hlavičkou tiskl pouze tři listy – *Severočeský deník* (1932-1938), *Hraničářský deník* (únor-říjen 1938) a původně přílohu Severočeského deníku, která se v září 1935 osamostatnila v týdeník, *Domov našich žen* a vycházela až do září roku 1938. Redakce Severočeského deníku a Domova našich žen sídlila v Liberci, ale sídlo novinářů Hraničářského deníku bylo vedeno v Ústí nad Labem. Tento ústecký list byl v těsném spojení se svými libereckými kolegy a například grafika novin a jednotlivé rubriky byly téměř totožné. V případě mimořádného výtisku a zároveň posledního vydání obou listů 2. října 1938 byl úplně stejný dokonce celý obsah novin.

HRANIČÁŘSKÝ DENÍK

Cena 60 hal.

Hraničáři apelují na svědomí Pražanů!

Bratři Pražané! Posíláme Vám hraničářský pozdrav: Republice zdar! V důvěře, že máte na mysli věc čsl. národa jako my a srdce bijící pro svobodu a nedílnost naší vlasti! Věříme, že jste stateční onou šlechetnou statečností, která nevyužívá bídy těch, kteří byli nuceni opustiti své domovy a nechť sídlili a svůj majetek a dnes nemají kde hlavy složiti. Věříme, že naopak jste, jako bratři ochotni ujmouti se jich a poskytnouti jim své pomoci i rady.

Předpokládáme, že jim neprodáte dražeji chléb náš vezdejší a že pro. půjčíte jim své vozy za normální cenu, za jakou jste jezdívali se zbožím a nábytkem v normálních poměrech. Věříme, že jim nepředražíte byty, které od Vás najímají, aby nalezli pro své rodiny přístřeší, až do té chvíle, ve které se vrátí tam, odkud je vypudil zlý osud.

Nebot, bratří Pražané! Dnes je nutno nejen hovořiti o lásce k vlasti, ale dokazovati ji skutky! Dnes nestačí říkati: miluji národ, ale prokazovati činy lásky všem těm, kdo toho mají zapotřebí.

Nezapomeňte! To, co učiníte pro ony ubohé, ale statečně pohraničí republiky chránící hraničáře, učiníte pro vlastní budoucnost, pro sebe a své děti!

Chcete snad, aby náš národ ve velké chvíli byl nalezen dějinami co národ kořistníků? Pak by nebyl hoden aby jej země nosila! Věřte, čím více vzájemně se budeme milovati, druh druhu dobré přáti, sobě navzájem si pomáhati bez zisku, s oddanosti vskutku bratrskou, tím silnějšími budeme proti odvěkému nepříteli -

a pak také náš český národ nesková, on bouře doby překoná!

Bratři Pražané - Čechoslováci! Nyní, každý z Vás má příležitost psáti na zlatý list slavného svého národa, čin vlastního skutku obětavé lásky k vlasti. Napište svůj skutek krví svého šlechetného srdce.

Bratrstvo hraničářů.

Dokonáno jest...

Severočeský deník

NEZÁVISLÝ ORGÁN HRANIČÁŘSKÝ

Hraničáři apelují na svědomí Pražanů!

Bratři Pražané! Posíláme Vám hraničářský pozdrav: Republice zdar! V důvěře, že máte na mysli věc čsl. národa jako my a srdce bijící pro svobodu a nedílnost naší vlasti! Věříme, že jste stateční onou šlechetnou statečností, která nevyužívá bídy těch, kteří byli nuceni opustiti své domovy a nechť sídlili a svůj majetek a dnes nemají kde hlavy složiti. Věříme, že naopak jste, jako bratři ochotni ujmouti se jich a poskytnouti jim své pomoci i rady.

Předpokládáme, že jim neprodáte dražeji chléb náš vezdejší a že pro. půjčíte jim své vozy za normální cenu, za jakou jste jezdívali se zbožím a nábytkem v normálních poměrech. Věříme, že jim nepředražíte byty, které od Vás najímají, aby nalezli pro své rodiny přístřeší, až do té chvíle, ve které se vrátí tam, odkud je vypudil zlý osud.

Nezapomeňte! To, co učiníte pro ony ubohé, ale statečně pohraničí republiky chránící hraničáře, učiníte pro vlastní budoucnost, pro sebe a své děti!

pak také náš český národ nesková, on bouře doby překoná!

Bratři Pražané - Čechoslováci! Nyní, každý z Vás má příležitost psáti na zlatý list slavného svého národa, čin vlastního skutku obětavé lásky k vlasti. Napište svůj skutek krví svého šlechetného srdce.

Bratrstvo hraničářů.

Dokonáno jest...

Poslední výtisky Hraničářského[26] a Severočeského deníku[27] z 2. října 1938

[26] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Hraničářský deník, roč.1938, č.199, 2.10.1938, str. 1

[27] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.VII, č.223, 2.10.1938, str. 1

DOMOV NAŠICH ŽEN

Příloha Severočeského deníku v Liberci.

Číslo 1. - Ročník 1935. 15. září 1935.

OBSAH:

Co přináší týden ženě...

Do Sokola, ženy severu.

Léto se ke konci chýlí.

domov našich žen

80h

SOKOLSKÝ DŮM

OBSAH:

Co přináší týden ženě

Ženy a herečky

Zkracený okamžik

Knězna Benátská

První samostatné číslo Domova našich žen vyšlo 15. září 1935[28]. Za pár měsíců se nové formě přizpůsobila také grafika a zmodernizovala se[29].

Existují dokumenty, které potvrzují snahu Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti pokračovat v tisku svých listů i po nucené evakuaci ze Sudet. Redakce se oficiálně přesunula do Prahy a podle protokolu požádala policejní ředitelství o povolení vydávat hraničářský deník v původní podobě a rozsahu pouze na nové adrese. *„Oznamujeme Vám zdvořile, že jsme byli nuceni evakuovati naše nakladatelství a tiskárnu z Horního Růžodolu u Liberce a že budeme vydávati náš deník Severočeský deník nyní v Praze. Sídlo našeho nakladatelství jest: Praha X., Palackého třída 6. List bude vydáván v téže úpravě a rozsahu jako dosud. Zodpovědným redaktorem bude jako dosud pan František Koubek, bytem v Praze XII., Fochova 88. V prvních deseti až 14 dnech, dokud nezařídíme vlastní tiskárnu, budeme asi tři čísla tisknouti v knihtiskárně Alois Koníček,*

[28] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Domov našich žen, roč.1935, č.1., 15.9.1935, str. 1

[29] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Domov našich žen, roč.II, č.1., 8.1.1936, str. 1

Praha XII, Anglická 13, dále pak budeme vydávati náš list denně, večer, kromě pondělí, s datem příštího dne a tisknouti v naši tiskárně v Praze X, Palackého tř.6. Prosíme, abyste vzali toto naše zdělení na vědomí, trváme v dokonalé úctě Jan Lebl, Severočeská nakladatelská a vydavatelská společnost v Liberci.“[30]

Ani jedna z žádostí podaných 12. a 18. října nebyla na policejním ředitelství vyslyšena. Nejprve úředníci požadovali doplnění informací o tiskaři: *„Policejní ředitelství neshledává označení tiskaře ve Vašem podání úplným a dostatečným, neboť zde není známo, že byste byli oprávněni provozovati zde tiskařskou koncesi.“*[31] Nicméně ani poté nebylo vydávání Severočeského deníku povoleno. *„Na základě § 10 zákona o mimořádných opatřeních ze dne 14. dubna 1920 čís. 300 Sb.z.a n.ve znění zákona ze dne 10.července 1933 čís.125 Sb.z.a n. zastavuje policejní ředitelství zamýšlené vydávání periodického tiskopisu Severočeský deník, o němž jste zde učinil spolu s panem Janem Leblem oznámení podáním došlým dne 19.října 1938.“*[32] Proti druhému zamítnutí se už Severočeská nakladatelská a vydavatelská společnost neodvolala. Tento dokument můžeme tedy považovat za absolutní konec hraničářského listu Severočeský deník.

Samotná Severočeská a nakladatelská společnost, vedená Müllerem a Leblem, nicméně v činnosti neustala. Oba dva společně navázali na vydávání nepolitického čtrnáctideníku *Smíchovák*, který vycházel od roku 1936, a v roce 1939 ho přeměnili na týdeník *Nedělní pražské noviny*, od května 1939 s podtitulem *List Národního souručenství*, jež vycházel v jejich vlastní Hraničářské tiskárně SNV na pražském Smíchově až do roku 1941.

Žádné další informace o Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti se nepodařilo dohledat. Je možné, že po válce nebyla vůbec obnovena, jelikož Rudolf Müller zemřel v červenci roku 1944 v koncentračním táboře Buchenwald a Jan Lebl zřejmě v její tradici nepokračoval.

Severočeský deník vycházel celou dobu ve formátu 460x350 mm. Zpočátku používala tiskárna pouze černou barvu, ale již při výročním čísle v roce 1933 byl titul listu vytištěn červeně. Na počátku května roku 1935 se pak poprvé objevila barevná reklama a od 16. května 1937 až do svého konce vycházel list s červeně vytištěným názvem „Severočeský deník“.

[30] *Národní archív*, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, kart.1222, sign.8/4/30/31
[31] Tamtéž.
[32] Tamtéž.

NEDĚLNÍ PRAŽSKÉ NOVINY
SMÍCHOVÁK
Dne 22. ledna 1939 IV. ročník
Dejte kráničářům práci!
Několik upřímných slov
Jak pracoval podnik SNV na Liberecku
List bude obsahovati jednak podrobné zprávy místní, jednak články a přehledy politické, hospodářské a sociální, jakož i obsáhlé rubriky:
Samospráva,
Úřad pohraniční,
Spolkům, korporacím a sdružením
Straně Národní jednoty
Kultuře a osvětě
Sportovci a sokolové
Branná výchova
Vojenská hlídka
Praktický obchodník a živnostník
Milovníci pěkné četby
Ženám
Děti,
Národohospodářská hlídka
Školská hlídka,
Nedělní pražské noviny - Smíchovák
budou prostě lidovým týdeníkem, který zachytí ve svých přehledech veškeré současné dění a povi
čtenářům vše,
co se v týdnu stalo:
v Praze a ve světě vůbec — v naší obci a okolí — v pohraničí státu
a co je nového:
v politice domácí i zahraniční — v průmyslu, obchodu a živnostech — v obecním hospodářství — v sociálním životě — ve sportu, tělocviku atd.

NEDĚLNÍ PRAŽSKÉ
NOVINY
LIST NÁRODNÍHO SOUROZENSTVÍ
Dne 21. května 1939 IV. ročník
70 hal.
MOVADO
Mládež nastupuje
Náhlá schůze britského zahraničního výboru
Nutno udržet český majetek v českých rukou!
Hrst dojmů z letošní hospodářské výstavy
Čech Čechu bratrem!

List si zpočátku ponechal titul Smíchovák[33], ale postupem času se z týdeníku staly Nedělní pražské noviny, List národního souručenství[34].

Rozsah listu zůstal celou dobu stejný. Ve všední dny byl Severočeský deník čtyř až šestistránkový a nedělní číslo mívalo stran osm až dvanáct. Samozřejmě u některých speciálních vydáních byl rozsah větší; například jubilejní vydání 28. října 1933 mělo dokonce šestnáct stran.

Ilustrace a fotografie se v listu objevovaly poměrně často, a to již od prvního čísla. Jelikož začal Severočeský deník vycházet na státní svátek (28. října), situace vyžadovala něco atraktivního na titulní stranu. Proto redakce zvolila kresbu prezidenta Masaryka. Uvnitř čísla se objevila také fotografie zachycující účinkující v Osvobozeném divadle. Obecně lze ale říci, že na stránkách Severočeského deníku se více objevovaly fotografie, než-li ilustrace.

[33] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Nedělní pražské noviny Smíchovák, roč.IV., č.3., 22.1.1939, str. 1
[34] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Nedělní pražské noviny, roč.IV., č.20., 21.5.1939, str. 1

Propagační číslo
SEVEROČESKÝ DENÍK
Nezávislý orgán hraničářský
Ročník 1932. V Liberci dne 28. října 1932. Číslo 1.

28.října 1932 – první číslo[35]

SEVEROČESKÝ DENÍK
Nezávislý orgán hraničářský
Ročník II. V Liberci, v sobotu 28. října 1933. Číslo 202

28.října 1933 – první použití barvy[36]

Severočeský deník
NEZÁVISLÝ ORGÁN HRANIČÁŘSKÝ.
60h

1. ledna 1936 – poprvé se změnila titulní strana[37]

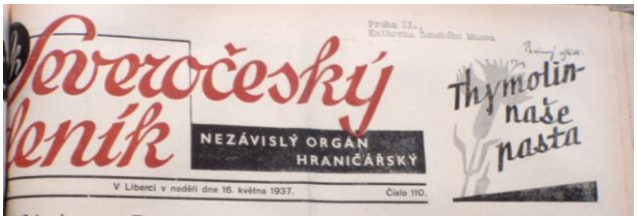
Severočeský deník
NEZÁVISLÝ ORGÁN HRANIČÁŘSKÝ
V Liberci v neděli dne 16. května 1937. Číslo 110.
Thymolin naše pasta

16. května 1937 – s novou tiskárnou přichází pravidelný barevný tisk[38]

Noviny by samozřejmě nemohly existovat bez inzerce, která nebyla v případě Severočeského deníku omezena pouze na poslední stranu, ale byla v každém čísle zalomena také do sloupců mezi jednotlivé články. Od ledna 1936, kdy se změnila grafika první strany, se začala reklama objevovat dokonce i přímo vedle názvu listu.

4.4 Tisk a cena

Jak už bylo řečeno, až do května roku 1937 tiskl Severočeský deník ve svém podniku Bohumil Kobr. Jakmile si ale Severočeská nakladatelská a vydavatelská společnost koupila vlastní tiskárnu Graphia (později přejmenovanou na Tiskárnu SNV), přesunula tam tisk všech svých titulů. Nicméně šlo stále o Horní Růžodol, o centrum společenského a politického života české menšiny na Liberecku. *„Abychom mohli technicky prvotřídně vypraviti ‚Severočeský deník' i ‚Domov našich žen', koupili jsme*

[35] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.I., č.1., 28.10.1932, str. 1
[36] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.II., č.202., 28.10.1933, str. 1
[37] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.V., č.1., 1.1.1936, str. 1
[38] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.VI., č.110., 16.5.1937, str. 1

v minulých dnech zařízenou tiskárnu ‚Graphia´ v Horním Růžodole u Liberce, kterou nyní uvádíme do provozu.“[39]

Je nutné ještě dodat, že šlo o odlišnou tiskárnu Graphia, než bychom v té době našli také v Karlových Varech.

Na svém počátku v roce 1932 stál Severočeský deník 30 haléřů ve všední den a 50 haléřů v neděli. Čtenáři měli možnost si list předplatit buď na čtvrt roku (25 Kč), na půl roku (50 Kč), nebo na celý rok (100 Kč).

V roce 1933 zřejmě z finančních důvodů jednak klesla periodicita na obdeník, tak se snížila i cena listu. Jednotlivá čísla stála pořád 30 haléřů (a to včetně neděle), ale předplatné se posunulo na 18 Kč, 36 Kč a 72 Kč. Cena nedělního čísla opět vzrostla, tentokrát na 40 h, až v létě roku 1935.

Od ledna 1936 se změnila grafika listu a informace o ceně se nově uváděla viditelněji v tmavém kolečku vedle titulu listu. Noviny také zdražily na 40 h, respektive 60 h. Předplatné bylo nyní možné zakoupit pouze na měsíc za 10 Kč. A tak to zůstalo až do úplného zániku Severočeského deníku na podzim roku 1938.

Propagační číslo

SEVEROČESKÝ DENÍK

Nezávislý orgán hraničářský

Čtrnáct let republiky

28. X. 1918 — 28. X. 1932

60h

Severočeský deník

NEZÁVISLÝ ORGÁN HRANIČÁŘSKÝ

Thymolin naše pasta

Německé menšiny nástrojem boje proti demokracii!

Do poloviny září žádné provokace a bouřlivé podniky!

Cihláři se vracejí nějak přepadli

Na první pohled je vidět, jakou grafickou proměnou list prošel mezi lety 1932[40]-1938[41]

[39] Severočeský deník, roč.VI., č.101.,1.5.1937; nečíslovaný vložený leták

[40] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.I., č.1., 28.10.1932, str. 1

4.5 Vydavatel Bohumil Kobr

Bohumil Kobr se narodil 26. dubna 1896 v Cerhenicích otci Bohumilu Kobrovi a matce Františce rozené Jodasové. Jako dítě byl přihlášen v Lomnici nad Popelkou. V dokumentech, kde už je vedený jako tiskař s platnou licencí, se uvádí jako jeho domovská příslušnost Horní Růžodol v Liberci, tedy staré hraničářské sídlo. Měl ještě mladšího bratra Jaromíra, který byl také knihtiskařem.

V dokumentech Vrchního státního zastupitelství z doby první republiky najdeme jméno Bohumila Kobra u velké části česky psaných periodik na Liberecku. Jako vydavatel je uváděn v tiráži listů *Českolipský kraj* (1931-1938), *Deník českého severu* (1937-1938), *Frýdlantský kraj* (1937-1938), *Liberecké listy* (1933-1938), *Litoměřický kraj* (1937-1938), *Severočeské Polabí* (1936-1938), *Severočeský deník* (1931-1938), *Severočeský státní zaměstnanec* (1937-1938), *Trutnovský kraj* (1936-1938), *Ústecké noviny* (1936-1938), *Vansdorfsko-rumburský kraj* (1936-1938), *Vrchlabský obzor* (1936-1938). (Kubíček, 2. díl, 2004)

Ale stejně jako jsme viděli na příkladu Severočeského deníku, nebyl Bohumil Kobr vydavatelem vždy po celou dobu existence všech těchto listů. Těžiště jeho vydavatelské činnosti je spíše v druhé polovině třicátých let.

Podle zachovalých dokumentů se Bohumil Kobr nějaký čas po okupaci přestěhoval do Prahy. Nejprve přišel v červenci roku 1940 do Dlouhé ulice, ale v dubnu roku 1941 se společně s bratrem přestěhovali do Winterovy ulice v pražské Bubenči, kde přečkali celou dobu války.

Ve všech dostupných protektorátních dokumentech v Národním archívu, kde je veden Bohumil Kobr, se jako povolání uvádí knihtiskař, takže je pravděpodobné, že během války se svému původnímu povolání věnoval i v Praze. Ve spisech policejního ředitelství jsem dokonce našla jeho žádost o tiskovou koncesi z léta roku 1944.

Zda ji získal, už mezi dokumenty nebylo. Stejně tak je ve spisech vedena pouze jeho žádost z roku 1945 o navrácení zabaveného majetku Němci, ale již bez úřední odpovědi.

Svou tiskárnu zřejmě zpět nezískal, jelikož je po válce veden jako vykonavatel národní správy v jiném tiskařském podniku v Liberci – v tiskárně Gutenberg, založené v roce 1897. (Karpaš, 2004)

---

[41] *Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea*, periodikum Severočeský deník, roč.VII., č.179., 7.8.1938, str. 1

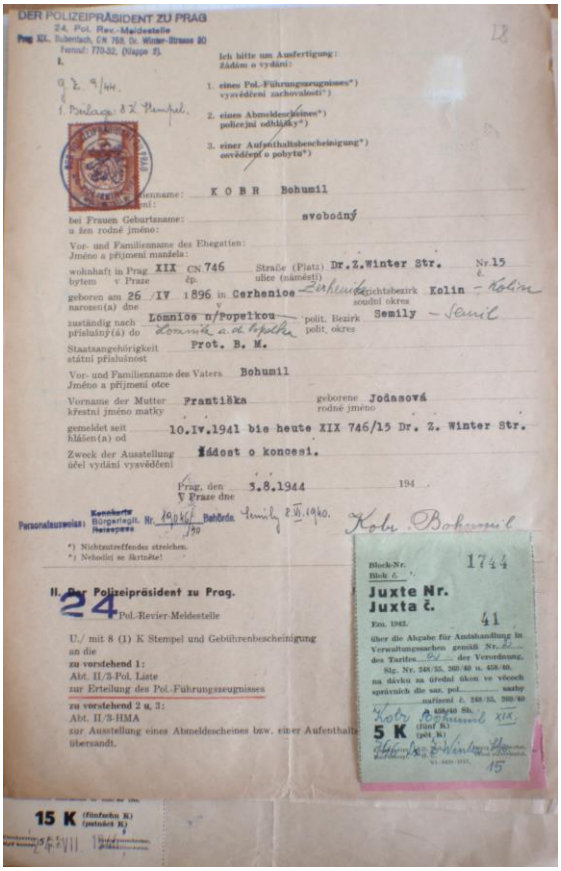
DER POLIZEIPRÄSIDENT ZU PRAG

Ich bitte um Ausfertigung:
Žádám o vydání:

1. eines Pol.-Führungszeugnisses*)
vysvědčení zachovalosti*)

2. eines Abmeldescheines*)
policejní odhlášky*)

3. einer Aufenthaltsbescheinigung*)
osvědčení o pobytu*)

Familienname: K O B R Bohumil

bei Frauen Geburtsname: svobodný
u žen rodné jméno:

Vor- und Familienname des Ehegatten:
Jméno a příjmení manžela:

wohnhaft in Prag XIX CN 746 Straße (Platz) Dr.Z.Winter Str. Nr. 15
bytem v Praze čp. ulice (náměstí) č.

geboren am 26 IV 1896 in Cerhenice Gerichtsbezirk Kolin
narozen(a) dne v soudní okres

zuständig nach Lomnice n/Popelkou polit. Bezirk Semily
příslušný(á) do Lomnice a.d. Popelka polit. okres

Staatsangehörigkeit Prot. B. M.
státní příslušnost

Vor- und Familienname des Vaters Bohumil
Jméno a příjmení otce

Vorname der Mutter Františka geborene Jodasová
křestní jméno matky rodné jméno

gemeldet seit 10.IV.1941 bis heute XIX 746/15 Dr. Z. Winter Str.
hlášen(a) od

Zweck der Ausstellung Žádost o koncesi.
účel vydání vysvědčení

Prag, den 3.8.1944 194
V Praze dne

Konskript Nr. 10466 Rekrut Semily 29.9.1940
Bürgerliegk. Nr. /50 Heimatsort

Kobr Bohumil

*) Nichtzutreffendes streichen.
*) Nehodící se škrtněte!

II. Der Polizeipräsident zu Prag.
24 Pol.-Revier-Meldestelle

U./ mit 8 (1) K Stempel und Gebührenbescheinigung
an die
zu vorstehend 1:
Abt. II/3-Pol. Läte
zur Erteilung des Pol.-Führungszeugnisses
zu vorstehend 2 u. 3:
Abt. II/3-HMA
zur Ausstellung eines Abmeldescheines bzw. einer Aufenthalts
übersandt.

Block-Nr. 1744
Blok č.
Juxte Nr.
Juxta č. 41
Em. 1942.
über die Abgabe für Amtshandlung in Verwaltungssachen gemäß Nr. des Tarifes der Verordnung Slg. Nr. 248/35, 269/40 u. 458/40.
na dávku za úřední úkon ve věcech správních dle saz. pol. sazby nařízení č. 248/35, 269/40
5 K (fünf K)
Kobr Bohumil XIX
(jmé K)
(pět K)
15

15 K (fünfzehn K) (patnáct K)

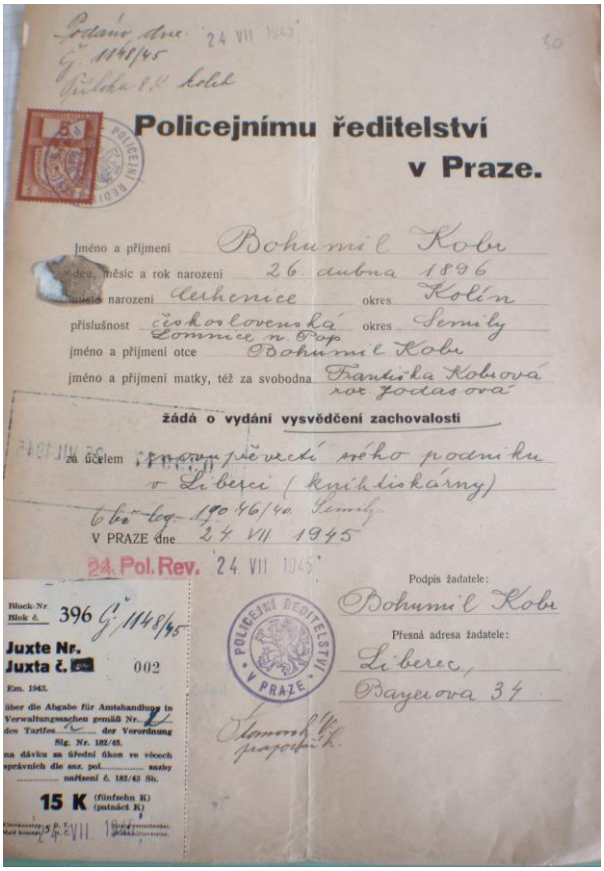
Podáno dne 24 VII 1945
G. 1148/45
Přílohy č.
kolek

Policejnímu ředitelství
v Praze.

Jméno a příjmení Bohumil Kobr
Den, měsíc a rok narození 26 dubna 1896
Místo narození Cerhenice okres Kolín
příslušnost československá okres Semily
jméno a příjmení otce Bohumil Kobr
jméno a příjmení matky, též za svobodna Františka Kobrová roz Jodasová

žádá o vydání vysvědčení zachovalosti

za účelem [illegible] o Liberci (knihdiskárny)

Obec. log. 190 46/40 Semily

V PRAZE dne 24 VII 1945

24. Pol. Rev. 24 VIII 1945

Podpis žadatele: Bohumil Kobr

Přesná adresa žadatele: Liberec, Bayerova 34

Block-Nr. 396 G. 1148/45
Blok č.
Juxte Nr.
Juxta č. 002
Em. 1945.
über die Abgabe für Amtshandlung in Verwaltungssachen gemäß Nr. des Tarifes der Verordnung Slg. Nr. 182/45.
na dávku za úřední úkon ve věcech správních dle saz. pol. sazby nařízení č. 182/45 Sb.

15 K (fünfzehn K) (patnáct K)

POLICEJNÍ ŘEDITELSTVÍ V PRAZE

Žádost o tiskovou koncesi[42] ***Žádost o navrácení zabaveného majetku***[43]

Bohumil Kobr zemřel při invazi vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968, když ho cisternový vůz přimáčkl na sloup sesutého podloubí hotelu Radnice. (Karpaš, 2004)

4.6 Redakce Severočeského deníku

Po celou dobu vydávání Severočeského deníku bylo uvádění autora článku velkou výjimkou. Ve většině případů nebyl pod textem podepsán nikdo, nebo byla maximálně uvedena zkratka. Z tohoto důvodu se mi podařilo identifikovat pouze několik členů redakce listu. Díky povinnosti uvádět v tiráži odpovědného redaktora, známe alespoň je – Bohumil Kobr, Vladimír Balthasar, Antonín Holzbach, Jan M. Bureš a František Koubek. Z dokumentů ohledně vlastnictví Severočeského deníku je jasné, že jednatel společnosti Jan Lebl, byl také člen redakce, od roku 1937 dokonce šéfredaktor. A nakonec díky tomu,

[42] *Národní archív*, fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1941-1950, kart. 5331, sig. K2707/7, Kobr Bohumil
[43] *Národní archív*, fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1941-1950, kart. 5331, sig. K2707/7, Kobr Bohumil

že byl v roce 1938 několikrát uveden celým jménem, víme, že stálým členem redakce byl také Václav Fresl.

Vydavatel Bohumil Kobr byl jako odpovědný redaktor uveden krátce v roce 1933, kdy na toto místo nastoupil po Vladimíru Balthasarovi a Antonínu Holzbachovi.

Jméno Bohumila Kobra se mi nepodařilo nalézt pod žádným článkem a ani nebyl veden jako člen Syndikátu československých novinářů. Je tedy možné, že šlo spíše o určitou personální krizi na počátku vydávání listu, kdy se Kobr jakožto majitel snažil sestavit redakci, která by se ztotožnila s posláním jeho novin.

V listopadu roku 1933 nastoupil na místo odpovědného redaktora Jan M. Bureš, který na této pozici působil až do srpna roku 1937, kdy byl nahrazen posledním odpovědným redaktorem Severočeského deníku Františkem Koubkem.

Zajímavé je, že kromě Františka Koubka, nikdo z mnou nalezených novinářů nepocházel ze severu Čech. Z článků těchto většinou rodilých Pražanů by ale nemohl nikdo pochybovat o tom, že tito redaktoři skutečně chtěli, aby byl Severočeský deník *„tribunou všech severočeských hraničářů, jejich morální oporou a mementem všem těm, kteří žijíce v ryze českých krajích v pohodlí a bez národnostních třenic a bojů, zapomínají na těžké postavení a stálé zápolení našich menšin*[44]*“*.

4.6.1 Vladimír Balthasar

PhDr. RNDr. Vladimír Balthasar (1897–1978) byl významný český entomolog a muzikolog, který nicméně ve dvacátých letech začínal jako novinář. První žurnalistické zkušenosti začal sbírat již v roce 1918, ale novinářem z povolání se stal až v roce 1920, kdy nastoupil do kulturně politické rubriky pražského deníku *Československá republika*. Následovalo šéfredaktorské křeslo v nezávislém deníku *Československé noviny* mezi lety 1923 až 1924.

V následujících letech sice stále občas publikoval, ale zaměstnán byl u hudebního nakladatele Mojmíra Urbánka[45] jako nakladatelský redaktor. K žurnalistice se plně vrátil v březnu 1928, když přijal místo šéfredaktora ústředního deníku Národní obce fašistické *Říšská stráž*, kde setrval pouze do konce roku. Na začátku ledna 1929 poté přešel do rozhlasové sekce zpravodajské tiskové agentury *Central European Press (Centropress).*

[44] Severočeský deník, roč.II., č.202,28.10.1933; Vám – jako Čechu a hraničáři – několik upřímných slov (Jan Lebl); nečíslovaná speciální příloha

[45] Jeho otec František Augustin Urbánek byl na konci 19. století jeden z předních českých nakladatelů a knihkupců.

„Níže podepsaný, Dr. Vladimír Balthasar, dosavadní redaktor Central European Radio, člen Syndikátu československých novinářů, dovoluje si oznámiti, že dnem 30. září byla mu ke dni 31. prosince 1931 vypovězena služební smlouva jeho dosavadním zaměstnavatelem. Činí toto oznámení ve smyslu platných stanov a řádů a žádá, aby kondiční odbor Syndikátu jej zařadil mezi členy, žádající o zaměstnání. V případě, že by se nepodařilo ani kondičnímu výboru, ani soukromé snaze podepsaného nalézti do výše uvedeného data nové zaměstnání, prosí, aby byl zařaděn mezi žadatele o podporu v nezaměstnanosti.“[46]

Tento dopis je poslední dokument o Vladimíru Balthasarovi v archívu Syndikátu čs. novinářů. Následné krátké působení v Severočeském deníku bylo konečnou kapitolou jeho novinářské profese. Od roku 1933, kdy dokončil doktorát na pražské přírodovědě, se Vladimír Balthasar věnoval výhradně výzkumu přírodních věd a muzikologii. Přijal místo kustoda zoologického a botanického oddělení bratislavského Vlastivědného muzea a pokud poté někde publikoval, pak už jenom jako externí odborník, ne jako novinář z povolání. [47]

Přestože byl Vladimír Balthasar členem redakce Severočeského deníku krátce, jeho role je důležitá, jelikož stál na počátku listu a pomáhal ho formovat. Ve svém prvním úvodníku píše: *„Jestliže český živel v zněmčeném území severních Čech neměl dosud svého denního tisku, znamená to, že vlastně svůj boj, boj tvrdý a prostý vší sentimentality, ale v pravdě heroický, vedl holýma rukama, zatím co německá většina, finančně silnější a z dob dřívějších již dokonalé organisovaná, vládla celou řadou německých denních listů. Tedy celým arsenálem těchto zbraní. Náš nový deník vstupuje tudíž s pevným odhodláním do boje u vědomí, že jde bojovati o věc spravedlivou….Nechceme a nepřejeme si násilí, nechceme a nepřejeme si útlaku, neboť povaha československého národa jest příliš vzdálena těmto methodám…List chce hájiti proto jedině to, co českému živlu právem náleží, jakožto budovateli tohoto státu a chce pro něj vydobýti to, čeho se mu dosud nedostalo, neboť čtrnáct let samostatné Československé republiky nedovedlo a částečně snad ani dosud nemohlo odčiniti všechny ty křivdy, jež byly na české menšině po staletí soustavně a vypočítavě páchány.“*[48]

[46] *Národní archív,* fond Archív Syndikátu novinářů, Praha, zn.fondu. ASYN, kart. čl.evidence vl.balthazr
[47] Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity: Český hudební slovník osob a institucí [online],©2008. Poslední změna 29.02.2012. [Cit. 18.4.2014]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1852
[48] Severočeský deník, roč.I., č.1.,28.19.1932; Na prahu nových možností., str. 1

Díky velmi dobře rozšifrovatelné zkratce -*lth*- můžeme soudit, že Balthasar jakožto odpovědný redaktor často využíval svého práva psaní úvodníků. Jeho stěžejními tématy byla celostátní politika a otázka česko-německých vztahů.

4.6.2 Antonín Holzbach

V pořadí druhý odpovědný redaktor Severočeského deníku Antonín Holzbach (1874-1959) byl velmi zkušený novinář ještě z dob Rakouska-Uherska, jenž prošel řadou českých redakcí. Svou novinářskou kariéru hned na počátku přerušil více jak ročním pobytem ve vazbě v rámci slavného procesu s Omladinou (1893-1894). První stálé místo získal v politickém týdeníku *Stráž pod Vítkovem*, odkud roku 1897 odešel do redakce *Hlasů z Pobečví, listu ku hájení zájmů českého lidu v Pobečví.* Ani zde ale nepůsobil mladý novinář dlouho; ještě ten samý rok přešel do kroměřížského *Moravského obzoru*, kde byl členem redakce až do roku 1910.

V tomto hanáckém městě, nejen že strávil za celou svou kariéru nejdelší čas v jedné redakci těch samých novin, ale zřejmě se také úspěšně začlenil do zdejšího společenského dění. Narodily se mu zde obě jeho děti, byl vůbec prvním jednatelem sboru dobrovolných hasičů[49], o Kroměříži vydal i knihu *Holzbachův illustrovaný průvodce po Kroměříži a okolí s adresářem a výletním rádcem: s mapkou, plánem, podobiznou autora a mnoha ilustracemi* (1908).

V roce 1910 se i s rodinou vrátil do Prahy a devět let pracoval pro *Pražské noviny, české vydání Pražských úředních listů*. Po krátké zkušenosti v České tiskové kanceláři přešel v roce 1919 na ministerstvo sociální péče, konkrétně do tiskového odboru. Roku 1928 prodělal podle všeho závažné zdravotní potíže, které se pravděpodobně vracely i během několika dalších let, kdy krátce pracoval v redakcích novin *Role: listu hájícímu zájmy zemědělců a středních vrstev venkovského lidu československého* a známých *Národních listů*. Vedle toho byl zřejmě turisticky založený Holzbach také majitelem listu *Slovanský turista, ilustrovaný měsíčník pro povznesení turistiky v zemích slovanských*.

O svém dalším novinářském působení, tentokrát v Severočeském deníku, Antonín Holzbach informoval Syndikát čs. novinářů takto: *„Ku cť. Vašemu přípisu ze dne 4. října t.r.* [1932] *nebylo dříve možno, abych něco určitého mohl s Vámi sdíleti o svém osudu.*

[49] *Sbor dobrovolných hasičů Kroměříž* [online], cit. 19.4.2014. Dostupné z: http://www.sdhkromeriz.cz/historie/12-prehled-funkcionarua

30. června jsem sice opustil redakci Nár.listů, a zůstal jsem ‚čekancem´ pro opětný návrat do redakčního svazku. Zatím poměry se tam zhoršily, k očekávané valné hromadě, v níž očekáváno vyjasnění, doposud nedošlo, tak jsem přijal místo řádného člena redakce v ‚Severočeském deníku´, jež zastávám od 8.t.m. [prosinec]*"*[50]

Fotografie k žádosti o vydání pasu 1923[52]

Jak následně uvedl, jeho role v libereckém listu byla *článkář a práce podle potřeby ve všech rubrikách*.[51] V roce 1933 se stal na několik měsíců odpovědným redaktorem Severočeského deníku, aby ho na chvíli vystřídal samotný vydavatel Kobr, který mu místo poté opět přenechal. Ale i tak nestál Holzbach v čele deníku příliš dlouho, protože od listopadu téhož roku vedl list už Jan M. Bureš. Jelikož v době, kdy Holzbach do listu prokazatelně přispíval, nebyla pod články uváděna jiná zkratka, která by mohla vycházet z jeho jména, domnívám se, že pod písmeny –*zb*- se skrývá právě tento novinář. A stejně jako jeho předchůdce Balthasar i Antonín Holzbach využíval svého práva hlavního redaktora a často psal úvodníky. Nejčastějším tématem bylo opět česko-německé soužití v Sudetech.

Vladimír Balthasar dával ve svých článcích jasně najevo, co si myslí o německé většině, která v československém pohraničí samotné Čechoslováky utlačuje, ale stále bychom mohli hovořit o určité snaze o věcnost. Kdežto úvodníky jeho nástupce Holzbacha již posouvají hranici dál a jsou dramatické a plné emocí. *„Ruku v ruce s revisionistickou propagandou maďarsko německou ozývá se ve státech západoevropských povážlivé hlasy o středoevropských poměrech, z nichž jde na jevo, že přátel ve světě máme stále málo, za to pletichářů, kteří nám nepřejí, jest všude dosti. Zdá se takřka, jakoby Evropu znavovala na nekonečná maďarská písnička o revisi mírové smlouvy trianonské, komplikovaná jistě neustálým zdůrazňováním velkoněmeckých snů hitlerčíků, kteří stále natahují ruce po krajích československých a polských."*[53]

[50] *Národní archív*, fond Archív Syndikátu novinářů, Praha, zn.fondu. ASYN, kart. čl.evidence A.Holzbach
[51] Tamtéž.
[52] *Národní archív*, fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1931-1940, kart. 6640, sig. H3038/1, Holzbach Antonín
[53] Severočeský deník, roč.II., č.144.,20.8.1933; Jde o naší kůži!; str.1

Jak dlouho byl členem redakce Severočeského deníku, není jasné, jelikož další záznam ve spisech Syndikátu čs. novinářů už u jeho jména není a v poválečných dokumentech je veden jako redaktor ve výslužbě.

4.6.3 Jan Miloslav Bureš

Po krátkých působeních novinářů Balthasara a Holzbacha a vydavatele Kobra se odpovědným redaktorem Severočeského deníku stal na dlouhou dobu Jan M. Bureš (1909 - 1968).

Fotografie z roku 1957[54]

S příchodem mladého novináře se změnil profil této pozice v libereckém listu, protože redaktory Balthasara a Holzbacha, kteří se věnovali především politickým otázkám, nahradil žurnalista se zájmem především o kulturní dění, jenž během života vydal celou řadu básnických sbírek, několik románů, povídek a také knížek pro děti.

Jan Bureš publikoval už během gymnaziálních let do *Studentského časopisu*, v jehož redakční radě zasedal. V této době také přijal křestní jméno Miloslav na památku své předčasně zemřelé lásky, Milušky Šifnerové. (Blahynka, 1985)

Po maturitě v roce 1930 se přihlásil na pražskou filosofickou fakultu a začal také přispívat do několika časopisů. Jednak do kulturního *Indexu* a pak také po dva roky do kulturního a uměleckého měsíčníku *Naše cesta*. Vedle toho ještě spolupracoval s redakcí *Střediska, revue pro umění a kulturu*.

Na podzim roku 1933 odešel Jan M. Bureš z fakulty, aby se od 1. října stal stálým členem redakce Severočeského deníku a poprvé tak také novinářem z povolání. Vzápětí byl jmenován odpovědným redaktorem, kterým byl až do srpna roku 1937.

Bureš ale opustil od pravidelného psaní úvodníku, minimálně těch signovaných. Kvůli praxi nepodepisování článků, můžeme jen těžko říci, zda se Bureš více věnoval jemu

[54] Institut Bohuslava Martinů. *Databáze pramenů Institutu Bohuslava Martinů.* [online]. ©2012. Poslední změna 17.04.2014 [cit. 19.4.2015]. Dostupné z: http://database.martinu.cz/photos/public_search/page:5

blízké kulturní rubrice, nebo zda měl i větší podíl na politických článcích. Z některých podepsaných textů nicméně víme, že se politice minimálně nevyhýbal. *„Málokterá z politických stran moha by se pochlubiti, že vykonala něco podstatného pro naše hraničáře…Pohraničí volá dnes po reálné politice, po skutečném řešení ožehavých otázek…Přichází doba splnění slibů a plánování. Naši lidé čekají na skutky. Své povinnosti plní často za velmi těžkých podmínek a proto právem budou se energicky dožadovati plnění slibů a zlepšení svého postavení. V dnešní době politických a hospodářských intrik, které sem zasahují z Třetí říše, je třeba hodně si pospíšiti s řešením hraničářských problémů, má-li český člověk býti pohraničí zachován a má-li býti na něho v důležitých okamžicích spoleháno.“*[55]

Pavel Ludikar, člen Metropolitan opery v Novém Yorku, návštěvou v redakci Severočeského deníku. Na obrázku od eva Pavel Ludikar, pí. Müllerová a redaktor M. Bureš.

Jan M. Bureš před redakcí Severočeského deníku[56]

Jan M. Bureš opustil Severočeský deník v srpnu 1937 a od 1. září nastoupil do jičínské redakce melantrišského *A-Zetu*, aby se do Liberce po válce opět vrátil, tentokrát ale jako šéf rozhlasové stanice Liberec. Následovalo několik let na ministerstvech

[55] Severočeský deník, roč.IV., č.194.,27.8.1935; Dosti manifestací-Dojde k řešení hraničářských požadavků? (Mil.Bureš), str. 1
[56] Severočeský deník, roč.III., č.104.,6.5.1934; Muži, od nichž pohraničí očekává v příštím roce účinnou pomoc, str. 1

informací a kultury, ale k novinařině se Bureš v polovině padesátých let opět vrátil, tentokrát jako člen redakcí *Svobodného slova, Práce* a *Zítřku*.

4.6.4 František Koubek

František Koubek je jediný z mnou identifikovaných redaktorů listu, který pocházel ze severních Čech. Narodil se 18. května 1911 v Bílém Potoce u frýdlantských Hejnic. Ale bohužel hejnický archív je dochován velmi torzovitě a zcela bez evidence obyvatel.

Díky tomu, že se po zabrání Sudet přestěhoval do Prahy, víme alespoň ze zdrojů policejního ředitelství, že se v roce 1940 ucházel o místo úředníka v Českomoravském svazu pro mléko a tuky. *Českomoravský svaz pro mléko a tuky přípisem ze dne 22. listopadu 1940 č.I/2 Čmk.H. žádá o urychlené vyšetření a důvěrné sdělení osobních a rodinných poměrů, pověsti, zachovalosti a důvěryhodnosti Františka Koubka…, který byl prozatímně přijat za úředníka Svazu.“*[57]

Dále víme jen, že se v roce 1942 oženil s Marií Zákravskou a měl s ní syna Jana. Tím veškeré nalezené záznamy končí. Ani v archívu Syndikátu čs. novinářů nebyla pod jeho jménem žádná složka.

Co se týče jeho působení v čele Severočeského deníku, nepodařilo se mi najít žádné jím podepsané články a zkratek, pod kterými by se mohlo skrývat jeho jméno, bylo více (*-fk-, -ub-*). Nemůžeme tedy s jistotou tvrdit, že v jednom z těchto případů šlo určitě o Františka Koubka.

4.6.5 Jan Václav Lebl

Kapitán ruských legií Jan Václav Lebl se narodil v roce 1896 a do armády byl odveden v březnu roku 1915. Do nově vzniklého Československa se vrátil již jako ženatý muž; v červnu roku 1920 si v Krasnojarsku vzal Alžbětu Černychovou.

Novinářem z povolání se stal až nástupem do redakce Severočeského deníku v lednu 1933. Do té doby přispíval pouze jako externista do odborných listů. V libereckém listu měl na starost úvodníky, rubriku Národní hospodář a všechny hlídky kromě té kulturní. Příliš často se celým jménem nepodepisoval a jeho případnou zkratku se mi nepodařilo identifikovat. V letech 1937-1938 je v tiráži veden již jako šéfredaktor.

[57] *Národní archív,* fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1941-1951, zn.fondu PŘ 1941-1951, kart. 5721, sig. K4593/2, Koubek František

Rozený Pražan se dokonce kvůli deníku přestěhoval i s rodinou do Liberce a podle všeho vzal tento legionář osud českých hraničářů za svůj. *„V Liberci vychází již druhý rok náš SEVEROČESKÝ DENÍK. Navzdory všem sýčkům překonal šťastně těžké začáteční boje eksistenční a může se nyní věnovati plně svému povolání. Vždyť v celých severních Čechách vychází pro 1,500.00 Němců* ***třicet denních listů****, kdežto pro 500.000 Čechů máme pouze* ***jediný denní list*** *- Severočeský deník. Severní Čechy jsou horkou půdou a ve všech severočeských městech, městečkách i vesnicích odehrávají se denně drobné boje mezi exponenty krajně nacionálních kruhů německých a našimi hraničáři, a to jak o práva jazyková, tak i – a to zejména – o zlepšení hospodářské. Jsouce si plně vědomi toho, že v tomto boji nutno morálně podepřít naše hraničáře a pomoci jim v jejich těžkém zápolení, začali jsme vydávati svůj deník.“*[58]

Fotografie k vydání občanské legitimaci, 1941[59]

Zároveň byl společníkem Rudolfa Müllera v Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti, kde zastával funkci jednatele, a to i později za Protektorátu, kdy společně vydávali Nedělní pražské noviny.

Jan Lebl se vrátil do Prahy už v září roku 1938 a zůstal zde i po válce, kdy sice podal žádost o nespecifikovanou koncesi v České Kamenici, ale jelikož se z hlavního města neodstěhoval a posléze byl veden jako prokurista národního podniku, tak ji s největší pravděpodobností od úřadů nedostal. Ani v jeho složce v archívu Syndikátu čs. novinářů není vedeno, že by v žurnalistice pokračoval.

4.6.6 Václav Fresl

Václav Fresl byl v podstatě jediným pravidelně píšícím novinářem Severočeského deníku v roce 1938, který se podepisoval celým jménem. Tento politický redaktor, syn známého národně sociálního politika Václava Fresla, se narodil v roce 1894 v Praze

[58] Severočeský deník, roč.II., č.202,28.10.1933; Vám – jako Čechu a hraničáři – několik upřímných slov (Jan Lebl); nečíslovaná speciální příloha

[59] *Národní archív,* fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1941-1951, zn. fondu PŘ 1941-1951, kart. 6548, sig. L777/2, Lebl Jan

a po studiu na obchodní akademii se věnoval, jak žurnalistice, tak pracoval pro politické strany jako tajemník – nejprve začínal v Jednotě československých malozemědělců, aby pokračoval střídavě v práci pro národní socialisty a národní demokraty na různých místech republiky. Souběžně s tím přispíval jako místní plzeňský zpravodaj do listů *Národní politika* (1923-1925), *Tribuna* (1923-1925) a *Polední list* (1929). V novinách *Slovenské slovo* a *Československý horník* působil v roce 1928, resp. 1925, na pozici zástupce redaktora.

Jako novinář z povolání působil vždy v politické rubrice, a to v národně socialistickém listě pro Plzeňsko *Naše snahy* (1913-1914), v táborském týdeníku *Náš směr: týdenník československé strany národně-socialistické* (1920-1921), v plzeňském deníku *Český směr: deník Československé strany národně socialistické na českém západě* (1921-1925), v mostecké *Stráži severu* (1925-1926), v budějovickém listu *Republikán: list strany České státoprávní demokracie na českém jihu*.

V roce 1914 se Václav Fresl pokoušel vydávat vlastní týdeník *Plzeňský přehled: orgán hájící národní a sociální zájmy českého lidu*, kterého vyšlo pouze 29 čísel. Úspěšnější na vydavatelském poli byl ovšem v případě *Krušnohorského obzoru: národního listu pro Teplicko, Duchcovsko, Bílinsko, Mostecko, Hornolitvínovsko a Chomutovsko,* který vycházel mezi lety 1926 a 1938.

Na začátku třicátých let byl tento politický novinář několik měsíců nezvěstný, zřejmě se schovával před svými věřiteli, protože na něj bylo uvaleno několik exekucí. Pojily se s tím pravděpodobně i manželské potíže, jelikož sama manželka ho nahlásila jako nezvěstného a záhy požádala o rozvod.

Od roku 1933 je poté po čtyři roky veden jako úředník v Melantrichu. V roce 1937 nastoupil do redakce Severočeského deníku, kde byly jeho tématem opět politické události. O tom, že měl v redakci dobré postavení, svědčí fakt, že ho můžeme nalézt jako častého autora úvodníků.

Václav Fresl přišel do libereckého deníku v těžké době; celé pohraničí žilo v obavách z Německa a Hitlerových rozpínavých snah, útoky henleinovců byly stále častější a hrozba války se zdála být den ze dne reálnější. Není proto divu, že politický komentátor Fresl měl pro své články v podstatě jen jedno téma – sudetské Němce a jejich snahy odtrhnout se od republiky. *„Vždyť žádný národ či kmen se nemůže vzdát bez boje, když je to národ a kmen toužící zachovati si úctu ostatních. Národ Husův a Žižkův, národ Tyršův a Fügnerův, ohromný kmen Slovanů to neučiní nikdy, za žádnou cenu. Má-li zemřít, pak tedy zemře v boji, ale v kupeckém krámu cizích mocností, jako bezmocné kůzle*

bezradně sem a tam poskakující až do té chvíle, ve které jeho život ukončí surový nůž! Čsl. národ se nepoloží dobrovolně na obětní stůl k poctě cizích bohů. Toho by si měl býti vědom svět toužící zachovati mír!"[60]

Fresl setrval u Severočeské nakladatelské a vydavatelské společnosti i po zániku Severočeského deníku, kdy psal do Nedělních pražských novin. Na jaře roku 1939 ale dostal výpověď a o jeho dalším působení není v záznamech Syndikátu čs. novinářů jediné zmínky.

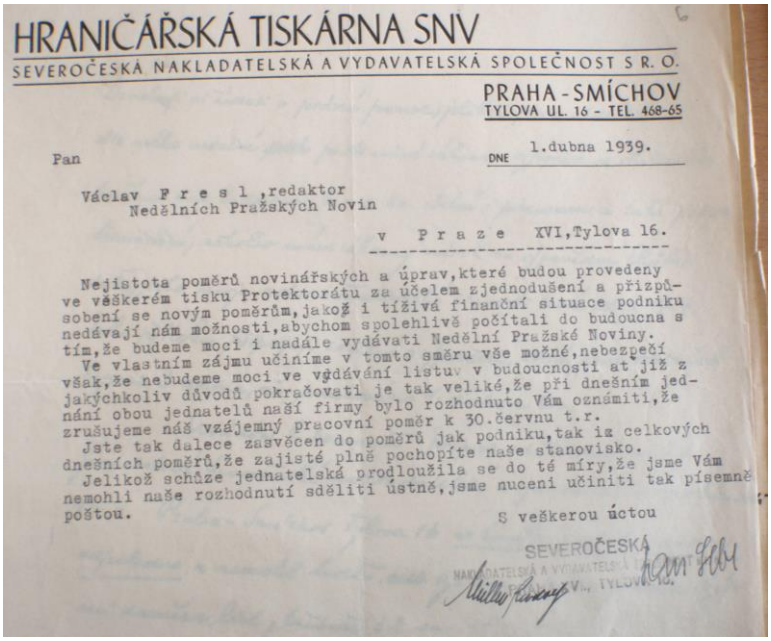

HRANIČÁŘSKÁ TISKÁRNA SNV
SEVEROČESKÁ NAKLADATELSKÁ A VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST S R. O.
PRAHA - SMÍCHOV
TYLOVA UL. 16 - TEL. 468-65

Pan

DNE 1.dubna 1939.

Václav F r e s l ,redaktor
Nedělních Pražských Novin

v P r a z e XVI,Tylova 16.

Nejistota poměrů novinářských a úprav,které budou provedeny ve veškerém tisku Protektorátu za účelem zjednodušení a přizpůsobení se novým poměrům,jakož i tíživá finanční situace podniku nedávají nám možnosti,abychom spolehlivě počítali do budoucna s tím,že budeme moci i nadále vydávati Nedělní Pražské Noviny.
Ve vlastním zájmu učiníme v tomto směru vše možné,nebezpečí však,že nebudeme moci ve vydávání listuv v budoucnosti ať již z jakýchkoliv důvodů pokračovati je tak veliké,že při dnešním jednání obou jednatelů naší firmy bylo rozhodnuto Vám oznámiti,že zrušujeme náš vzájemný pracovní poměr k 30.červnu t.r.
Jste tak dalece zasvěcen do poměrů jak podniku,tak ze celkových dnešních poměrů,že zajisté plně pochopíte naše stanovisko.
Jelikož schůze jednatelská prodloužila se do té míry,že jsme Vám nemohli naše rozhodnutí sděliti ústně,jsme nuceni učiniti tak písemně poštou.

S veškerou úctou

SEVEROČESKÁ

Oznámení o propuštění Václava Fresla z Nedělních pražských novin[61]

4.7 Obsahová charakteristika Severočeského deníku

V roce 1932 byl Severočeský deník schválen na policejním ředitelství jakožto *politický list hájící celostátní a celonárodní zájmy, speciálně ty hraničářské*[62]. Vedle této politické části měl obsahovat *denní zprávy, kulturní, sociální a hospodářské úvahy a všímat si všech zjevů všedního života*[63]. Je pravdou, že Severočeský deník zůstal této své charakteristické věrný po celou dobu své existence.

Titulní strana tedy logicky patřila politice; zpočátku redakce ve velké míře referovala o celostátním a světovém dění, ale jak se během třicátých let vyhrocovala situace česko-německého soužití, patřila první strana čím dál častěji regionálním událostem nebo takovým zprávám a článkům, jejichž obsah život v pohraničí přímo ovlivňoval.

Pokud se podíváme například na rozložení titulní strany 4. listopadu 1932, nenajdeme zde jedinou místní zprávu. První sloupec celou dobu vydávání listu patřil

[60] Severočeský deník, roč.VII., č.152,3.7.1938; Národ bez boje se nevzdává!(V.Fresl), str. 1
[61] *Národní archív,* fond Archív Syndikátu novinářů, Praha, zn.fondu. ASYN, kart. čl.evidence Fresl Václav
[62] *Národní archív,* fond Vrchní státní zastupitelství v Praze; obvod Liberec, sign. Periodický tisk
[63] Tamtéž.

úvodníku, a ne jinak je tomu i v tomto konkrétním čísle. V článku *Kulturní defaitismus*[64] autor reaguje na aktuální téma, kdy se jednalo o snížení platů státním zaměstnancům, a kulturní sféra se obávala, že lidé nebudou mít dost peněz na divadlo, výstavy, knihy apod. Následovaly články *První zasedání ministerské rady*[65] (pojednávající o rozpočtové komisi), *Obchodní jednání polsko-rakouské*[66] (o preferenčních jednáních v obchodu obou zemí), *V Berlíně zastaven provoz*[67] (generální stávka zaměstnanců městských drah), *Leon Blum varuje před monarchií v Německu, Rakousku a Maďarsku*[68] (o článku budoucího francouzského premiéra), *Německá námořní sláva se vrací*[69] (německý křižník v USA), *Politisující generál*[70] (o projevu francouzského generála Troussona), *Hrozné letecké neštěstí v Německu*[71] a nakonec pár krátkých zpráv v rubrice *Zahraničí v přehledu*[72].

Ale stačí se posunout o pár let dál a titulní strana má úplně jinou skladbu. Jako ilustrující příklad použiji číslo z 1. ledna 1936. Hlavní článek má titulek *Muži, od nichž pohraničí očekává v příštím roce účinnou pomoc. „Zde v pohraničí čas ubíhá rychleji. Situace střídá situaci a právě zde, v tomto ohroženém území je třeba pevně se rozhodnouti a vydobýti z daných možností co nejvíce. A pohraničí potřebuje nejen slibů, kterých bylo za minulý rok dosti, ale především rychlé a neodkladné pomoci.“*[73] Příspěvek s druhým největším titulkem nese název *Němci mají i civilní pohran. stráž?*[74], která referuje o tom, že v pohraničních lesích Německa hlídkuje finanční policie a v civilu chytá pašeráky. Redakce uznala, že taková opatření jsou potřeba. Je tedy zřejmé, že situace ještě nebyla natolik vyhrocená, aby se Češi cítili ohroženi naprosto jakýmkoliv činem ze strany Německa. Titulní stranu potom doplňují ještě velmi krátké zprávy o tom, že v ČSR je mnohem více rozhlasových přijímačů než ve Švýcarsku, o padesátiletém výročí libereckého Sokola, o zadržení zlodějů na Chomutovsku a o stavbě kolumbária v Náchodě. A nakonec zde najdeme také rubriku *Poslední zprávy*, která pokračuje i na další straně a shrnuje aktuální politické dění v Evropě; zejména italské vojenské tažení v Africe

[64] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Kulturní defaitismus (-*lth*-), str. 1
[65] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; První zasedání ministerské rady (autor neuveden), str. 1
[66] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Obchodní jednání polsko-rakouské (autor neuveden), str. 1
[67] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; V Berlíně zastaven provoz (autor neuveden), str. 1
[68] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Leon Blum varuje před monarchií v Německu, Rakousku a Maďarsku (autor neuveden), str. 1
[69] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Německá námořní sláva se vrací (autor neuveden), str. 1
[70] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Politisující generál (autor neuveden), str. 1
[71] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Hrozné letecké neštěstí v Německu (autor neuveden), str. 1
[72] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Zahraničí v přehledu (autor neuveden), str. 1
[73] Severočeský deník, roč.V., č.1.,1.1.1936; Muži, od nichž pohraničí očekává v příštím roce účinnou pomoc (autor neuveden), str. 1
[74] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932Němci mají i civilní pohran. stráž?(autor neuveden), str. 1

a pokusy o sblížení evropských velmocí. *„Některý francouzský tisk vytýká vládě, že smlouvou se sovětským Ruskem poškodila do značné míry sbližovací pokusy s Německem. Na druhé straně je jiným tiskem vytýkáno vládě, že po uskutečnění smlouvy s Ruskem bylo velmi málo provedeno pro opravdové sblížení obou států.“*[75]

A rok 1938 na stránkách Severočeského deníku znamená v podstatě permanentní obavu z toho, co se děje a co se ještě dít bude. Vezmeme-li si číslo z 2. srpna 1938, dozvíme se z úvodníku *Hraničářství* od autora pod zkratkou -*es*-, co to vůbec znamená být hraničářem. *„Mnozí lidé se domnívají, že býti hraničářem jest žíti v pohraničí a býti členem některé ochranné jednotky. Opravdu – u mnohých našich lidí se vybíjí jejich hraničářství ve spolkové činnosti, v návštěvě podniků schůzových a slavnostních, a mnozí z hraničářů nechtějí si ještě uvědomiti, že hraničářství má hlubší význam nežli takováto vnější činnost, že je to vlastně ten jediný směrodatný, národně-politický program, který může čsl. národ držet a uplatňovat ve svém státě, ve kterém hostí početné jinonárodní menšiny.“*[76] Následuje hlavní článek o očekávané návštěvě lorda Runcimana *K příjezdu lorda Runcimana*[77], který v redakci vyvolal řadu pochybností o tom, v čí prospěch bude tento Angličan referovat o sudetském soužití Čechů a Němců. *„Původní nejasnost, dnes ani ještě zcela nerozptýlená – okolo lorda Runcimana a jeho úkolu byla podnětem k řadě článků a projevů nejen u nás, ale i v zahraničí. Zajímavé jest, že říšskoněmecký tisk psal o jeho poslání zprvu příznivě, pak zcela obrátil. Z toho lze souditi, že podle prvních zpráv lord Runciman byl říšskoněmeckou vládou považován za prostředníka výhodného, pak však tento náhled se pravděpodobně ukázal ne zcela spolehlivým, pakli ovšem se nejednalo u říšskoněmeckého tisku o pouhý trik.“*[78] Titulní stranu poté doplňují ještě tři kratší texty – *Hraničářské Mostecko manifestuje za bezpečnost republiky*[79], *Ministr Alois Tučný mluvil v Hlinku proti územní autonomii*[80] a *Naši turneři ve Vratislavi*[81] o sportovní akci, které byl přítomen také kancléř Hitler, jenž dokonce vzdal čest čsl. vlajce, na rozdíl od přítomných českých Němců, kteří naopak hanlivě vykřikovali. Vše ještě doplňuje noticka o fotbalovém zápase *Slavia - Genova*[82], jež vyhrál pražský klub 4:0.

[75] Severočeský deník, roč.I., č.4,4.11.1932; Poslední zprávy (autor neuveden), str. 1
[76] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; Hraničářství (-es-), str. 1
Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; K příjezdu Lorda Runcimana (-ský-), str. 1
[78] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; K příjezdu Lorda Runcimana (-ský-), str. 1
[79] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; Hraničářské Mostecko manifestuje za bezpečnost republiky (autor neuveden), str. 1
[80] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; Ministr Alois Tučný mluvil v Hlinku proti územní autonomii (autor neuveden), str. 1
[81] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; Naši turneři ve Vratislavi (autor neuveden), str. 1
[82] Severočeský deník, roč.VII., č.174.,2.8.1938; Slavia – Genova 4:0 (autor neuveden), str. 1

Vidíme tedy, že postupem let se titulní strana Severočeského deníku po obsahové stránce proměnila. Od celosvětové a republikové politiky se zájem listu zcela logicky pod vlivem aktuálního dění přesunul k Hitlerovskému Německu, sudetským Němcům a celkově životu v pohraničí.

Náplň Severočeského deníku se poměrně podrobně věnovala také politice evropské a světové, list se nesoustředil pouze na dění v Československu. Zpočátku samozřejmě více, ale ani na konci svého vydání redakce nezanevřela na mimo republikové zpravodajství. Zahraniční politické události měly v prvních letech své pevné místo na titulní straně hned vedle dění československého. Příkladem může být jedno z prvních čísel z 1. listopadu 1932. Vedle hlavního článku o jmenování nové vlády a komentáři o konci vládní krize si mohl čtenář přečíst o tom, že francouzský premiér Herriot navštívil španělské hranice nebo že nezaměstnaní Angličané zaútočili na královský palác v Londýně. Pravdou ovšem je, že hlavní článek na první straně v podstatě nikdy nebyl o událostech nijak nesouvisejících s republikou.

Je tedy zřejmé, že hlavní náplní deníku byla politika v prvé řadě regionální liberecká a československá a za nimi následovaly politické události v Evropě a ve světě. Ale tak, jak uvedl Bohumil Kobr v roce 1932 pro policejní ředitelství, Severočeský deník se na svých stránkách věnoval i dalším oblastem života. Své místo zde měly například rubriky *Národní hospodář, Sociální hlídka, Tělovýchova a sport* nebo *Naše školství*. Kdežto pouze zpočátku bychom v listu našli i shrnutí zajímavostí z jiných periodik pod hlavičkou *Zrcadlo tisku*. To ovšem neznamená, že by redakce opustila od přebírání zpráv z československých, ale také zahraničních novin. Dělala to v podstatě v každém čísle, ale již v rámci jiných rubrik jako byla například rubrika *Myšlenky, události, fakta*. Jinak jsou jako zdroje uváděny také agentury ČTK, Havas, Reuters či TASS.

Už od samého začátku vydávání deníku bychom zde našli poměrně obsáhlou rubriku *Kultura a umění*, která měla své pevné místo celou dobu existence listu a také klasickou *Besídku*. Ale postupem času si do Severočeského deníku našly cestu i jiné zcela nepolitické záležitosti; téměř denně se objevují rubriky jako *Sokolstvo, Divadlo, Skauting, Turistika, Automobilismus, Zajímavosti z domova a ciziny, Pelikánova severočeská župa fotbalová, Rozhlas* apod. Sice to byly články, které bychom našli až na posledních stranách novin, ale to neznamená, že nebyly pro čtenáře důležité. Na vývoji tohoto regionálního listu tak můžeme sledovat typické znaky změn prvorepublikového tisku – noviny už nejsou pouze politické zprávy a komentáře, ale právě dokážou tyto vážné články vyvážit i lehčími tématy jako jsou různé koníčky nebo sport.

Jelikož šlo o regionální deník, měly na jeho stránkách logicky své místo také čistě místní informace jako byla úřední oznámení o svozu odpadu nebo změna jízdních řádů, které redakci externě dodávaly samotné instituce. Čtenáři je našli vždy na poslední straně novin.

Speciální bylo nedělní číslo, které mělo dvakrát více stran než list ve všední dny a tím pádem i více prostoru, který ale nevěnovalo politice – té stále patřily první dvě, mimořádně tři strany. Nedělní číslo se snažilo oslovit celou rodinu, takže bychom zde našli již od samého začátku rubriku *Co naše ženy zajímá*, později *Severočeská hospodyňka* nebo *Žena-móda-domov* a *Hraničářské děti*. Že byl o podobné přílohy zájem, dokazuje i to, že v roce 1935 se příloha pro ženy osamostatnila a v rámci Severočeského nakladatelství a vydavatelství vznikl list *Domov našich žen*, který vycházel až do obsazení Sudet. Musíme ale dodat, že v nedělním čísle Severočeského deníku stále zůstala strana věnovaná ženské módě, domácnosti a vaření. Redakce oslovovala ženy střední třídy, které měly na poslední módní novinky dostatek financí. Rady do domácnosti byly doplněny recepty a při různých svátcích také ukázkami slavnostního prostírání. V nedělní příloze pro ženy si čtenářky mohly rovněž často přečíst i romantickou povídku.

Vedle toho bychom v nedělním vydání našli také literaturu a občas i poezii. Pravidelně vycházela *Nedělní literární příloha*, různé povídky a později například román na pokračování. Čtenáři si mohli vedle toho přečíst také o vědeckých a technických zajímavostech pod titulkem *Pro zábavu a poučení.* V jubilejním čísle z 28. října 1933 se dokonce poprvé a ne naposledy objevila křížovka spojená se soutěží.

Od roku 1934 bychom v nedělním vydání často narazili rovněž na sokolskou přílohu. O tom, že redakce byla velkou podporovatelkou Sokola, svědčí i to, že když se v červnu 1934 konal všesokolský slet v Ústí nad Labem, byla mu ochotná věnovat několikastránkovou samostatnou přílohu. *„Celé pohraničí vzhlíží se zájmem a radostí k tomuto sletu, který, konán jsa v národnostně ohroženém kraji, jest manifestací českého nacionalismu právě tak, jako je projevem zdraví a idealismu.“*[83]

Severočeský deník měl *hájit zájmy celostátní a celonárodní, speciálně ty hraničářské*, což bychom si mohli přeložit také jako speciálně ty české. Musíme nicméně uznat, že list nebyl vůči Němcům nijak přehnaně štvavý a útočný, ale zejména v druhé polovině třicátých let se na stránkách stále více zrcadlí strach a obavy české menšiny z toho, kam situace v Sudetech povede dál.

[83] Severočeský deník, roč.III., č.138.,17.6.1934; Všichni na sokolský slet v Ústí n.L., str. 1

Existovala, ale i jiná cesta, jak podporovat českého ducha na severu republiky, než přímými útoky proti Němcům, a redakce Severočeského deníku si toho byla velmi dobře vědoma. O velké podpoře Sokola jsme zde už mluvili, ale byly i další možnosti. Například v roce 1933 vycházel román na pokračování od Pavly Kralupské *Pod Ještědem (Obrázek z českých menšin)*, vedle toho si své velmi pevné místo našla nedělní rubrika *Poznejte svou vlast* o různých místech republiky. To všechno bylo psáno z jednostranné pozice utlačované české menšiny bránící se proti vše pohlcujícímu německému vlivu. Například článek o krásách Českolipska končí touto větou: *„Na Slovance, čes. čtvrti, vyhledáme lípu Svobody, strom, jemuž německá zlovůle připravovala zánik, která však zachráněna roste a poroste jako český živel na Českolipsku!“*[84]

[84] Severočeský deník, roč.II., č.132.,6.8.1933; Českolipsko, str. 7

5. Analýza Severočeského deníku 1938

V této části diplomové práce bude provedena obsahová analýza listu Severočeský deník v roce 1938. Výsledky nám ukážou, jaké bylo nejen obsahové, ale také žánrové složení tohoto periodika během napjatého období několika měsíců před mnichovskou dohodou.

5.1 Výzkumná metodika

Pro obsahovou analýzu Severočeského deníku jsem si po uvážení zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Rozhodla jsem se tak zejména proto, že na stránkách listu vyšlo v roce 1938 tisíce zpráv a článků, které bych nedokázala podrobit skutečně solidní kvalitativní analýze.

Tradiční definice kvantitativní obsahové analýzy pochází od Bernarda Berelsona, který ji charakterizoval jako *„výzkumnou techniku pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace“*. (McQuail, 2009: str. 373) Vychází z toho, že povrchový význam textu je jednoznačný a jako takový může být přečten a kvantitativně vyjádřen. Podle počtu slov, podle prostoru nebo například času, které tématu médium věnuje, dokážeme určit jeho celkový význam. (McQuail, 2009)

Vedle výhod kvantitativní analýzy jako je velká míra zobecnitelnosti, možnost vyloučení rušivých proměnných, přímočarý a do jisté míry rychlý sběr dat, poměrně velká nezávislost výsledků na badateli a zejména možnost postihnout velké množství textů, jsem si také vědoma nevýhod této výzkumné metody, které vyplývají především z reduktivního způsobu sběru dat. (Hendl, 2005)

McQuail (2009) upozorňuje na to, že badatelův systém kategorií je nutně ze své podstaty selektivní a potenciálně deformovaný. Výzkumem navíc vzniká nový význam, nové čtení, které nevychází z původního odesílatele, ani ze samotného textu či snad čtenáře, ale pouze z jedné konkrétní interpretace. Zároveň zde hrozí to, že budou přehlédnuty vnitřní vztahy mezi jednotlivými referencemi v textu.

Pokud bych si zvolila kvalitativní obsahovou analýzu, jistě by mi to umožnilo propracovanější popis sociální reality, hlubší vhled nejen do problematiky, ale také zejména do skutečného významu sdělovaných informací. (Disman, 2002)

Můžeme tedy říci, že díky kvalitativní analýze sesbíráme hodně poznatků z malého vzorku, a naopak díky kvantitativní analýze sesbíráme méně poznatků, ale naopak

z většího zkoumaného vzorku. Chtěla jsem ve své práci postihnout větší množství článků, které by mi pomohly vytvořit obrázek o obsahové a žánrové skladbě Severočeského deníku, proto jsem se přiklonila ke kvantitativní analýze, i když jsem si vědoma jejich limitů. Nevýhody této metodiky jsem se pokusila alespoň trochu kompenzovat svými předešlými kapitolami o Severočeském deníku, které popisují okolnosti jeho vydávání, vývoj tematického obsahu a seznamují s novinářskými osobnostmi, jež list vytvářeli; tedy prvky, které by kvantitativní analýza nedokázala obsáhnout.

Jelikož hlavním rysem kvantitativní analýzy je vysoká míra strukturovanosti a tím pádem i vysoký stupeň ověřitelnosti, je každý krok této metodiky řízen jasně danými pravidly. (Scherer in Reifová a kol., 2004)

5.2 Výzkumné otázky

Prvním krokem je formulace výzkumných otázek, které jsem si v případě analýzy obsahu Severočeského deníku definovala takto:

- VO1: *Jaké žánry se v Severočeském deníku vyskytovaly a jak často?*
- VO2: J*ak dlouhé texty v Severočeském deníku vycházely a jak často?*
- VO3: *Jakým tématům dával Severočeský deník prostor a jak často?*
- VO4: *Kteří autoři do Severočeského deníku přispívali a jak často?*
- VO5: *Jako rubriky se v Severočeském deníku vyskytovaly a kolik textů obsahovaly?*
- VO6: *Jaké bylo teritoriální vymezení obsahů textů Severočeského deníku?*

Těchto šest výzkumných otázek mi posloužilo jako základ při vytváření kódovací knihy, která je v podstatě *„soupisem proměnných, jejich kategorií a jim připsaných číselných kódů“*. (Trampota, Vojtěchovská, 2010: str. 107) Odpovědi na tyto otázky mi následně poslouží jako výchozí bod pro zjištění toho, jak vypadala obsahová a žánrová skladba Severočeského deníku v roce 1938.

5.3 Výběrový soubor

Sherer (in Reifová a kol., 2004) definuje výběrový soubor jako výběr takových jednotek, které jsou pro analýzu relevantní. Tento výběr probíhá ve čtyřech rovinách.

Nejprve si určíme, jaká média budeme analyzovat. Za druhé se musíme rozhodnout, jaké obsahy budeme v těchto médiích rozebírat. Za třetí si musíme stanovit časové ohraničení námi sledovaných obsahů. A nakonec musíme specifikovat samotné obsahové jednotky.

Odpověď na první otázku je snadná. Vzhledem k cíli této práce podrobíme analýze VII. ročník jediného česky psaného deníku v Liberci – Severočeského deníku. Ale protože v roce 1938 vyšlo celkem 223 čísel listu, to znamená něco přes jedenáct tisíc textů, nebylo by v možnostech této práce prozkoumat tak velké množství zpráv a článků a zanalyzovat tak kompletně celý ročník listu. Rozhodla jsem se proto zařadit do výzkumu vždy celý první týden v měsíci včetně rozšířeného nedělního čísla. V případě mé práce jde tedy o systematický výběr vzorku. Do výzkumu jsem nezařadila poslední číslo z 2. října, které je zároveň jediným říjnovým vydáním, jelikož jde v podstatě o monotematický speciální výtisk, jež referuje pouze o mnichovské konferenci, podepsané dohodě a následků z toho vyplývajících pro Československo. Tato mimořádná skladba čísla by mohla zkreslit celkové tematické složení deníku v daném roce. Domnívám se, že takto mnou vybraný vzorek bude dostatečně reprezentativní.

Do výzkumu budou zařazeny všechny obsahy jednotlivých čísel Severočeského deníku s výjimkou inzerce, programu vysílání rozhlasu a biografů a stejně tak jsem nezařadila výčet programu divadel. Mimo analýzu jsem rovněž postavila pravidelnou nedělní přílohu pro děti *Malý hraničář*, jelikož byla tištěna v podstatě jako samostatná část, která byla určena k vystřižení a složení v oddělený sešit.

Časové rozpětí je dáno samotným vymezením ročníku, tzn. od 1. ledna do 2. října roku 1938. A nakonec poslední rovina výběrového souboru - obsahové jednotky, které budou podrobeny analýze, budou všechny graficky ucelené texty s titulkem a to tak, že budou vynechány popisky u fotografií, inzerce, příloha pro děti a programy rozhlasu, divadel a kin.

5.4 Proměnné a kategorie analýzy

Před zahájením samotného výzkumu pomocí kvantitativní obsahové analýzy, musíme mít jasně určený způsob kódování. Jde v zásadě o to, že kódovací jednotky, v našem případě novinové texty, definujeme skrze předem určené proměnné, které mohou nabývat různých hodnot – kategorií. V případě této práce byla zvolena metoda emergent kódování, kdy byl předběžně prozkoumán výběrový vzorek a na základě této přípravné analýzy byly vytvořeny jednotlivé kategorie. (Trampota, Vojtěchovská, 2010)

Schulz (in Reifová a kol., 2004) rozděluje proměnné buď na identifikační, nebo analytické. První z nich jsou určené k identifikaci textů a umožňují nám jednotlivé zkoumané články zpětně dohledat. Prostřednictvím druhého typu proměnných nachází badatel odpovědi na své výzkumné otázky.

V případě této práce budou identifikačními proměnnými: *měsíc vydání, den vydání, strana čísla.*

Analytickými proměnnými, které budu zaznamenávat do kódovací knihy, budou: *hlavní téma, autor, žánr, rubrika, rozsah, územní zaměření.*

Identifikační proměnné jsou jasné a nepotřebují vysvětlení. V případě analytických proměnných je kompletní seznam kategorií vypsán v kódovací knize, která je součástí příloh této práce.

U proměnné *hlavní téma* je důležité právě ono „hlavní“. Bylo totiž potřeba zanalyzovat i takové články, které nebyly monotematické a jejich záběr sahal například od celostátní politiky až ke sporům henleinovců s Čechy. U každého článku je tedy zvoleno pouze to hlavní ze všech obsažených témat.

V případě autorství to bylo s texty Severočeského deníku trochu obtížné, protože drtivá většina jich nebyla signována. Uvádím tedy i kategorii *autor neuveden*. Když byl autor uveden, rozlišuji v kódování také, zda *celým jménem* (a jakým), nebo *zkratkou*. Jelikož list hojně využíval informací z československého a zahraničního tisku, jsou v kódovací knize i tyto kategorie, ovšem už bez bližší specifikace, o jaký konkrétní list šlo. Zbylé kategorie náleží jednotlivým zpravodajským agenturám – ČTK, Reuters, Havas, TASS a další.

U proměnné *žánr* se vyskytovalo více novinářských útvarů od zprávy po fejeton či recenzi. Ale vlastní kategorii má například také vyhláška/směrnice/veřejná soutěž.

Bez problému byl *rozsah* i *územní zaměření*. V prvním případě jsem rozlišovala čtyři kategorie – text na více jak jedné straně, text zabírající více jak polovinu strany, text přes jednu čtvrtinu až jednu třetinu strany, text přes jednu osminu až jednu pětinu strany a nakonec velmi krátký text menší než pětina strany. V druhé proměnné jsem si určila kategorií šest – severní Čechy, jiný region Československa, Československo, Československo ve vztahu k zahraničí a naopak, zahraničí a obecné.

V případě kategorie *rubrika* se objevilo několik problémů. Za prvé některé z nich vznikaly a zanikaly náhodně a nečekaně, za druhé některé se během roku přejmenovávaly a nakonec řada z nich se objevila pouze jednou.

5.5 Výzkum a prezentace výsledků

Veškeré texty Severočeského deníku, které byly podrobeny analýze, jsou z archivních zdrojů. Konkrétně mi byly poskytnuty k nastudování a nafocení v Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea. Žádné číslo ze všech sedmi ročníku listu není přístupné v digitalizované formě.

Celkově bylo zanalyzováno 3 363 textů, které byly kódovány na základě kódovací knihy a posléze statisticky zaznamenány. Výsledná data jsou prezentována prostřednictvím tabulek a grafů, doplněných o komentář.

5.6 Výsledky kvantitativní obsahové analýzy Severočeského deníku

5.6.1 VO1: Jaké žánry se v Severočeském deníku vyskytovaly a jak často?

Tabulka č. 1 – Žánry v Severočeském deníku

Žánr	Počet textů
Zpráva	2164
Článek	1038
Úvodník	45
Povídka/novela/román na pokračování	42
Vyhláška/směrnice	37
Báseň	8
Dopis čtenáře	4
Fejeton	3
Recenze	22

Graf č. 1 – Žánry v Severočeském deníku (vyjádřené v procentech)

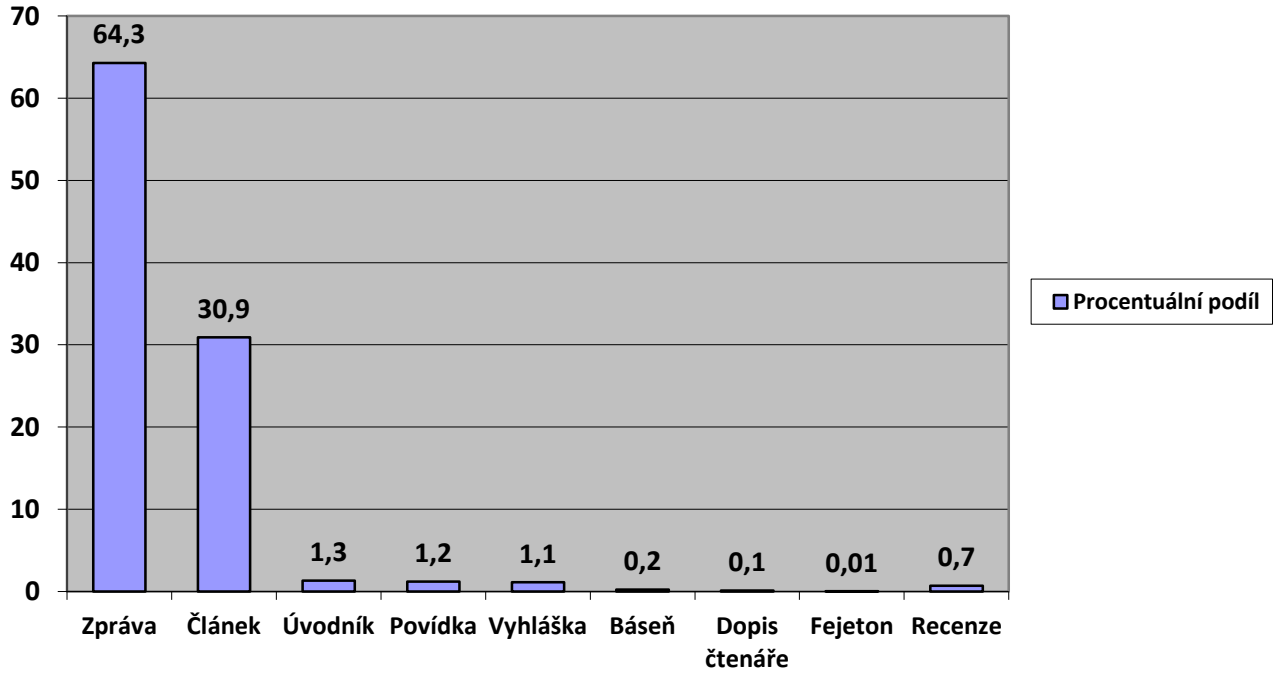

Komentář k tabulce č. 1 a grafu č. 1

Jak je z tabulky i grafu patrné, náplň Severočeského deníku tvořily především zprávy (64,3 %) a články (30,9 %). Ostatní žánry byly zastoupeny ve výrazně menším množství. Pravidelné místo v každém čísle měl úvodník (1,3 %). Vedle toho by čtenář naopak povídku/román na pokračování (1,2 %) nebo báseň (0,2%) našel především v nedělním vydání. Nepravidelně list sloužil také jako komunikační kanál mezi úřady a občany a na svých stránkách zveřejňoval různé vyhlášky či směrnice (1,1 %).

5.6.2 VO2: Jak dlouhé texty v Severočeském deníku vycházely a jak často?

Tabulka č. 2 – Rozsah textů

Rozsah textů	Počet textů
½ a více strany	38
¼ až 1/3 strany	166
1/8 až 1/5 strany	897
Krátké zprávy	2262

Graf č. 2 - Rozsah textů (vyjádřený v procentech)

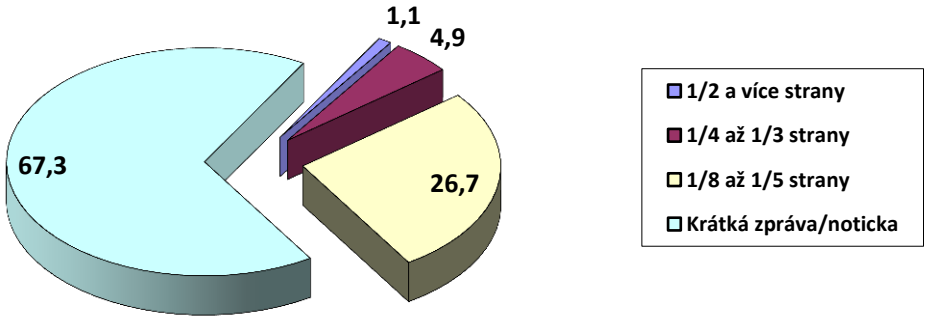

Komentář k tabulce č. 2 a grafu č. 2

V kategorii délky textu je s 2262 příspěvky na prvním místě krátká zpráva, tzv. noticka, která je daleko před druhou kategorií v pořadí – textem na 1/8 až 1/5 strany (897). Následují příspěvky na 1/4 až 1/3 strany (166) a úplně nejméně, to znamená 38 textů, má kategorie půl a více strany. V žádném z mnou analyzovaných čísel Severočeského deníku nevyšel text, jež by byl na celou jednu stranu nebo dokonce i delší.

5.6.3 VO3: Jakým tématům dával Severočeský deník prostor a jak často?

Tabulka č. 3 – Témata, vyskytující se v Severočeském deníku

Hlavní téma textu	Počet textů	Podíl v %
Politika a politici	331	9,80 %
Činnost úřadů a institucí	190	5,60 %
Vojenské aktivity, armáda	138	4,10 %
Celostátní politika o Němcích	85	2,50 %
Kultura	151	4,50 %
Henlein a SdP	110	3,30 %
Mezinárodní vztahy	197	5,90 %
Hospodářství, průmysl, obchod	139	4,10 %
Spolky, svazy, volný čas	382	11,40 %
Sport	163	4,80 %
Spory Němců a Čechů v ČSR	183	5,40 %
Dobré vztahy s Němci v ČSR	28	0,80 %
Školství a vzdělání	48	1,40 %
Krimi, nehody, nekrology	471	14,00 %
Zdraví a zdravotnictví	27	0,80 %
Věda a technika	25	0,70 %
Svátky, výročí, slavnosti	53	1,60 %
O severních Čechách obecně	10	0,30 %
O listu Severočeský deník	14	0,40 %
Počasí, sněhové zpravodajství	58	1,70 %
Domácnost a zahrada	106	3,20 %
Móda a kosmetika	16	0,50 %
Sociální záležitosti	68	2,00 %
Doprava	58	1,70 %
Hitler a politika Říše	75	2,20 %
Žurnalistika, novináři, rozhlas	26	0,80 %
Češi v pohraničí	55	1,60 %
O Čechách, českém národu	38	1,10 %
Životní prostředí	15	0,50 %
Opatření proti židům	15	0,50 %
Jiné	88	2,60 %

Tabulka č. 4 – Deset nejčastějších témat

Hlavní téma textu	Počet textů	Podíl v %
1.Krimi, nehody, nekrology	471	14,00 %
2.Spolky, svazy, volný čas	382	11,40 %
3.Politika a politici	331	9,80 %
4.Mezinárodní vztahy	197	5,90 %
5.Činnost úřadů a institucí	190	5,60 %
6.Spory Němců a Čechů v ČSR	183	5,40 %
7.Sport	163	4,80 %
8.Kultura	151	4,50 %
9.Hospodářství, průmysl, obchod	139	4,10 %
10.Vojenské aktivity, armáda	138	4,10 %

Komentář k tabulkám č. 3 - 4

Z výsledků analýzy vyplynulo, že nejčastějším tématem bylo krimi, nehody a nekrology s 14 %, následované texty zabývajícími se spolky a volným časem s 11,35 % a politikou s 9,83%.

Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že Severočeský deník byl naplněn především krimi zprávami a nekrology, ale jak si ukážeme posléze, většina těchto zpráv, popisujících krádeže, vraždy a podvody, měla zpravidla ten nejkratší možný rozsah a na půl straně jich mohlo být až dvacet. I tak ale mělo zpravodajství o místních kriminálních událostech své pevně dané místo, většinou v rubrice *Denní zprávy*. V rámci analýzy jsem nenašla číslo Severočeského deníku, které by se bez nich obešlo. Výjimkou je pouze poslední vydání listu, které je ovšem celé pouze o mnichovské dohodě a vojenských akcích, a proto není typickým výtiskem Severočeského deníku.

Stejně tak texty zabývající se činností spolků a volným časem mají vysoké číslo, jelikož se zejména v rubrice *Sokolstvo* nacházelo vždy větší množství kratších zpráv. I tak ale tvořilo zpravodajství z obce sokolské podstatnou část každého výtisku. Svou roli samozřejmě sehrál také fakt, že se v létě roku 1938 odehrál všesokolský slet. Podpora sokolnických bratrů ze strany redakce Severočeského deníku byla dána jednoznačně národnostně. Sokolové byli stejně jako hraničáři Čechy a společně se snažili na severu země pozici českého národa upevnit.

Na třetím místě se je politika, která byla také většinou, vedle mezinárodních vztahů, hlavní tematickou náplní titulní strany. Ovšem pokud československá vláda nebo poslanecká sněmovna jednala o vyrovnání se s Němci nebo o otázce soužití v Sudetech, byl článek zpravidla umístěn právě na první, maximálně druhé straně listu, před ostatní

celorepublikovou politikou. Celkově se tématu politiky zaměřené na česko-německé soužití věnovalo 85 textů, což celkově činí 2,52 %. Vzhledem k cílové skupině čtenářů, tedy Čechům žijícím v Sudetech, to není nic nelogického. Stejně jako fakt, že na šestém místě se, co do počtu textů, umístilo téma sporů mezi českými a německými obyvateli na severu Čech které s 5,44 % výrazně převýšily naopak dobré národnostní vztahy s pouhými 0,83 %.

Po politice následují mezinárodní vztahy, které byly v roce 1938 zcela logicky jedním z klíčových témat. Obzvlášť Československo, bezprostředně sousedící s Hitlerovým Německem, řešilo své spojenecké dohody se západními mocnostmi. Ale objevovalo se také značné množství zpráv a článků o jednáních německo-italských nebo o vztazích uvnitř tzv. Malé dohody, jejímž členem byla mimo Československa ještě Jugoslávie a Rumunsko.

Do první desítky se, vedle klasických témat jako činnost úřadů, sport, kultura a hospodářství, umístily také vojenské aktivity a armáda, které se ale během roku 1938 netýkaly pouze zbrojení v důsledku ohrožení ze strany Německa. Velká řada zpráv informovala o průběhu španělské občanské války.

Vedle těchto nejčastějších témat bych ráda upozornila na texty, týkající se opatření proti židům. Těch bylo sice jenom 15, tedy přibližně půl procento ze všech zkoumaných textů. Ale začaly se objevovat až po anšlusu Rakouska a jejich počet začal stoupat v létě 1938. Jeden text, který byl zařazen mezi *Jiné*, zase referoval o koncentračních táborech.

Tabulka č. 5 – Téma a rozsah

Hlavní téma textu	**1/2 a více**	**1/4 až 1/3**	**1/8 až 1/5**	**Noticka**
Politika a politici	2	15	85	229
Činnost úřadů a institucí	0	2	28	160
Vojenské aktivity, armáda	0	0	46	92
Celostátní politika o Němcích	0	11	29	45
Kultura	0	5	36	110
Henlein a SdP	0	7	55	48
Mezinárodní vztahy	4	16	62	115
Hospodářství, průmysl, obchod	0	10	40	89
Spolky, svazy, volný čas	1	16	64	301
Sport	0	1	18	144
Spory Němců a Čechů v ČSR	1	14	113	55
Dobré vztahy s Němci v ČSR	0	3	17	8
Školství a vzdělání	1	3	11	33
Krimi, nehody, nekrology	0	4	97	370
Zdraví a zdravotnictví	1	3	8	15
Věda a technika	0	1	8	16
Svátky, výročí, slavnosti	0	3	9	41
O severních Čechách obecně	3	3	2	2
O listu Severočeský deník	0	3	4	7
Počasí, sněhové zpravodajství	0	1	6	51
Domácnost a zahrada	1	3	9	93
Móda a kosmetika	0	0	6	10
Sociální záležitosti	0	2	27	39
Doprava	0	0	15	43
Hitler a politika Německa	1	10	24	40
Žurnalistika, novináři, rozhlas	0	0	5	21
Češi v pohraničí	3	6	29	17
O Čechách, českém národu	0	8	11	19
Životní prostředí	0	1	4	10
Opatřená proti židům	0	1	8	6
Jiné	20	14	21	33

Tabulka č. 6 – Téma a rozsah (vyjádřeno v procentech)

Hlavní téma textu	1/2 a více	1/4 až 1/3	1/8 až 1/5	Noticka
Politika a politici	0,60 %	4,50 %	25,70 %	69,20 %
Činnost úřadů a institucí	0 %	1,10 %	14,70 %	84,20 %
Vojenské aktivity, armáda	0 %	0 %	33,30 %	66,70 %
Celostátní politika o Němcích	0 %	12,90 %	34,10 %	52,90 %
Kultura	0 %	3,30 %	23,80 %	72,90 %
Henlein a SdP	0 %	6,40 %	50,00 %	43,60 %
Mezinárodní vztahy	2,00 %	8,10 %	31,50 %	58,40 %
Hospodářství, průmysl, obchod	0 %	7,20 %	28,80 %	64,00 %
Spolky, svazy, volný čas	0,30 %	4,20 %	16,80 %	78,80 %
Sport	0 %	0,60 %	11,00 %	88,30 %
Spory Němců a Čechů v ČSR	0,60 %	7,70 %	61,80 %	30,10 %
Dobré vztahy s Němci v ČSR	0 %	10,70 %	60,70 %	28,60 %
Školství a vzdělání	2,10 %	6,30 %	22,90 %	68,80 %
Krimi, nehody, nekrology	0 %	0,90 %	20,60 %	78,60 %
Zdraví a zdravotnictví	3,70 %	11,10 %	29,60 %	55,60 %
Věda a technika	0 %	4,00 %	32,00 %	64,00 %
Svátky, výročí, slavnosti	0 %	5,70 %	17,00 %	77,40 %
O severních Čechách obecně	30,00 %	30,00 %	20,00 %	20,00 %
O listu Severočeský deník	0 %	21,40 %	28,60 %	50,00 %
Počasí, sněhové zpravodajství	0 %	1,70 %	10,30 %	87,90 %
Domácnost a zahrada	0,90 %	2,80 %	8,50 %	87,70 %
Móda a kosmetika	0 %	0 %	37,50 %	62,50 %
Sociální záležitosti	0 %	2,90 %	39,70 %	57,40 %
Doprava	0 %	0 %	25,90 %	74,10 %
Hitler a politika Německa	1,30 %	13,30 %	32,00 %	53,30 %
Žurnalistika, novináři, rozhlas	0 %	0 %	19,20 %	80,80 %
Češi v pohraničí	5,50 %	10,90 %	52,70 %	30,90 %
O Čechách, českém národu	0 %	21,10 %	29,00 %	50,00 %
Životní prostředí	0 %	6,70 %	26,70 %	66,70 %
Opatření proti židům	0 %	6,70 %	53,30 %	40,00 %
Jiné	22,70 %	15,90 %	23,90 %	37,50 %

Tabulka č. 7 – Pět témat s největším počtem textů na ½ a více strany

Hlavní téma textu	Počet textů
1.Jiné	20
2.Mezinárodní vztahy	4
3.O severních Čechách obecně	3
4.Češi v pohraničí	3
5.Politika a politici	2

Tabulka č. 8 – Pět témat s největším procentuálním podílem textů na ½ a více strany

Hlavní téma textu	Procent.podíl
1.O severních Čechách obecně	30 %
2.Jiné	22,70 %
3.Češi v pohraničí	5,50 %
4.Zdraví a zdravotnictví	3,70 %
5.Školství a vzdělání	2,10 %

Tabulka č. 9 - Pět témat s největším počtem textů na ¼ až 1/3 strany

Hlavní téma textu	Počet textů
1.Mezinárodní vztahy	16
2.Spolky, svazy, volný čas	16
3.Politika a politici	15
4.Spory Němců a Čechů v ČSR	14
5.Jiné	14

Tabulka č. 10 - Pět témat s největším procentuálním podílem textů na ¼ až 1/3 strany

Hlavní téma textu	Procent.podíl
1.O severních Čechách obecně	30,00 %
2.O listu Severočeský deník	21,40 %
3.O Čechách, českém národu	21,10 %
4.Jiné	15,90 %
5.Hitler a politika říše	13,30 %

Tabulka č. 11 - Pět témat s největším počtem textů na 1/8 až 1/5 strany

Hlavní téma textu	Počet textů
1.Spory Němců a Čechů v ČSR	113
2.Krimi, nehody, nekrology	97
3.Politika a politici	85
4.Spolky, svazy, volný čas	64
5.Mezinárodní vztahy	62

Tabulka č. 12 - Pět témat s největším procentuálním podílem textů na 1/8 až 1/5 strany

Hlavní téma textu	Procent.po
1.Spory Němců a Čechů v ČSR	61,80 %
2.Dobré vztahy s Němci ČSR	60,70 %
3.Opatření proti židům	53,30 %
4.Češi v pohraničí	52,70 %
5.Henlein a SdP	50,00 %

Tabulka č. 13 - Pět témat s největším počtem velmi krátkých zpráv (noticek)

Hlavní téma textu	Počet textů
1.Krimi, nehody, nekrology	370
2.Spolky, svazy, volný čas	301
3.Politika a politici	229
4.Činnost úřadů a institucí	160
5.Sport	144

Tabulka č. 14 - Pět témat s největším procentuálním podílem velmi krátkých zpráv (noticek)

Hlavní téma textu	Procent.podí
1.Sport	88,30 %
2.Počasí, sněhové zpravodajství	87,90 %
3.Domácnost a zahrada	87,70 %
4.Činnost úřadů a institucí	84,20 %
5.Žurnalistika, novináři, rozhlas	80,80 %

Komentář k tabulkám č. 5 - 14

Pokud se podíváme na texty, které byly otištěné na půl a více strany, má vysoký počet i percentuální podíl kategorie *Jiné,* což je dáno zařazením nedělního čísla do analýzy. Poslední výtisk týdne totiž míval i dvanáct a více stran a poměrně velký prostor byl poskytnut různým povídkám a románům na pokračování, jejichž obsah byl tak různorodý, že zpravidla nestačil na vytvoření vlastní kategorie hlavního tématu. Proto ta vysoká čísla v kolonce *Jiné.*

Nicméně podíváme-li se na další čtyři nejvíce zastoupená témata v rozsahu půl a více strany, najdeme zde klíčová témata jakéhokoliv politického deníku – politika a mezinárodní vztahy, ale také důkaz toho, že je to severočeský regionální list, jelikož pětici doplňují kategorie o Češích v pohraničí a severních Čechách obecně.

Za povšimnutí stojí fakt, že z celkem 31 kategorií pro téma, se u 20 z nich nevyskytuje ani jeden text delší než půl strana.

V rozmezí mezi jednou čtvrtinou a jednou třetinou mají stejné množství textů (16) dvě témata – mezinárodní vztahy a spolky, svazy a volný čas. O jeden méně má potom politika (15), následovaná česko-německými spory v ČSR (14) a nezařazenými tématy (14), u kterých opět platí, že šlo většinou spíše o literární než novinářský žánr. V procentuálním rozložení nicméně v této kategorii jasně dominují témata o hraničářích a Češích obecně, o jejich zemi a národu.

U zpráv a článků zabírajících jednu osminu až jednu pětinu strany dominují jak početně (113), tak percentuálně (61,75 %) spory mezi Čechy a Němci. Dále je to s 97 texty krimi, nehody a nekrology, s 85 politika, s 64 aktivita spolků a s 62 mezinárodní vztahy.

U těch úplně nejkratších zpráv tzv. noticek má nejvyšší počet kategorie krimi (370), s odstupem pak spolky (301), politika (229), činnost úřadů (160) a sport (144).

5.6.4 VO4: Kteří autoři do Severočeského deníku přispívali a jak často?

Tabulka č. 15 – Autorství textů

Autor	Počet textů
Neuveden	1453
Uveden	31
Zkratka	985
Převzato čs. tisk	21
Převzato zahr. tisk	213
Tisková agentura	420
Autor mimo redakci	237
Redakce SD	3

Graf č. 3 – Autorství textů (vyjádřeno v procentech)

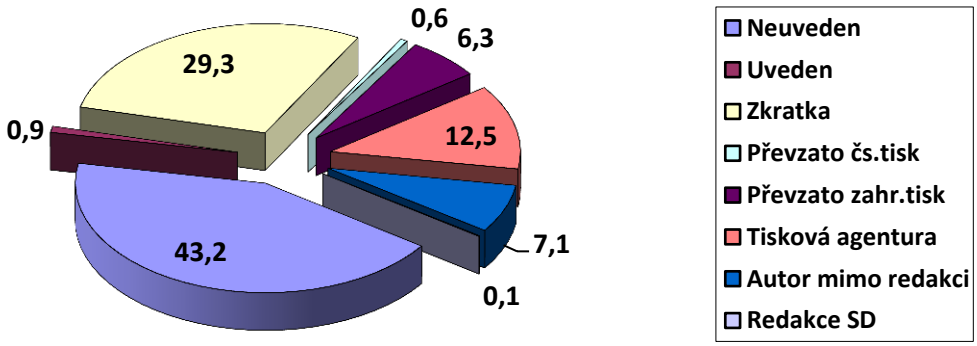

Tabulka č. 16 – Autor uveden

Autor	Počet textů
V.Fresl	12
Václav Vašek	4
Irena	2
Karel Vlasta	2
J.Plánička	4
Jaroslav Tomsa	2
J.Lebl	2
Autor uveden pouze jednou	3

Graf č. 4 – Autor uveden (vyjádřeno v procentech)

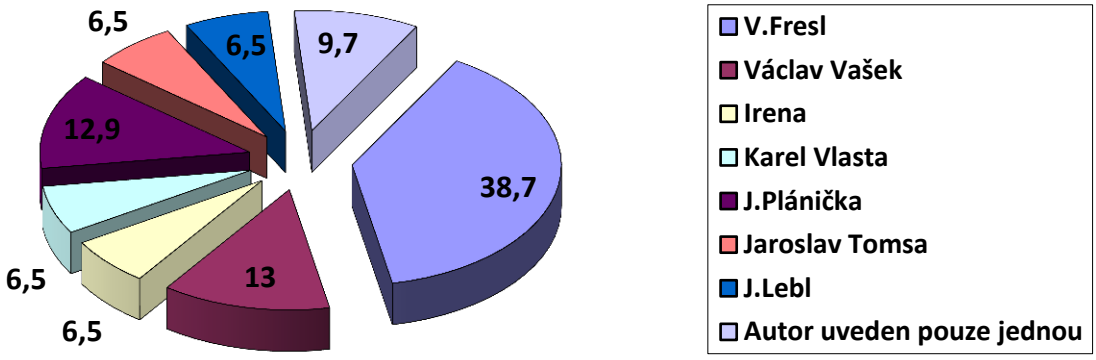

Tabulka č. 17 – Tiskové agentury

Tisková agentura	Počet textů
ČTK	402
Reuters	3
Havas	13
TASS	1
DOMEI	1

Graf č. 5 – Tiskové agentury (vyjádřené v procentech)

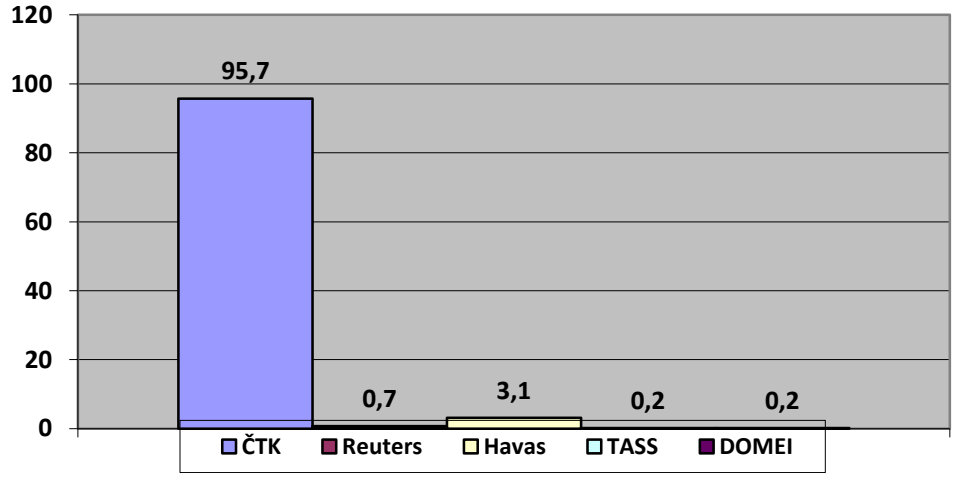

Komentář k tabulkám č. 15 – 17 a grafům č. 3 - 5

Tak jako i v jiných prvorepublikových novinách, ani v Severočeském deníku nebylo zvykem signovat každý článek nebo zprávu. Výsledkem je, že u většiny textů (tzn. 1453) vůbec nevíme, kdo je jeho autorem. Druhou nejčastější možností byla podle výsledků analýzy s 29,3 % zkratka, kterých bylo ale velké množství a často se vyskytly ve sledovaných číslech pouze jednou či dvakrát. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla dále tuto kategorii nedělit a zůstala jsem pouze u celkového počtu zkratek.

Vyskytlo se nicméně i několik textů, konkrétně 31, u kterých jméno uvedeno bylo. Jednoznačně nejčastěji byl podepsán vedoucí politické sekce Václav Fresl (38,7 %). Ostatní byli uvedeni pouze několikrát. Byl mezi nimi také šéfredaktor Jan Lebl nebo vedoucí sokolské rubriky bratr Plánička.

Celé nebo alespoň částečné znění jména bylo pod texty uvedeno vícekrát, ale v těchto dalších případech jsou zprávy a články zařazeny pod kategorií *Autor mimo redakci,* jelikož buď z příspěvku samotného, nebo z funkce uvedené u podpisu, bylo jasné, že nejde o stálého člena redakce Severočeského deníku.

List také často citoval konkrétní československá nebo zahraniční média či novináře. A v neposlední řadě redakce využívala rovněž tiskových agentur. Jak je z grafu č. 5 patrné, v drtivé většině případů přebírala materiál od Československé tiskové agentury.

5.6.5 VO5: Jaké rubriky se v Severočeském deníku vyskytovaly a kolik textů obsahovaly?

Tabulka č. 18 – Rubriky v Severočeském deníku

Rubrika	Počet textů	Podíl v %
Denní zprávy	863	25,70 %
Hraničářské kapitoly	2	0,06 %
Myšlenky, události, fakta	194	5,80 %
Besídka	8	0,20 %
Filatelistická hlídka	6	0,20 %
Automobilismus	3	0,10 %
Divadlo	13	0,40 %
Nedělní čtení	42	1,30 %
Žena-móda-domov	136	4,00 %
Z filmového pásu	32	1%
Lékařská hlídka	11	0,30 %
Náš nedělní román	11	0,30 %
Školská hlídka	2	0,06 %
Sport	143	4,30 %
Sokolstvo	272	8,10 %
Ze soudní síně	8	0,20 %
Technika a stavba	10	0,30 %
Hlídka NJS	10	0,30 %
Kultura	12	0,40 %
Literatura	8	0,20 %
Národní hospodář	35	1,10 %
Legionářská hlídka	3	0,10 %
Umění	1	0,03 %
Před dvaceti lety	1	0,03 %
Jazykový koutek	2	0,10 %
Státní zaměstnanecká hlídka	1	0,03%
Hlídka čs. dobrovolců	9	0,30 %
Brandýský zpravodaj	13	0,40 %
Lázně a letoviska	3	0,10 %
Ze hřbitovní správy	1	0,03%
Naše zahrádky	1	0,03%
Z přední stráže	5	0,20 %
Zpravodajství z domova i světa	21	0,60 %
Zajímavosti	2	0,10 %
Z Liberce, Z Mostecka…	39	1,20 %
Bez rubriky	1440	42,80 %

Tabulka č. 19 – Deset rubrik s nejvíce texty

Rubrika	**Počet textů**	**Podíl v %**
1.Bez rubriky	1440	42,80 %
2.Denní zprávy	863	25,70 %
3.Sokolstvo	272	8,10 %
4.Myšlenky, události, fakta	194	5,80 %
5.Sport	143	4,30 %
6.Žena-móda-domov	136	4,00 %
7.Nedělní čtení	42	1,30 %
8.Z Liberce, Z Mostecka…	39	1,20 %
9.Národní hospodář	35	1,10 %
10.Z filmového pásu	32	1,00%

Tabulka č. 20 – Rubrika a rozsah textů

Rubrika	**½ a více strany**	**¼ až 1/3 strany**	**1/8 až 1/5**	**Noticka**
Denní zprávy	0	0	49	814
Hraničářské kapitoly	0	1	0	1
Myšlenky, události, fakta	0	0	0	194
Besídka	1	6	0	1
Filatelistická hlídka	0	0	2	4
Automobilismus	0	0	1	2
Divadlo	0	0	10	3
Nedělní čtení	9	5	12	16
Žena-móda-domov	5	16	22	93
Z filmového pásu	0	2	1	29
Lékařská hlídka	1	3	5	2
Náš nedělní román	7	2	0	2
Školská hlídka	1	1	0	0
Sport	0	1	14	128
Sokolstvo	1	16	44	211
Ze soudní síně	0	1	5	2
Technika a stavba	0	0	3	7
Hlídka NJS	0	0	3	7
Kultura	0	0	4	8
Literatura	0	0	0	8
Národní hospodář	0	2	7	26
Legionářská hlídka	0	0	0	3
Umění	0	0	0	1
Před dvaceti lety	0	0	1	0
Jazykový koutek	0	0	0	2
Státní zaměstnanecká hlídka	0	0	1	0
Hlídka čs. dobrovolců	0	0	4	5
Brandýský zpravodaj	1	1	4	7
Lázně a letoviska	0	2	1	0
Ze hřbitovní správy	0	0	1	0
Naše zahrádky	0	1	0	0
Z přední stráže	0	0	1	4
Zpravodajství z domova i světa	0	0	3	18
Zajímavosti	0	0	2	0
Z Liberce, Z Mostecka…	0	0	0	39
Bez rubriky	12	106	697	625

Tabulka č. 21 – Rubrika a rozsah (vyjádřeno v procentech)

Rubrika	½ a více strany	¼ až 1/3 strany	1/8 až 1/5 strany	Noticka
Denní zprávy	0 %	0 %	5,7 %	94,3 %
Hraničářské kapitoly	0 %	50,0 %	0 %	50,0 %
Myšlenky, události, fakta	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Besídka	12,5 %	75,0 %	0 %	12,5 %
Filatelistická hlídka	0 %	0 %	33,3 %	66,7 %
Automobilismus	0 %	0 %	33,3 %	66,7 %
Divadlo	0 %	0 %	76,9 %	23,1 %
Nedělní čtení	21,4 %	11,9 %	28,6 %	38,1 %
Žena-móda-domov	3,7 %	11,8 %	16,2 %	68,4 %
Z filmového pásu	0 %	6,3 %	3,1 %	90,6 %
Lékařská hlídka	9,1 %	27,3 %	45,5 %	18,2 %
Náš nedělní román	63,6 %	18,2 %	0 %	18,2 %
Školská hlídka	50,0 %	50,0 %	0 %	0 %
Sport	0,0 %	0,7 %	9,8 %	89,5 %
Sokolstvo	0,4 %	5,9 %	16,2 %	77,6 %
Ze soudní síně	0 %	12,5 %	62,5 %	25,0 %
Technika a stavba	0 %	0 %	30,0 %	70,0 %
Hlídka NJS	0 %	0 %	30,0 %	70,0 %
Kultura	0 %	0 %	33,3 %	66,7 %
Literatura	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Národní hospodář	0 %	5,7 %	20,0 %	74,3 %
Legionářská hlídka	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Umění	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Před dvaceti lety	0 %	0 %	100,0 %	0 %
Jazykový koutek	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Státní zaměstnanecká	0 %	0 %	100,00 %	0 %
Hlídka čs.	0 %	0 %	44,4 %	55,6 %
Brandýský	7,7 %	7,7 %	30,8 %	53,8 %
Lázně a letoviska	0 %	66,7 %	33, 3 %	0 %
Ze hřbitovní správy	0 %	0 %	100,0 %	0 %
Naše zahrádky	0 %	100,00 %	0 %	0 %
Z přední stráže	0 %	0 %	20,0 %	80,0 %
Zpravodajství z domova i světa	0 %	0 %	14,3 %	85,7 %
Zajímavosti	0 %	0 %	100,0 %	0 %
Z Liberce, Z Mostecka…	0 %	0 %	0 %	100,0 %
Bez rubriky	0,8 %	7,4 %	48,4 %	43,4 %

Tabulka č. 22 – Tři rubriky s největším počtem textů na ½ a více strany

Rubrika	Počet
1.Bez rubriky	12
2.Nedělní čtení	9
3.Náš nedělní román	7

Tabulka č. 23 - Tři rubriky s největším počtem textů na ¼ až 1/3 strany

Rubrika	Počet
1.Bez rubriky	106
2.Žena-móda-domov	16
3.Sokolstvo	16

Tabulka č. 24 - Tři rubriky s největším počtem textů na 1/8 až 1/5 strany

Rubrika	Počet
1.Bez rubriky	697
2.Denní zprávy	49
3.Sokolstvo	44

Tabulka č. 25 - Tři rubriky s největším počtem velmi krátkých zpráv (noticek)

Rubrika	Počet
1.Denní zprávy	814
2.Bez rubriky	625
3.Sokolstvo	211

Komentář k tabulkám č. 18 - 25

S kategorií rubrika se během analýzy vyskytlo několik problémů. Za prvé některé z nich vznikaly a zanikaly náhodně a nečekaně, za druhé některé se během roku přejmenovávaly (v analýze je uveden ten název, pod kterým vyšlo nejvíce textů) a nakonec řada z nich se objevila pouze jednou. Tím pádem jsem sice procentuální podíl délky textů v rámci rubrik uvedla, ale dále jsem nespecifikovala ty s největším podílem, jelikož by se díky rubrikám s jedním zanalyzovaným textem vytratila relevantnost takovýchto seznamů.

Ze sesbíraných dat jasně vyplývá, že necelá polovina textů (42,80 %) nebyla zařazena do vůbec žádné rubriky. Následují *Denní zprávy* s 25,7 % z celkového počtu příspěvků a poté s velkým odstupem *Sokolstvo* s 8,10 %.

V délce textů je v každé kategorii na prvním místě stále položka *Bez rubriky* až na jednu výjimku – v případě noticek bychom nejvíce zpráv a článků našli v *Denních zprávách* (814).

U nejdelší formy příspěvku, tj. půl a více strany, jsou vedle nezařazených textů v první trojici povídky, novely a romány na pokračování, vycházející v nedělní příloze. Mezi články v rozmezí od čtvrtiny po třetinu strany jsou za nezařazenými texty (106) s velkým odstupem rubriky *Žena-móda-domov* a *Sokolstvo,* obě s 16 příspěvky. A nakonec v druhém nejkratším rozmezí, tj. pětina až osmina strany, vedou mezi texty zařazenými do rubriky *Denní zprávy* (49) a *Sokolstvo* (44).

5.6.6 VO6: Jaké bylo teritoriální vymezení obsahů textů Severočeského deníku?

Tabulka č. 26 – Územní zaměření textů

Území	Počet textů
Severní Čechy	1317
Jiný region ČSR	117
Československo	735
ČSR ve vztahu k zahraničí	324
Zahraničí	669
Obecné	201

Graf č. 6 – Územní zaměření textů (vyjádřeno v procentech)

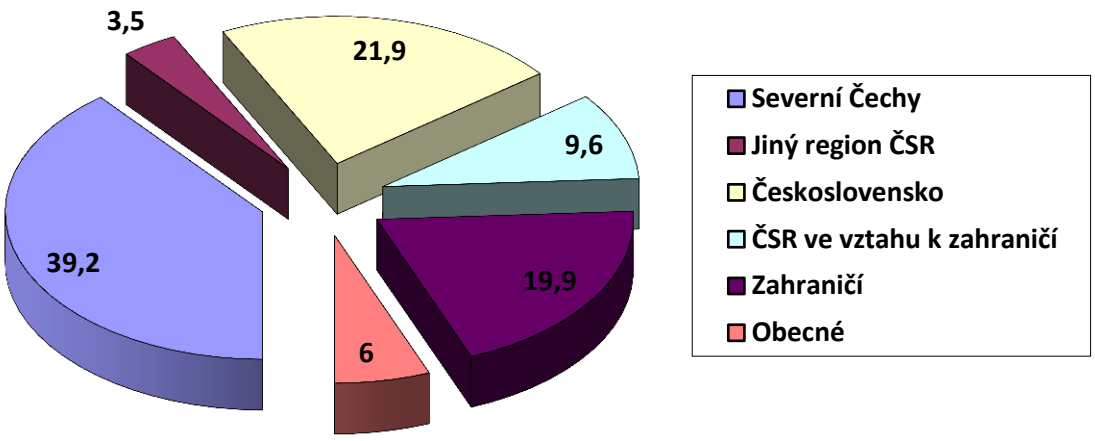

Komentář k tabulce č. 26 a grafu č. 6

Výsledky analýzy potvrdily, že redakce Severočeského deníku se snažila informovat především o dění v pohraničí, protože 39,2 % textů skutečně referovalo o severu republiky. Na druhém místě s 21, 9 % byly příspěvky týkající se celého Československa, následované texty o zahraničí s 19,9 %. Až za nimi skončily zprávy a články, mapující dění v zahraničí, které se ovšem přímo týkalo ČSR (9,6 %). Informace z jiných regionů republiky (3,5%) dokonce přeskočily i texty bez teritoriálního vymezení (6%), které byly většinou součástí nedělní přílohy, tím pádem různé povídky, populárně-naučné články apod.

6. Liberecký tisk za druhé světové války

V důsledku mnichovského diktátu zaniklo v pohraničí velké množství zejména česky psaných novin a časopisů. Zábor ale ovlivnil také vnitrozemský tisk; na okraji republiky byl totiž soustředěn průmysl včetně papíren, takže okleštěný stát trpěl nedostatkem papíru. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010)

Důležité je uvědomit si, že Sudety byly od vydání říšského zákona z 20. listopadu 1938 a poté po celou dobu trvání druhé světové války přímou součástí třetí říše a nespadaly tedy pod Protektorát Čechy a Morava. Z většiny bývalého československého pohraničí se posléze 25. března 1939 stala Říšská župa sudetoněmecká, a to včetně Liberce. (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011)

Česky psaná žurnalistika tedy na konci roku 1938 ze Sudet kompletně zmizela a všechny liberecké deníky, týdeníky i časopisy pro Čechy s Mnichovem skončily. Ale na podzim roku 1938 zaniklo i poměrně značné množství německy psaných listů. Například sociálně demokratický *Trautenauer Echo,* vycházející již od roku 1900, úplně první liberecký deník *Reichenberger Zeitung,* s tradicí od roku 1860, nebo řada volnočasových a odborných periodik jako týdeník *Allgemeines Sportblatt* (1919-1938) nebo týdeník s téměř padesátiletým trváním *Freie Schul-Zeitung* (1879-1938). (Kubíček, 2004)

Některé listy sice připojení k říši přestály, ale zanikly pár let po začátku války. Například týdeník *Reichenberger Kirchenblatt* (1907-1941) a ilustrovaný týdeník *Der Sonntag* (1936 – 1941), vycházející několik posledních měsíců jako *Sudeten-Sonntag*. (Kubíček, 2004)

„Pro média a mediální komunikaci za druhé světové války je příznačné především to, že prakticky ve všech rozvinutých zemích, ať byly agresory, válčícími stranami, okupovanými državami nebo se snažily udržet si neutralitu, se média stala součástí vojenské strategie a nástrojem válečné propagandy.“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011: str. 187)

A nejinak tomu bylo na severu Čech. V Liberci vycházel za války v podstatě jediný významný deník - *Reichenberger Tagesbote*. List existoval již od roku 1929 a zanikl s koncem války. Postupem času se u něj vytvořila také večerníková modifikace. Vedle tohoto deníku je potřeba zmínit také týdeník vydávaný v Liberci přímo pod hlavičkou NSDAP *Nationalsozialistischer Gaudienst Gau Sudetenland*, jehož první číslo vyšlo už na podzim roku 1938 a poslední těsně před koncem války, 2. května 1945. (Kubíček, 2004)

V květnu 1945 se situace otočila o sto osmdesát stupňů a německý tisk na Liberecku byl převálcován češtinou. Tentokrát už natrvalo.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala společenské atmosféře, která vládla mezi Čechy na Liberecku v roce 1938. Jelikož žili na území, kde národnostně převládali Němci, chtěla jsem zachytit, jak severočeští hraničáři prožívali vyhrocené politické, ale také mezilidské vztahy, které dosáhly svého vrcholu právě v námi sledovaném roce.

Jelikož jsem studentskou žurnalistiky, zcela přirozeně mě zajímal česky psaný periodický tisk, z něhož jsem si vybrala jediný liberecký deník první republiky – Severočeský deník. A právě představení listu, jeho redakce a zejména kvantitativní obsahovou analýzu jeho zpráv, článků a dalších textů považuji za největší přínos své práce. Výsledky analýzy jsem podrobně rozebrala v páté kapitole.

Nepřekvapivě, pokud vezmeme v úvahu atmosféru roku 1938, byl dáván velký prostor textům o severu Čech a článkům o hraničářích, kteří na tomto území žili již stovky let. To bylo ještě podpořené nemalým množstvím příspěvků, referujících o česko-německých sporech, které, zdá se, byly v Liberci a okolí na denním pořádku. Vedle toho, tak jako v případě jiných politických listů, tak i v Severočeském deníku zaujímalo politické dění podstatnou část zejména předních stran vydání. Ale naopak velké množství zpráv o mezinárodních vztazích by se dalo vysvětlit napjatými vztahy, které touto dobou převládaly nejen mezi evropskými politickými špičkami. Přestože jsem již v kapitole o obsahové charakteristice načrtla tematický vývoj Severočeského deníku, zůstal zde prostor pro další bádání, jehož cílem by bylo zmapování vývoje listu a toho, do jaké míry se jeho obsah měnil v důsledku událostí třicátých let.

V případě autorství zůstal liberecký list u běžné prvorepublikové praxe nepodepisování článků, takže nejvíce textů bylo vydáno bez uvedení autora, popřípadě byla použita zkratka. Stejně tak největší počet příspěvků nebyl zařazen do žádné z rubrik.

Vzhledem k tomu, že list byl určen zejména pro obyvatele Liberce a okolí, nebylo překvapivým zjištěním, že nejvíce textů se týkalo právě tohoto regionu. Naopak velký počet zpráv o zahraničí, kterých bylo jenom o pár desítek méně než příspěvků, týkajících se Československa celkově, by mohlo být dáno mezinárodní politickou a bezpečnostní situací. A platí tak, stejně jako v případě tematického složení deníku, možnost dalšího výzkumu.

Česko-německé vztahy a soužití těchto dvou národností na historicky českém území je velmi komplikovaná otázka, která byla a je předmětem velkého počtu vědeckých bádání. Doufám tedy, že má diplomová práce alespoň trochu přispěla k dokreslení toho,

jak Češi na Liberecku toto soužití vnímali a prožívali v době bezprostředně předcházející druhé světové válce.

Summary

I focused on social atmosphere that prevailed among the Czechs at Liberec in 1938 in my thesis. They lived in the territory where ethnically dominated by the Germans and I wanted to capture how the North Bohemian rangers were experiencing acute political but also interpersonal relations which reached its peak just us in 1938.

As a student of journalism I was naturally interested in written Czech periodicals from which I chose the only First Republic´s daily newspaper in Liberec – North Bohemian Daily. And the greatest contribution of my work is just the performance newspaper, its editors and especially quantitative content analysis of news, articles and other texts. The results of the analysis I have analyzed in detail in chapter five.

It was given a large area of texts and articles about the northern Bohemia and the rangers who lived in this area for hundreds of years, not surprisingly if we consider the atmosphere in 1938. It was still supported by a sizable amount of contributions referring the Czech-German disputes which seems were on a daily basis in Liberec and surroundings. In addition, as in the case of other political newspaper as well as in the North-Bohemian daily, political events occupied a substantial part of the particular issue of fronts. But on the contrary a large number of messages of international relations would explained by the tensions that prevailed at this time and not just only between European political leaders. And because of that there is a space for further research, which could analyse the development of the North-Bohemian newspaper and the extent to which its content is changed by the events of the thirties.

In the case of authorship North-Bohemian Daily remained by First Republic common practice to not signature articles so many texts have been published without the author or it was used abbreviation. Similarly, the largest number of contributions was not included in any of the sections.

It is not surprising that most texts concerning the Liberec region because the newspaper was intended primarily for residents of Liberec and surroundings. In contrast a large number of reports abroad which was only a few dozen less than the contributions relating to Czechoslovakia as a whole could be due to international political and security situation. So as well as a thematic composition of the journal there is the possibility of further research.

Czech-German relations and coexistence of the two nations on Czech territory is very complicated question that has been the subject of a large number of scientific research. So I hope that my thesis a little contributed to illustrate how the Czechs in Liberec perceived and experienced this coexistence in the period immediately preceding World War II.

Použité zdroje

Literatura

- BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií*. Praha: Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky:Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, 1988. 332 s. ISBN neuvedeno.
- BERÁNKOVÁ, Milena, MALEC, Karel. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 62 s. ISBN neuvedeno.
- BLAHYNKA, Milan a kol.:*Čeští spisovatelé 20. století*. Praha: Československý spisovatel, 1985. 832 s. ISBN neuvedeno.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha, Karolinum, 2002. 374s. ISBN 80-246-0139-7.
- FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 1996. 399 s. ISBN 80-204-0283-7.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. 571 s. ISBN 80-7277-027-6.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. 577 s. ISBN 80-7277-031-4.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. 803 s. ISBN 80-7277-119-1.
- KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. Liberec: Dialog, 2004. 704 s. ISBN 80-86761-13-4.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 344 s. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KUBÍČEK, Jaromír.*Česká retrospektivní bibliografie – řada 1.-Noviny, díl 2. – Noviny České republiky (1919-1945)*. 1. část. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. 446 s. ISBN 80-86249-28-X.
- KUBÍČEK, Jaromír.*Česká retrospektivní bibliografie – řada 1.-Noviny, díl 2. – Noviny České republiky (1919-1945)*. 2. část. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. 276 s. ISBN 80-86249-29-8.
- KUČERA, Milan. *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1994. 197 s. ISBN 80-901674-7-0.
- KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. 416 s. ISBN 978-80-246-2177-7.

- KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. Praha: R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. 272 s.ISBN 80-901431-3- X.
- KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka: (stručné čtení)*. Praha: Karolinum, 2002. 197 s. ISBN 80-246-0360-8.
- KURAL, Václav, RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. 547 s. ISBN 80-86067-66-1.
- LUTTERER,Ivan, KROPÁČEK, Luboš, HUŇÁČEK, Václav. *Původ zeměpisných jmen*. Praha: Mladá fronta, 1976. 304 s. ISBN neuvedeno.
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- REIFOVÁ, Irena. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004. 152 s. ISBN 80-246-0827-8.
- SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. 464 s. ISBN 80-200-0577-3.
- SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7.
- TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. 296 s. ISBN 978-80-7367-683-4.
- ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Prostor, 2001. 577s. ISBN 80-7260-055-9.

Elektronické zdroje

- *Databáze pramenů Institutu Bohuslava Martinů.* [online]. ©2012. Poslední změna 17.04.2014[cit.19.4.2015].Dostupné z: http://database.martinu.cz/photos/public_search/page:5
- *Sbor dobrovolných hasičů Kroměříž* [online], [cit. 19.4.2014]. Dostupné z: http://www.sdhkromeriz.cz/historie/12-prehled-funkcionarua
- *Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*: Český hudební slovník osob a institucí [online],©2008. Poslední změna 29.02.2012. [Cit. 18.4.2014]. Dostupné z :http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1852
- *Český statistický úřad.* Sčítání lidu, domů a bytů: Sčítání lidu 1921-1991. Sčítání v roce 1921 a 1930 [online], © 2014. Poslední změna 19.11.2007. [Cit. 18.1.2014]. Dostupné z: http://notes3.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/scitani_v_roce_1921_a_1930 http://notes3.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/scitani_v_roce_1921_a_1930

Archivní zdroje

- Národní archív, Fond Vrchní státní zastupitelství - obvod Liberec.
- Národní archív, Fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze.
- Národní archív, fond Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna 1931-1940.
- Národní archív, Fond Policejní ředitelství Praha II-všeobecná spisovna-1941-1950.
- Národní archív, Fond Archív Syndikátu novinářů, Praha.

Periodika

- *Domov našich žen*. 1935-1936, roč.1.-3.
- *Hraničářský deník*. 1938, roč.1.
- *Nedělní pražské noviny (Smíchovák*). 1939, roč.4.
- *Severočeský deník*. *Nezávislý orgán hraničářský*. 1932-1938, roč.1.-7.